

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

КУЛИК АНАСТАСІЯ ВАЛЕРІЇВНА

УДК 343.7:340.116(436+439+494)

ДИСЕРТАЦІЯ
КРИМІНАЛЬНО-ПРОТИПРАВНІ ПОСЯГАННЯ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ В
ДЕРЖАВАХ ГЕРМАНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СІМ'Ї

Спеціальність 081 «Право»

Галузь знань 08 «Право»

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів та текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ А.В. Кулик

Науковий керівник – **Стрельцов Євген Львович**,
зав. лабораторії «Інновації у сфері кримінальної
юстиції» Національного університету «Одеська
юридична академія», доктор юридичних наук,
доктор теології, професор,
член-кореспондент НАПрН України, заслужений
діяч науки і техніки України

Одеса-2026

АНОТАЦІЯ

Кулик А.В. Кримінально-протиправні посягання проти власності в державах германської правової сім'ї. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право». – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2026.

У роботі проведено сучасне комплексне порівняльно-правове дослідження проблематики кримінально-правової охорони відносин власності за законодавством країн германської правової сім'ї.

На основі аналізу особливостей виокремлених ознак правових сімей було визначено, що германська правова сім'я є частиною романо-германської правової системи, яка характеризується загальною традицією, заснованою на римському праві. Однак германська правова сім'я виділяється завдяки ряду унікальних особливостей і підстав, які відображають її історичний розвиток, філософські принципи та методологічні підходи.

Встановлено, що право базується на принципах справедливості, добросовісності та рівності. У германській правовій сім'ї особлива увага приділяється послідовній та логічній структурі правових норм, які формуються так, щоб охопити широке коло випадків, що робить їх більш універсальними. Хоча германська та романська правові сім'ї належать до однієї системи, їхні відмінності проявляються в наступному, саме в тому, що германська правова сім'я більш фокусує акцент на науковій теорії та абстрактних принципах, тоді як романська (наприклад, Франція) більше орієнтована на практичні аспекти. Право германської правової сім'ї має більш складну структуру норм (пандектна система), тоді як романська сім'я використовує інституційну систему (поділ на право осіб, речей і зобов'язань). В цілому, германська правова сім'я виділяється в рамках романо-германської правової системи завдяки історичній рецепції римського

права, філософській глибині, кодифікаційній традиції та науковому підходу до розробки права. Ці особливості роблять її унікальною і впливовою як всередині Європи, так і за її межами.

Кримінальне право германської правової сім'ї діє, в першу чергу, на території Німеччини і застосовується відповідно до її національної юрисдикції. Водночас низка держав Європи, особливо ті, що знаходяться в німецькомовному просторі або історично були пов'язані з Німеччиною, використовують кримінальне законодавство, яке багато в чому схоже з німецьким кримінальним правом, оскільки ґрунтується на подібних принципах або значною мірою перейняло елементи саме німецької правової системи (Австрія, Швейцарія, Ліхтенштейн та ін.), що дає змогу вважати це кримінальне право германським кримінальним правом. Крім того, деякі європейські країни також прийняли елементи німецького кримінального права в ході правових реформ або історичного розвитку: Чехія, Словаччина, Угорщина, Швеція, Норвегія, Данія запозичили певні юридичні концепції з германської правової традиції, хоча їхні правові системи відрізняються значним спрощенням. Ці країни історично і культурно пов'язані з германською правовою традицією, що пояснює таке становище.

Виявлено три основні структурні елементи кримінального права у ФРН, які тісно пов'язані між собою: 1) загальне (основне) кримінальне право; 2) додаткове кримінальне право; 3) кримінальне право землі. Кожна із зазначених підсистем має свої відповідні законодавчі джерела - кримінальні закони або закони, що містять кримінально-правові положення. З'ясовано, що Кримінальний кодекс (закон) в країнах германського типу правової сім'ї як джерело загального (основного) кримінального права характеризується тим, що формулює основні положення, що стосуються Загальної частини кримінального права та традиційних правопорушень. Система кримінального законодавства країн германського типу права розроблена таким чином, що дає можливість законодавцю регулювати певні сфери суспільного життя за допомогою норм, включених до численних

законодавчих актів. Кримінальне право держав германської правової сім'ї не схильне у своєму розвитку до повної кодифікації. Кримінально-правові норми, безпосередньо включені в механізм правового регулювання окремих, найбільш істотних сфер суспільного життя є більш життєздатними. Діючи в сукупності з нормами інших галузей права, вони безпосередньо впливають на правопорядок, підкреслюючи, з одного боку, важливість регульованої сфери діяльності, а з іншого - інформують відповідних юридичних осіб про можливі кримінальні наслідки недотримання (порушення) вимог спеціального закону.

Встановлено, що Кримінальний кодекс Німеччини містить розгорнуту систему норм про кримінальні правопорушення проти власності. Даний акт визначає крадіжку як протиправне вилучення чужої рухомої речі з метою привласнення, чітко розмежування між крадіжкою та привласненням, значна увага законодавцем приділяється суб'єктивній стороні (намір незаконного збагачення). Німецька доктрина підкреслює, що захист власності є частиною ширшої концепції охорони правового порядку. Кримінальний кодекс Австрії також передбачає детальну регламентацію злочинів проти власності. У порівнянні з німецьким має ширше тлумачення поняття майна, превалює значна роль кваліфікуючих ознак (наприклад, значна шкода), широка диференціація відповідальності залежно від вартості предмета злочину. Австрійське право приділяє особливу увагу пропорційності покарання залежно від суспільної небезпеки діяння. Кримінальний кодекс Швейцарії містить окремий розділ про кримінальні правопорушення проти майна. Характерним є поєднання класичних і сучасних складів посягань, криміналізація економічних зловживань та високий рівень деталізації шахрайства та зловживання довірою. Швейцарська модель орієнтована на захист економічної безпеки як складової власності. Кримінальне законодавство Ліхтенштейну значною мірою базується на австрійській моделі та характеризується компактністю нормативного матеріалу, значним

рівнем адаптації до міжнародних стандартів та посилений захист фінансових активів.

У дисертаційному дослідженні відбувається аналіз історико-правового розвитку кримінально-правової охорони власності в Україні та державах германської правової сім'ї, на основі чого запропоновано авторське бачення періодизації генезису кримінально-правової охорони власності у вітчизняному законодавстві, яка містить наступні етапи:

- період з середини X століття до першої половини XIX століття (визначення кримінально-караних посягань, формування першої системи кримінальних правопорушень проти власності та системи покарань за такі діяння);

- період з першої половини XIX століття до 1917 р. (період формування системи кодифікованого кримінального права, якому характерне розширення системи кримінальних правопорушень проти власності, поділ кримінальних правопорушень проти власності на посягання проти власності (тілесні речі) та власності в цілому (тілесні та безтілесні речі);

- період з 1917 р. до 1991 р. (період кримінально-правового регулювання суспільних відносин на принципах соціалізму з превілеюванням колективних інтересів власності над приватними);

- з 1991 р. до 2001 р. – період пом'якшення заходів державного примусу та демократизація кримінального законодавства, який завершився прийняттям КК України 2001 р.;

- з 2001 р. і до 24 лютого 2022 року (сучасний період, який характеризується процесами поглиблених наукових розробок та їх нормативним втіленням у сфері охорони відносин власності);

- період з 24 лютого 2022 року і до тепер (період розвитку кримінально-правової доктрини в умовах викликів воєнного стану).

З'ясовано, що право власності за практикою ЄСПЛ (ст. 1 Протоколу №1) охоплює не лише «наявне майно» (рухоме/нерухоме), а й майнові права, включаючи легітимні очікування (наприклад, рішення суду, право на

пенсію), що мають економічну цінність. Захист поширюється на фізичних та юридичних осіб, гарантуючи мирне володіння, заборону безпідставного позбавлення майна та правомірного втручання держави лише в загальних інтересах.

Пропонується висновок про те, що об'єкт кримінально-правової охорони - це суспільні відносини, блага людини, соціальні інтереси та цінності (такі як права і свободи людини, власність, громадський порядок, довкілля), які охороняються кримінальним законом від кримінально протиправних посягань. Вони стають об'єктом кримінального правопорушення, коли проти них вчиняються суспільно небезпечні дії, завдаючи або створюючи загрозу завдання шкоди.

Висловлено позицію з приводу того, що власність – це суспільні відносини, що виникають з приводу не тільки речі як предмета матеріального світу (тілесних речей) а й її належності суб'єкту інших економічних цінностей, зокрема, безтілесних речей, які є продуктом інтелектуального розвитку людства, науково-технічного перетворення виробничих сил, інформатизації суспільних процесів.

Встановлено, що система «майнових кримінальних правопорушень» в доктрині кримінального права держав германської правової сім'ї становить сукупність кримінально протиправних діянь проти власності, у сфері господарської діяльності та ті окремі склади кримінальних правопорушень, де чуже майно є предметом посягання. Цілісність системи майнових протиправних посягань у кримінальному праві держав германської правової сім'ї демонструє той факт, що сукупність кримінальних норм, про які йде мова, спрямована на захист усіх майнових відносин, що виникають у ринковій економіці.

Разом з тим визначено, що система саме кримінальних правопорушень проти власності за законодавством держав германської правової сім'ї включає три групи кримінальних правопорушень: 1) кримінальні правопорушення проти власності; 2) кримінальні

правопорушення проти окремих майнових благ; 3) кримінальні правопорушення проти майнових прав особи. Основним критерієм такої систематизації кримінальних правопорушень проти власності в доктрині кримінального права держав германської правової сім'ї вважаються види предметів кримінально-протиправних посягань, зокрема, чужа власність під якою слід розуміти фізичні речі, які належать певній особі на праві власності; окремі майнові блага – об'єкт матеріального світу, який задовольняє певні людські потреби та має вартість (наприклад, електрична енергія); майнові права особи – права особи, які включають складові частини права власності (право володіння, користування, розпорядження) та інші права майнового характеру (право вимоги, право на об'єкт інтелектуальної власності).

Констатовано, що кримінальні правопорушення проти власності у вітчизняній теорії та практиці кримінального права пропонується поділяти на наступні три групи (за врахуванням способу, мотиву та мети таких діянь): 1) корисливі посягання на чуже майно з ознаками викрадення: (крадіжка (ст. 185 КК), грабіж (ст. 186 КК), шахрайство (ст. 190 КК), привласнення, розтрата і заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК), розбій (ст. 187 КК), вимагання (ст. 189 КК); 2) корисливі посягання на чуже майно без ознак викрадення: спричинення майнової шкоди обманом або зловживанням довір'я (ст. 192 КК), привласнення знайденого або такого, що випадково опинилося у винного, чужого майна (ст. 193 КК); 3) некорисливі посягання на власність: умисне знищення або пошкодження чужого майна (ст. 194 КК), необережне знищення чужого майна (ст. 196 КК), злочинно недбале ставлення до охорони чужого майна (ст. 197 КК), а також погроза знищення чужого майна (ст. 195 КК).

За результатами проведеного дослідження автором висловлена ідея повернення до класичної моделі майнових кримінальних правопорушень шляхом виділення двох груп посягань, передбачених Розділом VI

Особливої частини КК України: кримінальні правопорушення проти фізичних речей: крадіжка, грабіж, розбій, привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем; умисне знищення або пошкодження майна та кримінальні правопорушення проти окремих майнових благ, зокрема, викрадення води, електричної або теплової енергії шляхом її самовільного використання; незаконне привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося у неї; незаконне заволодіння транспортним засобом та ін.; кримінальні правопорушення проти майна та майнових прав (шахрайство, вимагання).

Вказано, що в доктрині кримінального права країн германського типу правової сім'ї для настання кримінальної відповідальності необхідним є збіг трьох умов: відповідність діяння передбаченому складу кримінального правопорушення, протиправність та вина. При цьому під складом кримінального правопорушення вважається абстрактний законодавчий опис такого діяння. Існує дві групи законодавчих ознак діянь: ознаки, що характеризують прояв діяння зовні (об'єктивний склад) і ознаки, що характеризують психічні процеси, що відбуваються у свідомості правопорушника (суб'єктивний склад).

За результатами проведеного дослідження автором запропоновано відповідні висновки та рекомендації в частині теоретичного та практичного переосмислення предмету кримінальних правопорушень проти власності, його змісту та значення для кримінально-правової кваліфікації; висловлено ряд зауважень та пропозицій в частині вдосконалення національної практики кримінального права з урахуванням позитивного досвіду країн германської правової сім'ї.

Ключові слова: кримінальне правопорушення, злочин, кримінально-правова охорона, кримінально-правова охорона власності, кваліфікація кримінальних правопорушень, порівняння, порівняльно-правове дослідження, компаративістика, зарубіжний досвід, тип правової системи,

германська правова сім'я, кримінальні правопорушення проти власності, чуже майно, незаконне заволодіння, корисливий мотив.

SUMMARY

Kulyk A. V. Criminal law offences against property in the States of the Germanic legal family. – A qualifying scientific work on the rights of a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the field of knowledge 08 “Law”, specialty 081 “Law”. – National University “Odesa Law Academy”, Odesa, 2026.

The work carried out a modern comprehensive comparative legal study of the problems of criminal law protection of property relations under the legislation of the countries of the Germanic legal family.

Based on an analysis of the distinctive features of legal families, it has been determined that the Germanic legal family is part of the Romano-Germanic legal system, which is characterized by a common tradition based on Roman law. However, the Germanic legal family stands out due to a number of unique features and principles that reflect its historical development, philosophical principles, and methodological approaches.

It has been established that the law is based on the principles of justice, good faith, and equality. In the Germanic legal family, special attention is paid to the consistent and logical structure of legal norms, which are formulated to cover a wide range of cases, making them more universal. Although the Germanic and Roman legal families belong to the same system, their differences are manifested in the following: the Germanic legal family emphasizes scientific theory and abstract principles, while the Romanic (e.g., France) is more focused on practical aspects. The law of the Germanic legal family has a more complex structure of norms (pandect system), while the Roman family uses an institutional system (division into the law of persons, things, and obligations). The Germanic legal family stands out within the Romano-Germanic legal system due to its historical reception of Roman law, philosophical depth, codification tradition, and scientific approach to law development. These features make it unique and influential both within Europe and beyond.

This criminal law applies within Germany and is enforced in accordance with its national jurisdiction. At the same time, some European countries, especially those located in the German-speaking area or historically associated with Germany, use criminal legislation that is largely similar to German criminal law, as it is based on similar principles or has largely adopted elements of the German legal system (Austria, Switzerland, Liechtenstein, etc.). Some European countries have adopted elements of German criminal law in the course of legal reforms or historical development: the Czech Republic, Slovakia, Hungary, Sweden, Norway, and Denmark have borrowed certain legal concepts from the German legal tradition, although their legal systems are significantly simplified. These countries are historically and culturally linked to the German legal tradition, which explains this situation.

Three main structural elements of criminal law in Germany have been identified, which are closely interrelated: 1) general (basic) criminal law; 2) supplementary criminal law; 3) state criminal law. Each of these subsystems has its own legislative sources—criminal laws or laws containing criminal law. It has been established that the Criminal Code (law) in countries of the Germanic legal family, as a source of general (basic) criminal law, is characterized by the fact that it formulates the basic provisions relating to the general part of criminal law and traditional offenses. The criminal law system of countries with a Germanic legal system is designed in such a way that it allows the legislator to regulate certain areas of public life through provisions included in numerous legislative acts. The criminal law of countries with a Germanic legal system is not prone to complete codification in its development. Criminal law norms that are directly included in the mechanism of legal regulation of certain, most significant spheres of public life are more viable. Acting in conjunction with the norms of other branches of law, they directly influence the legal order, emphasizing, on the one hand, the importance of the regulated sphere of activity and, on the other hand, informing the relevant legal entities about the possible criminal consequences of non-compliance (violation) of the requirements of a special law.

The German Criminal Code (StGB) contains a comprehensive set of provisions governing criminal offenses against property. This statute defines theft as the unlawful taking of another person's movable property with the intent to appropriate it; a clear distinction is drawn between theft and embezzlement, and the legislature places significant emphasis on the subjective element (the intent to unlawfully enrich oneself). German legal doctrine emphasizes that the protection of property is part of a broader concept of safeguarding the legal order. The Austrian Criminal Code also provides detailed regulations regarding crimes against property. Compared to the German approach, it has a broader interpretation of the concept of property, with a significant role played by qualifying elements (e.g., substantial damage), and a wide differentiation of liability depending on the value of the object of the crime. Austrian law places particular emphasis on the proportionality of punishment depending on the social danger of the act. The Swiss Criminal Code contains a separate section on criminal offenses against property. It is characterized by a combination of classical and modern elements of offenses, the criminalization of economic abuses, and a high level of detail regarding fraud and breach of trust. The Swiss model is focused on protecting economic security as a component of property. Liechtenstein's criminal legislation is largely based on the Austrian model and is characterized by the compactness of its regulatory framework, a high degree of alignment with international standards, and enhanced protection of financial assets.

The dissertation research analyzes the historical and legal development of criminal law protection of property in Ukraine and countries of the Germanic legal family, on the basis of which the author proposes a periodization of the genesis of criminal law protection of property in domestic legislation, which includes the following stages:

- the period from the middle of the 10th century to the first half of the 19th century (definition of criminally punishable offenses, formation of the first system of criminal offenses against property and a system of punishments for such acts);

- the period from the first half of the 19th century to 1917 (the period of formation of the system of codified criminal law, characterized by the expansion of the system of criminal offenses against property, the division of criminal offenses against property into offenses against property (tangible things) and property in general (tangible and intangible things));

- the period from 1917 to 1991 (the period of criminal law regulation of social relations based on the principles of socialism, with collective property interests taking precedence over private interests);

- from 1991 to 2001 – a period of softening of state coercive measures and democratization of criminal legislation, which ended with the adoption of the Criminal Code of Ukraine in 2001;

- from 2001 to February 24, 2022 (the current period, characterized by processes of in-depth scientific research and their normative implementation in the field of property relations protection);

- the period from February 24, 2022, to the present (the period of development of criminal law doctrine in the context of the challenges of martial law).

It has been established that, according to the case law of the European Court of Human Rights (Article 1 of Protocol No. 1), the right to property encompasses not only “existing property” (movable or immovable) but also property rights, including legitimate expectations (e.g., court decisions, the right to a pension), that have economic value. Protection extends to both individuals and legal entities, guaranteeing peaceful enjoyment of property, the prohibition of arbitrary deprivation of property, and lawful state intervention only in the public interest.

It is proposed that the object of criminal law protection is social relations, human welfare, social interests, and values (such as human rights and freedoms, property, public order, and the environment), which are protected by criminal law from criminal offenses. They become the object of a criminal offense when socially dangerous actions are committed against them, causing or creating a threat of harm.

The position has been expressed that property is a social relationship arising not only from things as objects of the material world (tangible things) and their belonging to a subject of other economic values, in particular, intangible things that are the product of the intellectual development of humanity, scientific and technological transformation of productive forces, and the informatization of social processes.

It has been established that the system of “property criminal offenses” in the doctrine of criminal law of the Germanic legal family states constitutes a set of criminally unlawful acts against property, in the sphere of economic activity, and those individual compositions of criminal offenses where another's property is the subject of encroachment. The integrity of the system of property offences in the criminal law of the Germanic legal family is demonstrated by the fact that the set of criminal norms in question is aimed at protecting all property relations arising in a market economy.

At the same time, it has been determined that the system of criminal offenses against property under the legislation of the Germanic legal family includes three groups of criminal offenses: 1) criminal offenses against property; 2) criminal offenses against specific property interests; 3) criminal offenses against the property rights of individuals. In turn, the main criterion for the systematization of criminal offenses against property in the doctrine of criminal law of the Germanic legal family is the types of objects of criminal offenses, in particular, another person's property, which should be understood as physical things belonging to a specific person on the basis of ownership rights; individual property rights – objects of the material world that satisfy certain human needs and have value (e.g., electrical energy); property rights of a person – rights of a person that include components of ownership (right of possession, use, disposal) and other property rights (right of claim, right to intellectual property).

It has been established that criminal offenses against property in domestic criminal law theory and practice should be divided into the following three groups (taking into account the method, motive, and purpose of such acts): 1) mercenary

encroachment on another's property with signs of theft: (theft (Article 185 of the Criminal Code), robbery (Article 186 of the Criminal Code), fraud (Article 190 of the Criminal Code), misappropriation, embezzlement, and acquisition of property through abuse of official position (Article 191 of the Criminal Code), robbery (Article 187 of the Criminal Code), extortion (Article 189 of the Criminal Code); 2) mercenary encroachment on another's property without signs of theft: (causing property damage by deception or abuse of trust (Article 192 of the Criminal Code), appropriation of found property or property that accidentally came into the possession of the guilty party (Article 193 of the Criminal Code); 3) non-greedy encroachment on property (intentional destruction or damage to another's property (Article 194 of the Criminal Code), negligent destruction of another's property (Article 196 of the Criminal Code), criminally negligent attitude towards the protection of another person's property (Article 197 of the Criminal Code), as well as threats to destroy another person's property (Article 195 of the Criminal Code).

Based on the results of the study, the author suggests returning to the classic model of property crimes by distinguishing two groups of offenses provided for in Section VI of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine: criminal offenses against physical objects (theft, robbery, robbery, misappropriation, embezzlement, or acquisition of property through abuse of official position; intentional destruction or damage to property); criminal offenses against specific property interests (theft of water, electricity, or heat energy through unauthorized use; unlawful appropriation by a person of found or foreign property that accidentally came into their possession; unlawful seizure of a vehicle, etc.); criminal offenses against property and property rights (fraud, extortion).

It is stated that in the doctrine of criminal law of countries of the Germanic legal family, three conditions must be met for criminal liability to arise: the act must correspond to the prescribed composition, it must be unlawful, and there must be guilt. In this case, the composition of a criminal offense is considered to be an abstract legislative description of such an act. There are two groups of legislative characteristics of acts: characteristics that describe the external

manifestation of the act (objective elements) and characteristics that describe the mental processes occurring in the mind of the offender (subjective elements).

Based on the results of the study, the author proposes relevant conclusions and recommendations regarding the theoretical and practical rethinking of the subject of criminal offenses against property, its content, and significance for criminal law classification. a number of comments and proposals have been made regarding the improvement of national criminal law practice, taking into account the positive experience of countries belonging to the Germanic legal family.

Key words: criminal offense, crime, criminal legal protection, criminal legal protection of property, qualification of criminal offenses, comparison, comparative legal research, comparative studies, foreign experience, type of legal system, German legal family, criminal offenses against property, someone else's property, illegal appropriation, mercenary motive.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Кулик А.В. До питання методології порівняльно-правового дослідження в кримінальному праві. *Право і суспільство*. № 5. 2023. С. 440-445. URL : https://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2023/5_2023/64.pdf
2. Кулик А.В. Загальна характеристика системи майнових кримінальних правопорушень в кримінальному праві України та Німеччини: порівняльний аналіз. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 9. 2024. С. 501-504. URL : https://lsej.org.ua/9_2024/123.pdf
3. Кулик А.В. Кримінально-правова охорона власності в Україні та Німеччині: порівняльно-правовий аспект. *Право і суспільство*. № 2. 2025. С. 654-659. URL : https://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2025/2_2025/90.pdf
4. Кулик А.В. Регулювання відповідальності за правопорушення, вчинені електронними платіжними засобами, в законодавстві романо-германській правовій сім'ї. *Правові новели*. № 25. 2025. С. 124-133. URL : https://legalnovels.in.ua/journal/25_2025/39.pdf

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Кулик А.В. Окремі напрямки міжнародно-правової протидії кримінально-протиправним посяганням. *Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 26 квіт. 2024 р.) / НУ "ОЮА" ; за заг. ред. С. В. Ківалова ; відп. за вип. М. Р. Аракелян. – Одеса : Фенікс, 2024. – С. 394-396. Режим доступу: <https://hdl.handle.net/11300/28707>
6. Кулик А.В. Основи кримінальної політики протидії кримінальним правопорушенням проти власності. *Консервативно-ліберальні ідеї Одеської школи кримінального права* : матеріали Одеської наук.-практ. конф. (м. Одеса,

24 лист. 2023 р.) / відп. ред. проф. Ю. Ю. Коломієць. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. 252 с. – С. 140-145.

7. Кулик А.В. Насильницькі кримінальні правопорушення проти власності (на основі кримінального кодексу Франції). International scientific conference “*Theoretical foundations of law, public management and practice of their application*” : conference proceedings (December 25–26, 2024. Riga, the Republic of Latvia). Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2024. 352 с. - С. 346-350.

8. Кулик А.В. Традиція охорони власності в країнах романо-германської правової системи. *Права людини та публічне врядування*: матеріали VIII Міжнародного правничого форуму, м. Чернівці, 30 травня 2025 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. – 483с. С. 480-482.

9. Кулик А.В. Шахрайство за законодавством Австрії. *Modern Achievements in Legal Science and Practice* (March 19–20, 2025. Riga, the Republic of Latvia) : International scientific conference. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2025. 207с. С. 203-205.

10. Кулик А. В. Системність як ознака кримінального права. *Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 16 трав. 2025 р.) : у 2 т. / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2025. – Т. 1. – С. 525-527.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО–ПРАВОВІ ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНО - ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ВЛАСНОСТІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ КРАЇН ГЕРМАНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СІМ'Ї.....	16
1.1. Методологія наукового аналізу кримінальної відповідальності за правопорушення проти власності за законодавством держав германської правової сім'ї.....	16
1.2. Історико-правовий аналіз кримінально-правової охорони власності в Україні та державах германської правової сім'ї.....	35
1.3. Власність як об'єкт кримінально-правової охорони в законодавстві України та країнах германської правової сім'ї.....	51
Висновки до розділу 1.....	67
РОЗДІЛ 2. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ ДЕРЖАВ ГЕРМАНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СІМ'Ї.....	71
2.1. Концептуальні основи побудови системи кримінальних правопорушень проти власності у кримінальному праві держав германської правової сім'ї.....	71
2.2. Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти власності та окремих майнових благ за законодавством країн германської правової сім'ї.....	84
2.3. Кримінальні правопорушення проти майнових прав особи за законодавством країн германської правової сім'ї.....	96
Висновки до розділу 2.....	109

РОЗДІЛ 3. СИСТЕМА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ.....	114
3.1. Загальна характеристика та особливості системи кримінальних правопорушень проти власності у національному кримінальному праві.....	114
3.2. Кримінальні правопорушення проти майнових прав особи у кримінальному праві України.....	133
Висновки до розділу 3.....	144
ВИСНОВКИ.....	147
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	156
ДОДАТКИ.....	180

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВС – Верховний Суд

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини

КК України – Кримінальний кодекс України

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення

МОЗ – Міністерство охорони здоров'я України

ЦК України – Цивільний кодекс України

ст. – стаття

ч. – частина

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Кримінальні правопорушення проти власності традиційно є найбільш поширеними в усіх країнах світу, в будь-якому суспільстві незалежно від соціально-економічних та політичних умов. Загальна кримінально-правова заборона посягань на чуже майно бере свій початок ще від самих перших правових пам'яток та є актуальною в усі часи. Однак, в усіх країнах така заборона не є універсальною та містить певну специфіку в залежності від різних факторів. Концептуальні основи побудови системи майнових протиправних посягань може відрізнятися залежно від історичних, економічних, ідеологічних та інших характеристик відповідних держав.

Актуальність дослідження обумовлена високою поширеністю кримінальних правопорушень проти власності. Наприклад, у 2024 році в Німеччині відбувалося значне зростання посягань на чуже майно, зокрема магазинних крадіжок, які завдали збитків на суму 3 мільярди євро (зростання на 20% порівняно з 2022 роком). Також збільшилася кількість кримінальних правопорушень із застосуванням насильства, зокрема із застосуванням вогнепальної та холодної зброї, а також насильницьких злочинів загалом, до 217,3 тисячі випадків, що є найвищим показником із 2010 року [215]. Подібна ситуація спостерігається також в Австрії та Швейцарії. За період 2024 року в Україні було виявлено та зафіксовано 492 479 кримінальних правопорушення, з яких проти власності – 132 910, що склало майже 27 % від всієї кількості [168]. Вказані дані дають підстави стверджувати, що кримінальні правопорушення проти власності мають найбільшу питому вагу в загальній структурі злочинності. Така ситуація підтверджує актуальність та практичну значимість даного дослідження, яке спрямоване на подальшу розробку наукових засад покращення положення щодо протидії таким кримінально-протиправним посяганням.

Вибір для порівняльного дослідження кримінального законодавства та практики держав германської правової сім'ї обумовлений логікою історичного розвитку вітчизняного законодавства під впливом німецької правової доктрини, оскільки українська правова думка першої половини XIX-початку XX століття активно запозичувала з німецької правової науки як цивільно-правові, так і кримінально-правові підходи регулювання суспільних відносин. Відомо, що відповідний проміжок свого історичного існування основою кримінального права на території сучасної України були Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 року та Кримінальне уложення 1903 року, в яких було закладено німецьку концепцію майнових кримінальних правопорушень з розподілом на посягання проти власності та окремих економічних благ та проти майнових прав особи. Звісно, в радянські часи традиційні континентальні підходи були частково змінені під впливом економічних та ідеологічних чинників.

З початком розбудови незалежної України концепція кримінально-правової охорони власності реформувалася, в тому числі, з урахуванням сучасних викликів ринкової економіки. Економічні відносини, що постійно розвиваються, вимагають, щоб норми кримінального права, спрямовані на захист власності, об'єктивно відображали існуючі особливості та тенденції в системі економічних благ. Видається, що саме досвід краї германського типу правової системи має найбільше теоретичне та практичне значення в частині проблематики кримінально-правової охорони власності. Примітно, що саме кримінальній доктрині країн германського типу правової сім'ї вдалося створити одну з найдосконаліших систем майнових кримінальних правопорушень у континентальній правовій родині, що обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Значний внесок у розробку фундаментальних питань кримінально-правової охорони, в тому числі і кримінально-правової охорони власності зробили Л.М. Абакіна-Пілявська, П.П. Андрушко, Н.О. Антонюк, М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, Ф.Г. Бурчак, Ю.А. Дорохіна, В.О.

Глушков, Л.М. Демидова, О.О. Дудоров, В.П. Ємельянов, Д.О. Колодін, В.В. Кузнецов, П.С. Матишевський, А.А. Музика, В.О. Навроцький, П.В. Олійник, Т.О. Павлова, М.І. Панов, А.М. Соловійова, Є.Л. Стрельцов, О.В. Степаненко, О.В. Тавлуй, В.Я. Тацій, М.І. Хавронюк, В.Б. Харченко, В.В. Шаблистий, С.Д. Шапченко та багато інших відомих науковців. Однак наразі залишається необхідність поглибленого наукового вивчення концептуальних засад побудови системи майнових кримінально протиправних посягань в країнах германської правової сім'ї з метою використання такого досвіду в національній практиці.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження спрямоване на реалізацію положень: Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.11.2011 №1209-р.; Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, ухваленої Законом України від 18 березня 2004 р. №1629-IV.

Дисертаційне дослідження виконане відповідно до планів Південного регіонального центру Національної академії правових наук України: 234/2-Б 5 «Роль правничої науки у вдосконаленні національної правової системи в рамках глобального партнерства та євроінтеграційного розвитку України» на 2025-2030 роки та №148/3-Б «Регіональна юридична наука: сучасні завдання» на 2019-2024 роки; науково-дослідної роботи кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія» «Стан, тенденції та перспективи розвитку кримінального права у XXI столітті» на 2016-2020 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» на 2016-2020 роки (державний реєстраційний номер 0116U001842); науково-дослідної роботи кафедри кримінального права Національного університету

«Одеська юридична академія» «Тенденції та напрями сучасного розвитку кримінального права» на 2021-2025 роки.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є аналіз особливостей кримінально-правової заборони посягань проти власності в державах германської правової сім'ї та формування на цій основі обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення теорії та практики кримінального права України.

Для досягнення цієї мети в дисертації вирішувалися такі **завдання**:

- визначити методологію наукового аналізу кримінальної відповідальності за правопорушення проти власності за законодавством держав германської правової сім'ї;
- здійснити історико-правовий аналіз кримінально-правової охорони власності в Україні та державах германської правової сім'ї;
- з'ясувати поняття власності як об'єкту кримінально-правової охорони в законодавстві України та країнах германської правової сім'ї;
- дослідити концептуальні основи побудови системи кримінальних правопорушень проти власності у кримінальному праві держав германської правової сім'ї;
- вивчити загальну характеристику кримінальних правопорушень проти власності та окремих майнових благ за законодавством країн германської правової сім'ї;
- встановити особливості кримінальних правопорушень проти майнових прав особи за законодавством країн германської правової сім'ї;
- охарактеризувати особливості системи кримінальних правопорушень проти власності у національному кримінальному праві;
- розглянути специфіку кримінальних правопорушень проти майнових прав особи у кримінальному праві України.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у сфері кримінально-правової охорони власності в державах германської правової сім'ї та Україні.

Предмет дослідження – кримінально-правові посягання проти власності в державах германської правової сім'ї.

Методи дослідження обрані з урахуванням поставленої мети, завдань дослідження, його об'єкта і предмета. Методологічну основу дослідження становить система філософських, загальнонаукових, спеціальних, традиційно юридичних, конкретно-соціологічних методів. У дисертаційній роботі також застосовано окремі методи пізнання: історико-правовий (досліджено історію розвитку вітчизняного кримінального законодавства, що встановлювало відповідальність за кримінальні правопорушення проти власності в Україні та країнах германської правової сім'ї (підрозділи 1.2)); порівняльно-правовий (для вивчення кримінального законодавства країн германської правової сім'ї (усі розділи), системно-структурний (під час визначення об'єктивних та суб'єктивних ознак складів кримінальних правопорушень проти власності за кримінальним законодавством України та германської правової сім'ї (підрозділи 2.1., 2.2., 2.3., 3.1., 3.2.)); статистичний (використано при обробці даних національної практики правоохоронних структур); соціологічний (був використаний під час вивчення практики застосування кримінального закону України та германської правової сім'ї в частині кримінально-правового захисту відносин власності (підрозділи 1.2., 1.3., 2.1., 2.2., 2.3., 3.1., 3.2), формально-логічний (під час вивчення та опрацювання текстів нормативно-правових актів, визначенні ознак та формуванні основних понять (підрозділи 1.3., 2.1., 2.2., 2.3., 3.1., 3.2), логіко-семантичний метод був використаний для уточнення та поглиблення категоріального апарату дослідження (підрозділи 1.1., 1.3), функціональний метод спрямований на вивчення реально існуючої соціальної проблеми і шляхів її вирішення в різних країнах, аналогічних або різних способів, зі схожими або відмінними результатами (підрозділи 3.1., 3.2), контекстно-правовий метод, що фокусується на поточному соціально-правовому контексті (підрозділи 1.1., 2.1., 2.2., 3.1., 3.2).

Нормативною базою дослідження є: Конституція України, Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України та інші закони і підзаконні акти України, акти кримінального законодавства окремих країн континентальної Європи (Німеччина, Австрія, Швейцарія, Ліхтенштейн) та інших держав.

В емпіричну основу дослідження були покладені статистичні і аналітичні дані МВС України, Генеральної прокуратури України, практика Верховного Суду та судів загальної юрисдикції України, рішення Європейського Суду з прав людини.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що у дисертації вперше досліджено теоретико-правові та науково-прикладні засади кримінально-правової охорони власності за законодавством країн германської правової сім'ї та України. У дисертації сформульовано такі положення, висновки та пропозиції, що мають наукову новизну:

вперше:

виокремлено систему «майнових кримінальних правопорушень» в доктрині кримінального права держав германської правової сім'ї до яких слід відносити загальну сукупність кримінально протиправних діянь проти власності, у сфері господарської діяльності та ті окремі склади кримінальних правопорушень, де чуже майно є предметом посягання;

в межах «майнових кримінальних правопорушень» визначено систему кримінальних правопорушень проти власності за законодавством держав германської правової сім'ї, до якої входять три групи кримінальних правопорушень: 1) кримінальні правопорушення проти власності; 2) кримінальні правопорушення проти окремих майнових благ; 3) кримінальні правопорушення проти майнових прав особи;

обґрунтовано, що основним критерієм систематизації кримінальних правопорушень проти власності в доктрині кримінального права держав германської правової сім'ї, виступають види предметів кримінально-протиправних посягань, зокрема, *чужа власність* під якою слід розуміти

фізичні речі, які належать певній особі на праві власності; *окремі майнові блага* – об’єкт матеріального світу, який задовольняє певні людські потреби та має вартість (наприклад, електрична енергія); *майнові права особи* – права особи, які включають складові частини права власності (право володіння, користування, розпорядження) та інші права майнового характеру (право вимоги, право на об’єкт інтелектуальної власності);

запропоновано інтеграцію класичної германської моделі кримінальних правопорушень проти власності в національне кримінальне право, шляхом виділення трьох груп посягань, передбачених Розділом VI Особливої частини КК України: 1) кримінальні правопорушення, пов’язанні з незаконним заволодінням чужим майном (крадіжка, грабіж, розбій, привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем; умисне знищення або пошкодження майна); 2) кримінальні правопорушення проти окремих чужих майнових благ (викрадення води, електричної або теплової енергії шляхом її самовільного використання; незаконне привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося у неї; незаконне заволодіння транспортним засобом та ін.); 3) кримінальні правопорушення проти чужого майна та майнових прав (шахрайство, вимагання);

вдосконалено:

визначення германської правової сім’ї як частини континентальної (романо-германської) правової сім’ї, яка включає правові системи країн континентальної Європи (Німеччина, Австрія, Швейцарія та ін.), відмінними рисами якої є верховенство писаного права (закону) як основного джерела права, чіткий поділ права на публічне і приватне право, має більш складну структуру норм (пандектна система), виділяється в рамках романо-германської правової системи завдяки історичній рецепції римського права, філософській глибині, кодифікаційній традиції та науковому підходу до розробки права;

поняття системи кримінального законодавства Німеччини у сфері охорони власності, яка складається з Кримінального кодексу (основне кримінальне право) та додаткового кримінального права, яке направлене на забезпечення максимально повного захисту суб'єктів майнових прав та інтересів держави (ряд галузевих законів, наприклад, Закон про зберігання зброї, Закон про обіг наркотичних засобів тощо);

науковий підхід щодо правової оцінки майнової шкоди як ознаки складу кримінального правопорушення проти власності, так як за законодавством країн германської правової сім'ї предметом такого діяння можуть бути речі, які не мають економічної цінності (фото, пам'ятна річ тощо);

правова оцінка ознаки насильства в складі кваліфікованої крадіжки та насильства у складі розбою за законодавством країн германської правової сім'ї в якості розмежувальної ознаки при кваліфікації, коли при розбої насильство (відповідного ступеня) є способом вчинення посягання, а при крадіжці, обтяженій насильством – способом утримати привласнену річ;

набуло подальшого розвитку:

періодизація генезису кримінально-правової охорони власності у вітчизняному законодавстві: період з середини X століття до першої половини XIX століття (визначення кримінально-караних посягань, формування першої системи кримінальних правопорушень проти власності та системи покарань за такі діяння); з першої половини XIX століття до 1917 р. (період формування системи кодифікованого кримінального права, якому характерне розширення системи кримінальних правопорушень проти власності, поділ кримінальних правопорушень проти власності на посягання проти власності (тілесні речі) та власності в цілому (тілесні та безтілесні речі); з 1917 р. до 1991 р. (період кримінально-правового регулювання суспільних відносин на принципах соціалізму з превілеюванням колективних інтересів власності над приватними); з 1991 р. до 2001 р. (період пом'якшення заходів державного примусу та демократизація кримінального законодавства); з 2001 р. і до 24 лютого 2022 року (сучасний період, який

характеризується процесами поглиблених наукових розробок та їх нормативним втіленням у сфері охорони відносин власності); з 24 лютого 2022 року і до тепер (період розвитку кримінально-правової доктрини в умовах викликів воєнного стану);

правове значення обману в складі шахрайстві за законодавством країн германської правової сім'ї з урахування того, що кримінально караним є не сам обман, а саме спричинення майнової шкоди шляхом обману, в силу того, що під впливом обману відносно різних фактів та обставин, введена в оману особа провокується до розпорядження своїм майном без співрозмірного еквіваленту відшкодування;

загальними рисами кримінального права країн германської правової сім'ї є визнання закону основним джерелом даної галузі права, систематизації законів кримінально-правового змісту, лаконічність та узагальнений характер викладу норм, суворість санкцій;

розуміння права власності за практикою ЄСПЛ (ст. 1 Протоколу №1), захист якого поширюється на фізичних та юридичних осіб, гарантуючи мирне володіння, заборону безпідставного позбавлення майна та правомірного втручання держави лише в загальних інтересах;

додатково доводиться, що наявність в Німеччині основного Кримінального кодексу та додаткового кримінального законодавства (окремі галузеві закони, які містять кримінально-правові норми) свідчить про єдність системи германського кримінального права, яка встановлює єдину кримінальну відповідальність визначаючи загальні та спеціальні положення такої відповідальності у різних законодавчих актах

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони використовуються чи можуть бути використані:

- науково-дослідній діяльності – для розвитку кримінально-правової науки, визначення нових напрямів удосконалення кримінального законодавства та формування теоретичних основ запобігання кримінально-протиправним посяганням проти власності;

- правотворчій діяльності – при підготовці законодавчих ініціатив щодо внесення змін та доповнень до Кримінального кодексу України з метою усунення прогалин та суперечностей;

- правозастосовній діяльності – сформульовані в дисертації висновки можуть бути використані судами та правоохоронними органами як практичні рекомендації під час застосування кримінально-правових норм (Акт впровадження в практичну діяльність Київського районного суду міста Одеси від 04 травня 2026 року, Акт впровадження від 11 лютого 2026 року в практичну діяльність Головного управління Національної поліції в Одеській області);

- у навчальному процесі - результати дослідження можуть бути інтегровані в навчальний процес під час викладання Загальної та Особливої частин кримінального права, а також спецкурсів (Акт впровадження Національного університету «Одеська юридична академія» від 28 квітня 2026).

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження були представлені під час обговорення на засіданнях кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія».

Основні положення та висновки також викладені в доповідях на науково-практичних конференціях: Одеській науково-практичній конференції «Консервативно-ліберальні ідеї Одеської школи кримінального права» (м. Одеса, 24 листопада 2023 року), Міжнародній науково-практичній конференції «Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів» (Одеса, 26 квітня 2024 року), Інтернаціональній науковій конференції «Theoretical foundations of law, public management and practice of their application» (Рига, 25-26 грудня 2024 року), VIII Міжнародного правничого форуму «Права людини та публічне врядування» (м. Чернівці, 30 травня 2025 року), Інтернаціональній науковій конференції «Modern Achievements in Legal Science and Practice» (Рига, 19-20 березня 2025 року), Міжнародній науково-практичній конференції

«Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час» (м. Одеса, 16 трав. 2025 року).

Публікації. Основні результати дослідження викладені у дев'яти наукових статтях, з яких три опубліковано у збірниках наукових праць, що входять до переліку фахових видань, затверджених МОН України та шести тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які включають вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (232 найменування, що розміщено на 24 сторінках), двох додатків (які розміщено на 10 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 189 сторінок, із них основного тексту – 158 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО–ПРАВОВІ ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНО - ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ВЛАСНОСТІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ КРАЇН ГЕРМАНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СІМ'Ї

1.1. Методологія наукового аналізу кримінальної відповідальності за правопорушення проти власності за законодавством держав германської правової сім'ї

Метою наукового дослідження є пошук нових даних на основі систематизації та вивчення актуальної інформації про факти і явища об'єктивної дійсності, через встановлення закономірностей виникнення, становлення, розвитку та функціонування певного об'єкта.

Проблематика кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти власності є однією з найбільш розроблених у сучасній кримінально-правовій науці. Це зумовлено тим, що такі злочини становлять значну частину кримінальної статистики та безпосередньо впливають на економічну безпеку держави.

У сучасній доктрині дослідження здійснюються у межах порівняльного кримінального права, економічного аналізу злочинності та кримінально-правової політики. Сучасне порівняльне кримінальне право перебуває у фазі активної трансформації під впливом глобалізації, що зумовлює необхідність аналізу різних моделей криміналізації майнових посягань.

Поширеними є теоретико-догматичні дослідження, які охоплюють дослідження поняття кримінальних правопорушень проти власності, їх об'єкта та предмета, ознак складу тощо.

Значна частина сучасних досліджень присвячена аналізу кримінального законодавства різних країн. Наприклад, М. Мартишко здійснив порівняльний аналіз кримінальної відповідальності за пошкодження майна у країнах Європи (Німеччина, Франція, Швейцарія, Польща тощо), дійшовши

висновку, що більшість держав закріплюють універсальні склади діянь, відповідальність залежить від розміру шкоди та способу вчинення [137].

Подібні дослідження показують, що у країнах романо-германської правової сім'ї існує чітка диференціація складів, а у англо-американській системі - ширші та більш абстрактні формулювання.

Практично значимими є дослідження економіко-кримінологічного спрямування, які в більшій мірі спрямовані на вивчення кримінальних правопорушень проти власності як економічне явище.

У класичній праці G. Robert Blakey та Michael Goldsmith підкреслюється, що розвиток ринкової економіки сприяв формуванню систем перерозподілу викраденого майна (fencing systems), що ускладнює боротьбу з такими злочинами. Науковці звертають увагу на організований характер кримінальних правопорушень, роль «тіньових ринків», необхідність удосконалення кримінально-правових механізмів та ін. [33].

Також поширеними є спеціальні дослідження окремих складів, наприклад, активно досліджуються окремі види кримінально караних посягань проти власності: шахрайство, привласнення, пошкодження майна, незаконний обіг викраденого майна тощо.

Наприклад, у дослідженнях незаконного обігу культурних цінностей (Kimberly Alderman, Chelsey Dahm) показано, що глобалізація сприяє транснаціоналізації злочинів проти власності, що потребує уніфікації кримінального законодавства [19].

Сучасні дослідження фіксують зближення правових систем, уніфікацію підходів, вплив міжнародного права. Разом з тим, висвітлюються проблемні питання у наукових дослідженнях, як-то визначення предмета кримінального правопорушення, дискусії на тему того чи включати нематеріальні активи, цифрове майно; розмежування складів; критерії шкоди, адже у різних країнах використовуються різні порогові значення та відрізняється підхід до значної шкоди; криміналізація нових форм у світлі сучасних викликів, наприклад, кіберзлочини, цифрові активи, криптовалюти тощо.

Українська наука активно використовує зарубіжний досвід з метою адаптації європейських стандартів, гармонізації законодавства та вдосконалення кваліфікації кримінальних правопорушень. Водночас, як зазначається у сучасних дослідженнях, пряме запозичення норм є недоцільним без урахування національних особливостей.

Дослідження кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти власності мають міждисциплінарний характер, високий рівень розробленості, зі збереженням тенденцій уніфікації підходів, посилення економічного аналізу, врахування транснаціонального характеру злочинності, містять перспективи розвитку порівняльного кримінального права, адаптація до нових форм злочинності та інтеграція міжнародних стандартів.

Наукове дослідження – цілеспрямоване пізнання, результати якого виступають як система понять, законів і теорій. Обов'язковою передумовою даного дослідження виступає визначення теоретико-методологічних засад його проведення. Наукове пізнання є складним і багатоплановим процесом, яке ставить перед дослідником вагомі задачі, поєднані з необхідністю пошуку і обробки значних масивів даних та інформації, при цьому застосування різних способів, прийомів і засобів дозволяє якнайширше вивчити поставлене перед дослідником питання, всебічно його оцінити.

Як зазначає Ю.М. Оборотов, «питання наповнення методології юриспруденції концептуальними ідеями, принципами, підходами, методами, прийомами, вибудування зв'язків концептуального й інструментального рівня, твердження особливостей методологізації дослідницької діяльності у сфері права і держави, – все це становить актуальне завдання нової корекції комплексу методологічних проблем з просуванням до сучасного бачення методології юриспруденції» [139, с. 8].

У приписах кримінального права відображуються найважливіші положення державного та суспільного розвитку підкреслює публічно-правовий характер кримінального права. Саме тому, аналізуючи положення

кримінального права в їх статичному та динамічному положенні, потрібно звертати увагу не тільки на нормативну його частину, а і на більш широку, так звану соціально-правову частину, яка, на нашу думку, є не менш важливою, ніж нормативна [205].

Методологія правового дослідження, серед іншого, потребує знаходження оптимального співвідношення емпіричного і теоретичного. У науковій літературі відмічається, що «донедавна юридична наука демонструвала посилену увагу до емпіричних досліджень у розробці та оцінці права та політиці й практиці юридичних органів. Однак слід погодитися з особливою цінністю використання не лише емпіричних методів дослідження при оцінці існуючої політики та практики, а й теорій суспільних наук. Теоретичне дослідження дає основу для уявлення та тестування різних моделей щодо того, як може працювати правова система» [41].

Сам процес формування та застосування методологічної основи пов'язується з розумовою діяльністю дослідника щодо аналізу функціональних можливостей методів і методологічних підходів наукового пізнання, їх екстраполяції на площину предмету дослідження, що дає змогу встановити відповідність та доцільність їх застосування. Достовірність нових знань є можливою лише за умови правильного вибору критерію констатації очевидних емпіричних фактів, відмежування хибного, застарілого матеріалу, який не відповідає реаліям сьогодення.

Детермінацію методів зумовлено специфічним предметом вивчення, тому пізнавальний процес характеризується поєднанням ознак об'єктивного (вивчається парламент як елемент системи парламентаризму) і суб'єктивного (аналіз постає як творча логічна свідомо діяльність). І лише після формалізації, систематизації та матеріалізації отриманих матеріалів у вигляді висновків, теорій, суджень самим суб'єктом пізнання ця інформація може стати надбанням користувачів [104, с. 48–49].

Оформлення теоретичних конструкцій у юридичні норми надає їм практичної цінності, що зазнає змін після трансформації правової реальності

і подальшої неможливості використовувати старі догми у поєднанні з новими ідеями.

М. Кельман у своїх роботах неодноразово відмічав, що методологія повинна розглядатися як певне вчення про систему організації та побудови діяльності, сукупність підходів, способів, прийомів та процедур, що застосовуються в процесі наукового пізнання та практичної діяльності для досягнення наперед визначеної мети» [104, с. 33].

Під методологією також часто розуміють «сукупність методів і способів дослідження явищ, які визначають підхід до її вивчення, планомірний шлях її пізнання та встановлення істини» [201, с. 82]. Однак здебільшого розуміння методології зводять до симбіозу принципів (об'єктивності, конкретності тощо), підходів (історичний, системний тощо) та методів.

В.І. Зацерковний, І.В. Тішаєв, В.К. Демидов визначають функції методології визначають, до яких відносять:

- «визначення способів здобуття наукових знань, які відображають динамічні процеси та явища;
- передбачення особливого шляху, на якому досягається певна науково-дослідницька мета;
- забезпечення всебічності отримання інформації щодо процесу чи явища, що вивчається;
- допомога введенню нової інформації до фонду теорії науки у вигляд нових понять, категорій, законів, гіпотез, ідей, теорій;
- забезпечення уточнення, збагачення, систематизацію термінів і понять у науці;
- створення системи наукової інформації, яка базується на об'єктивних фактах, і логіко-аналітичний інструмент наукового пізнання;
- організація використання нових знань у практичній діяльності» [96, с. 72].

Аналіз наведених позицій науковців до визначення методології дозволяє виявити найбільш значущі теоретичні підходи до її дослідження та

зосередитися на основних категоріях, на яких базується методологія. Видається можливим висновок про те, що методологія наділена певним апаратом дослідження, до якого слід відносити методи та способи організації наукового дослідження, принципи та форми організації проведення наукового дослідження, прийоми наукового дослідження, що може складати структуру методології.

Під методами прийнято розуміти способи та прийоми, за допомогою яких пізнаються явища об'єктивної дійсності, які становлять предмет цієї науки [181, с. 157].

У науковій літературі пропонується виділяти такі чотири групи методів: «1) загальнофілософський метод, який використовується в усіх конкретних науках, на всіх стадіях наукового пізнання; 2) загальнонаукові методи пізнання, через які розкривається загальний філософський метод; 3) спеціальні методи, що розроблені конкретними науками та застосовуються у правознавстві; 4) приватноправові, або спеціально-юридичні методи, що використовуються на стадії пізнання юридичної практики» [93, с. 11-13].

Слід зауважити, що застосування методів самих по собі, безсистемно, тобто без використання логічних приписів, може порушити логіку дослідження. Методи наукового дослідження класифікуються за різними підставами, але в загальному вигляді поділяються на: 1) філософські, зокрема діалектичний, феноменологічний, герменевтичний; 2) загальнонаукові, до яких можна віднести системний, порівняльний, історичний, моделювання тощо; 3) спеціально-наукові; 4) дисциплінарні [78, с. 24].

Деякі вчені додатково виділяють ще й міждисциплінарні методи, під якими розуміють сукупність ряду синтетичних, інтегративних способів, скерованих переважно на стики наукових дисциплін [55, с. 24].

При цьому М.В. Костицький заперечує можливість застосування ієрархічності методологій у юридичній науці і зауважує, що, коли йдеться про методологію в юридичній науці, необхідно відмовитися від ієрархій

методологій. Відповідно, дослідник має використовувати їх на власний розсуд в довільному порядку, не прив'язуючись до конкретної моделі [113, с. 10]. Вважаємо, що такий підхід є найбільш раціональним і доцільним та дозволяє максимально вільно проводити дослідження, спираючись на цілі та завдання дослідження, не обмежуючи дослідника, але допомагаючи йому.

Варто відмітити, що всі перелічені методи рівною мірою застосовуються як в усіх сферах наукового пізнання в цілому, так і в науці кримінального права, зокрема. Вибір того чи іншого методу відбувається на розсуд дослідника з урахуванням предмету наукових пошуків, мети та поставлених завдань. Та при цьому, будь яке кримінально правове дослідження не можливе без використання діалектичного, догматичного, історичного, порівняльно-правового, системно-структурного методів.

Дане дослідження, в першу чергу, зосереджено на порівнянні [109, с. 181-185] де предметом виступає кримінальне право германського типу правової системи. Звісно, що порівнюватися таке право буде «в середині» системи та, відповідно, поряд з українським правом, з метою пошуку того позитивного та ефективного знання, яке може бути реалізоване методами вітчизняної науки задля покращення практики.

Частіше, коли мова йде про зіставлення права різних країн, акцент зміщується на іноземній практиці, яка відмінна від вітчизняної, у такий спосіб знаходячи подібні та відмінні риси.

У цьому значенні, слушною видається методика Марка Ван Хука, який акцентує увагу на тому, що для порівняльно-правового дослідження, в першу чергу, слід вірно підібрати його предмет, тобто адекватну вибірку країн чиє право та система будуть порівнюватися з урахуванням подібних наявних у них проблем, але з різними механізмами вирішення [20, с.3-7].

Чітко сформована та виважена методологія порівняльно-правового підходу дослідження має враховувати комплексне розуміння самого права, у нашому випадку – права германського типу, а також його широкий суспільний контекст.

Будь-яке порівняльно-правове дослідження відбувається на відповідному макро або мікро рівні. Наприклад, коли порівняння здійснюється на рівні окремих правових систем, то мова йде про макрорівень, але у випадку порівняння окремої галузі, інституту, як наприклад, інститут кримінально-правової охорони власності – дослідження відбувається на мікрорівні, а така окрема складова правової системи германського типу буде виступати як частина цілого, тобто з широким застосуванням контекстуального підходу.

Порівняльно-правовий метод застосовується в тісному зв'язку з іншими методами юридичної науки (історичним, аналітичним, діалектичним та ін.) як на макрорівні (дослідження національних правових систем), так і на мікрорівні (дослідження «сімей правових систем») [229, с. 666–667].

Основним логічним прийомом у межах вказаного методу є порівняння, який як метод надає можливість виявити схожість та відмінність від досліджуваними явищами, з'ясувати закономірності, властивості та їх особливості в ретроспективній складовій чи у порівнянні з подібними явищами/категоріями [172, с. 78].

Погоджуємося із зауваженням Юркевич Х. з приводу того, що «на сучасному етапі вітчизняного розвитку в ході проведення правових реформ метод особливо актуальний, оскільки одним із найважливіших завдань правової науки є виявлення загального й особливого в розвитку правових систем, що досягається шляхом порівняльного» [230, с. 159].

При проведенні порівняльно-правового дослідження з метою його об'єктивності та повноти, варто використовувати й інші методи правового дослідження як-то історичний, формально-юридичний, діалектичний, функціональний, системно-структурний, логіко-семантичний, контекстно-правовий методи.

Зазвичай, для повноти дослідження, змістовності висновків, з'ясування соціальних передумов та обумовленості того чи іншого явища науковці звертаються до вивчення його генезису становлення.

У розпорядженні дослідника, який виконує те чи інше наукове дослідження, в тому числі, кримінально-правового спектру, перебуває великий різноманітний арсенал методологічних інструментів. Особливої уваги заслуговують окремі методи за рахунок своєї універсальності та результативності. Серед таких методів слід відмітити функціональний, за допомогою якого видається за можливе вивчити реальну соціальну проблему та способи її вирішення в різних країнах за рахунок певних рішень, нормативних актів, різних способів, які схожі між собою, але дають різні результати.

Важливо під час виконання кримінально-правового дослідження вдаватися до аналітичного методу як базового, адже саме він спрямований на комплексне вивчення правових понять, норм права, їх змісту в різних країнах, які відносяться до відмінних правових систем, на основі чого встановлюються схожі та відмінні риси серед явищ, які піддаються аналізу.

Під час кожного правового дослідження використовується структурний метод, який дає можливість системного вивчення того чи іншого явища в прив'язці до структури певної системи, наприклад, визначеної норми по відношенню до правових інститутів чи розділів тощо.

Зазвичай, вивчаючи те чи інше явище на сучасному етапі його розвитку науковці вдаються до аналізу особливостей його розвитку від перших нормативних згадок до сучасного регулювання, що дає можливість прослідкувати особливості правового регулювання у співвідношенні із відповідними історичними періодами розвитку держави взагалі.

Разом із вказаними методами, зазвичай, разом використовують також контекстно-правовий метод суть якого полягає у визначенні соціально-правового контексту та змісту того чи іншого явища, категорії, поняття.

У рамках нашого дослідження, першочерговим є потреба визначення германської правової системи як такої, її ознак, загальної характеристики та специфіку, чим остання відмінна від інших правових систем.

Так, енциклопедична література правову систему визначає як «систему взаємопов'язаних між собою права та засоби їх реалізації; до основних елементів правової системи відносяться система права, система законодавства, правові відносини, юридична практика, правова політика та ідеологія, правосвідомість та правова культура, юридична наука та освіта тощо»; «сукупність національних правових систем, заснованих на спільності їх історичного формування, структури права, методів і форм їх реалізації» [229, с. 39]. Зазначимо, що правові системи загальноприйнято поєднувати в правові сім'ї за визначеними критеріями.

У науковій літературі також приділяється увага визначенню зазначених категорій. Так, П.М. Рабінович відзначає, що «правова система – це система всіх юридичних явищ, які існують в певній державі в групі однотипних держав, до складу якої входять: різноманітні правові акти і діяльність відповідних суб'єктів по створенню таких актів, різноманітні види і прояви правосвідомості, стан законності та його деформації» [174, с. 94].

З точки зору Ю.М. Оборотова, «правова система – це формалізований комплекс нормативних, організаційних, контрольних та ідеологічних складових права, існуючих на національному, регіональному і міжнародному рівні (національні, регіональні і міжнародні правові системи)» [151, с. 212]. О.Ф. Скакун пропонує правову систему трактувати як «зумовлений об'єктивними закономірностями розвитку суспільства цілісний комплекс взаємопов'язаних і погоджених спеціальних і загальних засобів правового впливу на суспільні відносини, що постійно відтворюються і використовується людьми та їх організаціями як суб'єктами права для досягнення приватних і публічних цілей, забезпечення правопорядку» [189, с. 300].

Змістовним вбачається визначення, запропоноване С. Гідою, відповідно до якого правова система – це «комплекс взаємопов'язаних, взаємоузгоджених і взаємозалежних правових явищ і процесів, які розвиваються системно, циклічно та послідовно, а також правових

інститутів, які здійснюють управлінський вплив на суспільні відносини відповідно до чітко визначеної процедури» [75, с. 115].

Правова система містить свої складові елементи, які складають її структуру. Так, О.І. Харитонova та Є.О. Харитонов до компонентів правової системи відносять: «право як сукупність створених державою норм; законодавство як форма виразу цих норм; правові інституції, які здійснюють правову політику держави; судову та іншу юридичну практику; механізм правового регулювання; процес правореалізації; права, свободи і обов'язки громадян; система функціонуючих у суспільстві правовідносин; законність і правопорядок; правову ідеологію; суб'єкти права; системні зв'язки, які забезпечують єдність, цілісність і стабільність системи; інші правові явища, що утворюють «інфраструктуру правової системи» (наприклад, правосуб'єктність, правовий статус, юридичну відповідальність, законні інтереси та ін.)» [219, с. 26-27]. Н. Оніщенко до структури правової системи відносить систему права, систему законодавства, правові відносини, юридичну практику, правову політику та ідеологію, правосвідомість, правову культуру тощо» [155, с. 36].

Правову сім'ю можна визначити як сукупність національних правових систем, які мають спільні схожі риси.

Примітно, що правові системи однієї правової сім'ї можуть мати спільну систему права, джерела права, подібне законодавство та організаційно-правову структуру органів влади як вищого, так і регіональних рівнів, схожу систему судових органів, юридичну практику тощо.

Взагалі, визначити місце правової системи держави серед правових систем сучасності означає виявити її загальні, особливі та приватні ознаки, а також можливість їх взаємодії. Саме з цих позицій у рамках даної роботи слід розглядати германську правову систему в романо-германській правовій сім'ї.

Основа особливостей та відмінних рис германської правової системи мають своє походження від романо-германського права. Взагалі, відмінність романської та германської правових сімей залишається дискусійним

питанням серед науковців через їх спільну генезу та численні схожі риси, що вимагає більш детального аналізу.

Так, першочергово слід відмітити, що саме німецька наукова доктрина поділяє правові системи континентальної Європи на вказані романську та германську [221, с. 144]. В основі такого висновку закладено особливості процесу становлення правової системи з урахуванням спільного походження від римського права, виражений характер поділу права на приватне та публічне, кодифікації законодавства, концептуальність наукової доктрини.

Вважається, що основою розвитку та становлення романо-германської правової системи стало римське право. Стрижнем юридичної науки європейських країн став Звід законів Юстиніана з базовим римським правом *jus civile* (приватне право) [188, с. 144]. Та попри спільну базу, римське право на кожну країну вплинуло по різному, про що свідчить відмінність наявних на сучасній карті Європи правових систем, однак зіграло роль методологічного підґрунтя правових інститутів та концепцій.

У науковій літературі відмічається що еволюція романо-германської правової сім'ї пройшла три основні етапи:

- період зародження, хронологічно триваючий по XIII століття та характеризується накопиченням наукових текстів, перших досліджень, узагальнення практики, вважається часом зародження системи романо-германського права. Для цього періоду характерне широке застосування звичаєвого права. Населення переважно складалося з окремих племен, які змішувалися, обмінювалися традиціями, в тому числі й правовими, створювали перші органи справедливості, але привілеї перебували на боці сильніших та впливовіших членів тогочасного суспільства [207, с. 13];

- період руху Реформації та Відродження - XIII по XVIII століття, для якого притаманний стрімкий розвиток під впливом еконмоічних та політичних перетворень, організації міждержавних торгових шляхів, утворення різних підприємств та виробництв, зростання портів міст, урбанізація, що викликало потребу чіткого урегулювання суспільних

відносин, встановлення правил та обмеження, впровадження механізмів контролю за дотриманням встановлених законів та покарання правопорушників, розвиток приватного права (право власності на землю, захист майна, право спадщини тощо) [224, с. 24];

- період еволюції романо-германського права (з XIX ст. дотепер), який відрізняється вираженням характером наукової доктрини, особливою значимістю закону в системі джерел права, поділом права на публічне і приватне, а також його кодифікацією, чітко сформована система права та її складові, в тому числі, кримінально-правові інститути [89, с. 183-186].

На шляху становлення германської правової сім'ї відіграли значну роль розвиток університетів в країнах Західної Європи, на базі яких будувалося природне та канонічне право. Однак, до німецької правової доктрини спадок античної культури та римського права вплив здійснювати почав порівняно пізніше, ніж, наприклад, у Франції, що проявлялося в тому, що в жодній західноєвропейській країні процес рецепції не тільки інститутів і понять римського права, а й давньоримської думки не набув такого широкого поширення, як у Німеччині [126, с. 40].

Довгий час німецькі імператори земельні наділи використовували як нагороду для своїх прибічників – важливих фігур в суспільстві, що вимагало відповідного правового механізму реалізації та укріплення таких рішень, в тому числі, захисту власності таких вельмож. Відмічається, що саме це стало причиною поширення принципу князівського абсолютизму в Німеччині, тоді як Франція та Англія вже були централізованими державами на чолі з монархами [231].

Значним фактором виступало значення територіальної роздробленості міст, наявності великої кількості князівств, що мало форму так званої сеньйоріальної монархії з окремими елементами станової представницької монархії та існувало до початку XIX ст. [212, с. 90].

Зазначене перешкоджало консолідації правової системи Німеччини, всієї системи права, і насамперед приватного права, а також для появи

«загально-німецької судової системи та загально-німецького юридичного стану» [226, с. 89].

Серед іншого, слід відмітити, що римське право для германської правової системи не було іноземним, а мала характер спадкоємства. Цьому доказом виступає навіть те, що німецьких імператорів коронували в Римі [24, с. 111-113].

Важливо відмітити, що перші німецькі університети XIV ст. викладали канонічне право, що поєднувало в собі сукупність норм права власності, кримінального, шлюбного-сімейного, спадкового, договірної та процесуальної галузей права [207, с. 35]. Нормам надавалася письмова форма. В основі права перебували принципи рівноправності, поєднуючи права і обов'язки сторін, служити справедливості [63, с. 12-15]. Принцип справедливості у юристів романо-германської правової системи відповідно до закономірного переходу від конкретного до абстрактного служить, з одного боку, методологічним принципом, а з іншого – змістовним правовим інститутом [73, с. 3-7].

Починаючи з XIX століття в країнах Європи поступово приймалися кодекси, утворюються сталі системи органів влади та державні інституції, поширення набуває парламентаризм, важливого значення та переосмислення ідей свободи, рівності, демократизму, значення закону як найефективніший спосіб втілення норм та правил поведінки в суспільстві [164, с. 58].

Зазначені причини сприяли тому, що закон, завдяки суворості його викладу, видається найкращим технічним способом встановлення чітких норм в епоху, коли складність суспільних відносин висуває на перший план серед усіх аспектів правильного рішення його точність і ясність [134, с. 27]. У XIX ст. формується чіткий поділ права на публічне і приватне, витoki чого сягають саме до римського права [189, с. 117]. В основі публічного права лежить суспільний інтерес, тобто «визнаний державою і забезпечений правом інтерес соціальної спільноти, задоволення якого є умовою і гарантією її існування і розвитку» [220, с. 29]. Він відноситься до правового

регулювання діяльності державних органів, громадських організацій, правового статусу посадових осіб, відносин різних категорій населення з державою. Приватний інтерес служить основою для визначення приватного права, норми якого регулюють правовідносини між фізичними особами в їх правовому та майновому становищі, в їх відносинах один з одним і частково з державними організаціями та громадськими об'єднаннями [189, с. 117-118].

Таким чином, кодифікації романо-германського права сприяли історичні традиції та багатовікова еволюція правової науки [88, с. 409].

У свою чергу, германська правова система свого самостійного розвитку почала отримувати в кінці XIX століття після об'єднання німецьких держав у Північно-Німецький Союз (1866 р.) та в 1871 р. у Німецьку імперію. Ідеї ліберальності склали ідеологічну і соціально-економічну основу та стало передумовою формування так званої теорії «соціальної держави» [196, с. 240]. Тогочасне право було спрямоване на розвиток свободи власності, договорів, промислів, пересування, на створення гарантій і умов ефективної економічної діяльності, що стало його основною рисою.

Джерелами права германської правової сім'ї, стали окрім римського права, закони Пруссії, Баварії, Саксонії (Пруське земельне укладення (1794 р.); баварські Судовий (1753 р.), Цивільний (1756 р.) та Кримінальний (1813 р.) кодекси; саксонський Цивільний кодекс (1863 р.), ганноверський Цивільно-процесуальний кодекс (1850 р.), Торговельне (1866 р.) і Кримінальне (1871 р.) укладення, Цивільно-процесуальне укладення, Закон про судоустрій (1877 р.), Німецьке цивільне укладення (1896) і, меншою мірою, інших князівств, де гармонічно перепліталось римське право, канонічне німецьке право та звичаєве право.

Отже, германська правова сім'я - це частина континентальної (романо-германської) правової сім'ї, яка включає правові системи країн континентальної Європи (Німеччина, Австрія, Швейцарія та ін.), відмінними рисами якої є верховенство писаного права (закону) як основного джерела

права, чіткий поділ права на галузі та на публічне і приватне право, а також поділ влади на законодавчу і правозастосовчу.

Основою порівняння особливостей кримінально-правової охорони власності в законодавстві країн германської правової сім'ї є визначення системи кримінального законодавства взагалі та у сфері охорони власності, зокрема.

Так, системність є однією із вимог, що ставляться до законодавчого матеріалу в цілому. Сам принцип побудови кримінально-правових норм оснований на системності та відповідній структурованості, де всі частини «мають своє місце» та «сусідство». Але для визначення особливостей та встановлення самої системи окремої групи кримінальних правопорушень, якими є кримінально карані посягання на виборчу систему України, варто розпочати із визначення самих понять «системи» та «класифікація».

Дослідження існуючої системи є відправним пунктом розробки будь-якої нової складної системи. Слово «система» походить від давньогрецького «σύνστημα» – «сполучення» і буквально означає ціле, складене з частин [208, с. 130–131]; щось ціле, що являє собою єдність частин, які закономірно розташовані і знаходяться у взаємному зв'язку; сукупність пов'язаних елементів, об'єднаних в одне ціле для досягнення певної мети [177, с. 48].

Відповідно з урахуванням зазначеного, система повинна розглядатися як сукупність визначених елементів, нерозривно поєднаних між собою, які доповнюють одне одного таким чином, що разом сприяють досягнення поставленої мети. А відтак, ймовірніше буде визначати систематизацію як процес упорядкування таких елементів між собою. Таке упорядкування покликане (направлене) на утворення пов'язаних окремих елементів в єдину цілісну та функціонуючу систему.

Системне мислення означає здатність побачити проблему не відокремлено, а в контексті усіх взаємозв'язків. Однак системність має різні рівні. Сигналом про недостатність системності існуючої діяльності є поява

виявлених проблем; вирішення цих проблем відбувається шляхом переходу на новий, більш високий рівень системності в практичній діяльності.

Взагалі слово «системність» як «властивість за значенням системний, тобто стосується до системи, який є системою» [62, с. 1321].

Відмітимо, що система законодавства та її основні параметри зумовлюються значною мірою системою права. Тому й удосконалення системи законодавства, як і окремих її елементів, має своєю передумовою пізнання і використання специфічних системно-структурних закономірностей права [175, с. 79]. Так, І.В. Суходубова зазначає, що «визнання законодавства цілісною системою об'єктивно впливає з того, що якості цієї системи притаманні праву, способом існування і вираження змісту якого і виступає законодавство. Тому структура законодавства як і права виражає єдність його складових елементів і зв'язків між ними, тобто відносно стійкий стан цілісності законодавства, який зберігається за певних його внутрішніх і зовнішніх змін» [206, с. 269].

С.Д. Шапченко, проявляючи певну непослідовність, вживають в одних випадках терміни «класифікація» і «систематизація» як синоніми [117, с. 31], а в інших подібних випадках ведуть мову про систематизацію [117, с. 31]. Якщо систематизація – це процес розташування в певному порядку феноменів, які знаходяться в певному взаємозв'язку між собою, і цей порядок містить певну послідовність, наприклад, ступінь значущості для суспільства, то класифікація – це розташування феноменів по класам за єдиною загальною ознакою і при цьому порядок розташування всередині класифікаційної групи (класу) значення не має [131, с. 152].

У свою чергу, класифікація – латинське слово, в перекладі на український означає (*classis* – розряд, *fasio* – роблю) розподіл предметів, явищ і понять по класах, відділах, розрядах залежно від їх загальних ознак [190].

У науковій літературі пропонується визначати поняття «класифікація» «як систему супідрядних понять (класів, об'єктів) якої-небудь галузі знань

або діяльності людини, використовувану як засіб для встановлення зв'язків між цими поняттями або класами об'єктів; «особливий випадок застосування логічної операції поділу об'єму поняття, що є деякою сукупністю дій (поділ деякого класу на види, поділ цих видів і так далі)» [47, с. 19-23]. В цілому, класифікація може представляти собою розмежування цілого на частини на основі певних визначених критеріїв з метою одержання нових знань, впорядкування та систематизації класифікованих одиниць чи явища.

Одна з головних умов будь-якої класифікації – вибір правильного критерію (підстави), за допомогою якого у категорій і класів залишаються усі сутнісні ознаки основного явища, але і з'являються інші, що відрізняють їх від наступних, при чому поділ в середині класифікації має опиратися на одну й ту ж підставу.

Варто відмітити, що класифікація в правовій науці – це класифікація, заснована на реальних суспільних відносинах, скоректована суб'єктивним розсудом законодавця. Звичайно, усі класифікації не позбавлені суб'єктивності, той же вибір основи класифікації, зрештою, залежить від позиції дослідника. Проте в праві законодавець формує класифікацію, керуючись цілями, що стоять перед ним, багато в чому штучно, приймаючи за основу класифікації ті ознаки, які найбільш відповідають цілям правового регулювання.

До теоретичних питань побудови системи Особливої частини КК України відноситься і другий етап систематизації, а саме формування класифікаційних груп всередині кожного розділу. Як вказують Ю.І. Ляпунов і П.Я. Мшвенієрадзе, другий рівень систематизації є не менш важливим ніж перший і в структурі кожного окремого родового об'єкта видові утворення в ідеалі повинні розташовуватися в певній послідовності [135, с. 26].

Володіючи системною єдністю, право окремої держави диференціюється відносно автономними, взаємопов'язаними частинами -

нормами, інститутами, галузями [12]. Галузі права становлять систему права, яка як цілісне утворення охоплює всі норми, що діють у даній країні, і являє собою складний багаторівневий комплекс, де чотири рівні взаємопов'язані: між елементами права; між нормами, об'єднаними в правові інститути; між інститутами у відповідній галузі права; між окремими галузями права.

У діяльності держави і суспільства стабільне місце займає також класифікація норм права за галузями законодавства. Система права і система законодавства є схожими, але не рівнозначними поняттями [14]. Система права є системою самого змісту права, тоді як система законодавства відноситься до його форми, до системи джерел права.

У Німеччині, на відміну від України, існує досить розгалужена система кримінально-правових джерел, що робить її структуру складною і багатошаровою та включає в себе загальне кримінальне право, кримінальне земельне право, основне кримінальне право, додаткове кримінальне право широко використовуються в німецькому праві та юридичній науці, військове кримінальне право, міжнародне кримінальне право, кримінальне право про наркотики, економічне кримінальне право, кримінальне право дорожнього руху [156, с. 106] та ін.

Незважаючи на різноманітність законодавчих джерел кримінальне право країн германської правової сім'ї має просту внутрішню структуру.

Залежно від критеріїв класифікації в сучасній кримінально-правовій системі германської правової сім'ї можна виділити кілька структурних утворень. Найпоширеніша класифікація в німецькій кримінально-правовій доктрині, що відображає законодавчу практику, ґрунтується на систематизації кримінально-правового матеріалу за характером і силою його джерел, що дає змогу виділити три основні структурні елементи кримінального права у ФРН, які тісно пов'язані між собою:

- загальне (основне) кримінальне право;
- додаткове кримінальне право;

- кримінальне право землі [12].

Кримінальне уложення як джерело загального (основного) кримінального права характеризується тим, що формулює основні положення, що стосуються загальної частини кримінального права та традиційних правопорушень, окрім того, поняття саме цього кодифікованого акту лягли в основу та використовуються в інших законах кримінально-правового спектру, на що звертається увага в науковій доктрині [30].

Таким чином, система кримінального законодавства країн германського типу права розроблена таким чином, що дає можливість законодавцю регулювати певні сфери суспільного життя за допомогою норм, включених до численних законодавчих актів. Кримінальне законодавство не пов'язане загальною кодифікацією, оскільки превалює ідея того, що кримінально-правові норми, безпосередньо включені в механізм правового регулювання окремих, найбільш істотних сфер суспільного життя є більш життєздатними.

1.2. Історико-правовий аналіз кримінально-правової охорони власності в Україні та державах германської правової сім'ї

Кримінально-правова охорона власності є однією з фундаментальних складових правової системи будь-якої держави, оскільки безпосередньо пов'язана із забезпеченням економічної стабільності, соціальної справедливості та гарантій прав людини. В умовах трансформації правової системи України, особливо під впливом євроінтеграційних процесів та воєнного стану, зростає потреба у глибокому теоретичному осмисленні механізмів захисту власності. У цьому контексті особливого значення набуває історико-правовий аналіз як методологічна основа дисертаційних досліджень у сфері кримінального права.

Історико-правовий аналіз є спеціальним науковим методом, що дозволяє дослідити генезис правових норм, інститутів та категорій у їхньому розвитку. Його застосування у кримінально-правових дослідженнях дає змогу простежити еволюцію правового регулювання охорони власності, виявити закономірності змін у криміналізації та декриміналізації діянь, встановити історичні передумови сучасних законодавчих конструкцій; критично оцінити чинні норми крізь призму їх історичного розвитку. Особливо це важливо щодо кримінальних правопорушень проти власності, оскільки саме ця категорія посягань історично була однією з перших, що отримала нормативне закріплення.

В цілому, історія кримінально-правової охорони власності демонструє поступовий перехід від примітивних форм захисту майна (наприклад, у звичаєвому праві) до складних кодифікованих систем. Аналіз таких джерел, як Руська Правда, Литовські статuti, кримінальні кодекси XIX–XX століть Європейських країн, дозволяє зрозуміти витoki сучасного поняття власності, визначити трансформацію об'єкта кримінально-правової охорони, а також дослідити зміни у підходах до відповідальності за майнові кримінально карані діяння. Зокрема, історичний розвиток свідчить про поступову гуманізацію кримінального права, диференціацію відповідальності та розширення переліку охоронюваних майнових прав.

Історико-правовий аналіз виконує низку важливих функцій у структурі дисертаційної роботи. Так, першочергово, такий аналіз забезпечує наукову обґрунтованість дослідження. Без розуміння історичного розвитку неможливо адекватно оцінити сучасний стан правового регулювання. Окрім того, дозволяє уникнути дублювання наукових ідей та помилок минулого.

Вивчення генезису того чи іншого явища в кримінально-правовій сфері сприяє формуванню нових наукових підходів. Аналіз історичних моделей охорони власності дозволяє виявити альтернативні концепції, які можуть бути адаптовані до сучасних умов. Історико-правовий аналіз є основою для

порівняльно-правових досліджень, зокрема при вивченні законодавства країн германського типу права.

Результати історико-правового аналізу мають не лише теоретичне, але й прикладне значення, адже можуть бути використані для удосконалення норм чинного кримінального закону, гармонізації національного законодавства із європейськими стандартами, підвищення ефективності правозастосування та формування кримінально-правової політики у сфері захисту власності. Зокрема, звернення до досвіду історичного розвитку дозволяє обґрунтувати доцільність диференціації складів кримінальних правопорушень, оптимізації санкцій та уточнення предмета посягання. Окрім того, історико-правовий аналіз створює підґрунтя для формулювання авторських визначень понять, виявлення раніше недосліджених аспектів проблеми, переосмислення традиційних підходів, обґрунтування нових концепцій кримінально-правової охорони власності тощо.

Таким чином, історико-правовий аналіз є невід'ємним елементом подібних досліджень, в цілому, та у сфері кримінально-правової охорони власності. Він забезпечує глибину наукового пізнання, дозволяє виявити закономірності розвитку правових інститутів, сприяє формуванню обґрунтованих наукових висновків і практичних рекомендацій. Ігнорування цього методу призводить до втрати системності дослідження та зниження його наукової цінності. У сучасних умовах реформування кримінального законодавства України історико-правовий аналіз набуває особливої актуальності, виступаючи важливим інструментом забезпечення спадкоємності правового розвитку та ефективності кримінально-правового захисту власності.

Чужа власність завжди була під захистом правил будь-якого суспільства під страхом покарання тієї чи іншої міри суворості ще з часів свого становлення. Видається, що саме власність як інститут завжди виступав як основа економічного та соціального добробуту як окремих людей, так відповідних груп населення (держави, регіону тощо).

Як правило, саме кримінально протиправні посягання на власність завжди становили найбільшу кількість серед вчинених за відповідний звітний період на визначеній території, будучи найбільш поширеним видом кримінальних правопорушень в значній більшості країн в усі часи, тенденція чого зберігається до тепер.

Однією із перших правових пам'яток, які діяли на прабатьківщині України – Київській Русі, була Руська Правда, період діє якої датується з початку XI століття до XIII ст. Саме цей текст правового характеру складав основу регулювання суспільних відносин тогочасної держави, містив звід норм, які регулювали відносини між людьми та владою у різних сферах життя. Відомо, що Руська Правда визначала й поняття караних протиправних діянь, до яких відносилися й посягання на чужу власність.

Руська Правда крадіжку позиціонувала як вилучення речі з чужого володіння з наміром привласнити її собі. Руська Правда диференціює крадіжку, у тексті зустрічаються такі види крадіжки як: крадіжка із закритих приміщень, крадіжка худоби на полі, вівці, кози, свині, бобрів, крадіжка холопа, крадіжка бджіл і меду з бортних дерев, крадіжка морських і річкових суден, крадіжка сіна або дров тощо. За всі види крадіжок передбачалася одна ціна штрафу, а саме 3 гривні за крадіжку челяді, коня, зброї, сукні, сокола та ін. Основною диференціюючою ознакою був предмет посягання, яким визнавалися земля, тварини, худоба, птахи, річкові та морські судна, предмети господарського обороту та інші речі матеріального світу.

Предбачалася відповідальність за крадіжку худоби, крадіжка не охоронюваного майна каралася суворіше крадіжки із закритого приміщення, а вбивство злодія на місці злочину не каралося (якщо воно вчинене вночі) і тлумачилося, по суті, як самооборона [143, с. 2]. Слід підкреслити, що корисливий мотив вже тоді вважався обов'язковою ознакою для кваліфікації викрадення, і крадіжка розглядалася тільки як умисний злочин.

У період XIV – середина XVII століття територія тогочасної України була поділена на багато окремих князівств, на територіях яких діяли різні

нормативно-правові акти Угорського королівства, Польської країни тощо [79, с. 67].

Вбачається, що уніфікація законодавства вказаного часу відбулася за рахунок появи Судебник Казимира IV, який був направлений на систематизацію та кодифікацію місцевого та звичаєвого права, судової та адміністративної практики, відтворюючи частково Руську Правду все ж мав багато «самостійного» матеріалу, в першу чергу, в розрізі покарань, в тому числі, за майнові злочини [107, с. 58].

Новим етапом розвитку законодавства знаменується періодом розвитку та існування Великого Князівства Литовського (XIII ст.). Основним джерелом права даного періоду є Статут Великого Князівства Литовського, Руського, Жемайтійського, який мав три редакції – 1529 року, 1566 року та 1588 року. Даний нормативно-правовий акт досить багато уваги приділяв захисту власності [144, с. 21].

Норми про захист права власності Литовського Статуту 1588 року характеризувалися дещо казуїстичним характером [194, с. 323], поділяючи посягання проти власності на декілька основних видів, до яких відносили викрадення та посягання проти власності без ознак викрадення. Вказане джерело кримінального права як злочин проти власності вказувало крадіжки, посягання на чуже майно шляхом пошкодження та/або знищення, в тому числі, підпал тощо, надаючи окремої уваги насильницьким посяганням на чуже майно: як-то грабіж та розбій. Особливу групу серед них становили грабіж - відкритий напад з метою заволодіння майном, розбій - умисний напад на чужий будинок, двір, маєток. Якщо хто-небудь був убитий під час такого нападу, всі учасники, незалежно від їх ролі, каралися стратою [202].

Наступним нормативно-правовим актом на шляху становлення кримінально-правової охорони власності на території сучасної України є Соборне Уложення 1649 року, яке закріплювало класифікацію кримінально караних посягань в залежності від того, на що посягає та значимості завданої шкоди, що по своїй суті було проявом диференціального підходу законодавця

цього періоду. Примітно, що серед кримінальних правопорушень проти власності, Соборне уложення, виокремлювало крадіжку, грабіж та розбій, де в основі поділу було закладено вищевказані критерії. Окремо регулювалося вилучення чужого майна з нападом на поселення, житла, із застосуванням насильства, з використанням зброї, зі спаленням двору, хліба, з вбивством та ін.[191]. Поширення законодавства Російської імперії на території України призвело до появи нових тенденцій у регламентації кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти власності.

Наступним етапом розвитку кримінально-правових норм про відповідальність за діяння проти власності стало Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 року, який поширював свою дію й на територію українських губерній [146, с. 124].

Уложення 1845 року поділялося на загальну та спеціальну частини, містило просте визначення злочину як забороненого законом під страхом покарання діяння, визначаючи їх рівень тяжкості (пропонувався поділ на проступок та злочин) [101, с. 226].

Кримінально-правовій охороні власності Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 року приділяло окремий розділ «Про злочини і проступки проти власності приватних осіб», за результатами аналізу якого можна запропонувати класифікації кримінально караних посягань на відносини власності: знищення і пошкодження чужого майна; заволодіння чужим нерухомим майном; викрадення майна; привласнення майна; приховування чужого майна. Примітно, що на тяжкість вчиненого діяння впливав спосіб вчинення діяння, наприклад, пошкодження майна шляхом підпалу визначалося тяжким злочином. На ступінь визначення тяжкості впливав також вид майна, який зазнав шкоди, наприклад, житло визначалося більш важливим майном, а ніж підсобні приміщення тощо. Відповідно до норм загальної частини Уложення кримінально караним визначалося незакінчене посягання проти власності, як-то спроба крадіжки чи розбою тощо [115, с. 67]. Таким чином, слід відмітити систематичність викладу

нормативного матеріалу в Уложенні про покарання кримінальні та виправні 1845 року, в тому числі, й в частині заборони посягань на чужу та державну власність.

Варто зауважити, що в окремі часи на території українських земель діяли також законодавчі акти Австрійської імперії, Австро-Угорської імперії, Румунії, до складу яких в різні періоди входили частини земель України, серед таких актів, наприклад, слід згадати Австрійський Кримінальний кодекс 1852 року, який поширював свою дію на землі Закарпаття [195, с. 71], який поділяв всі посягання на злочини та проступки. Характерним є відсутність самостійного інституту злочинів проти власності.

Наступною пам'яткою є Кримінальне уложення 1903 року, яке містило окремих сім глав, кожна з яких була присвячена майновим посяганням однієї форми. Законодавець сконструював склади кримінальних правопорушень проти власності таким чином, щоб зазначити не лише загальні умисні та необережні посягання проти власності, а й значну кількість спеціальних складів кримінальних правопорушень, які під охорону ставили специфічні предмети, наприклад, транспортні шляхи, трубопроводи, документи, пам'ятники тощо. Варто зауважити, що за рахунок такого широкого підходу законодавця о визначення кола майнових кримінальних правопорушень, правопорушень проти власності, викликало потребу в систематизації такого матеріалу, а також проведення наукових пошуків вирішення даної проблематики [51]. Також, слід зауважити, що даний нормативно-правовий акт оперував таким родовим поняттям як «викрадення», що також було характерне для німецького підходу в доктрині кримінального права.

У порівнянні з попередніми історичними актами кримінального законодавства, Кримінальне уложення 1903 року закріплювало досить значне коло кримінально протиправних діянь, виходячи за рамки «класичного» розуміння предмету посягання проти власності. Відповідно, саме ця правова пам'ятка таке широке коло діянь трактувала як майнові кримінальні правопорушення, що досить схоже з підходом країн германського типу права.

Кримінальне Уложення 1903 року мало своєрідну просту систему майнових кримінальних правопорушень [217], серед яких основна увага приділялася крадіжці (тогочасна назва - злодійство), розбою та вимаганню.

Примітно, що вказаний нормативно-правовий акт не визначав за злочин грабіж. За форму викрадення вважалося і вимагання. При цьому караними не визнавалися діяння з ознаками знахідки чужого майна (його привласнення та обернення на свою користь), зловживання довірою тощо. Разом з тим багато уваги приділялося шахрайству як кримінально-протиправному діянню, яке було розміщено також в главі, присвяченій крадіжці та розбою [54, с. 403-404].

Надалі, з приходом радянської влади змінювалися й тенденції та підходи кримінально-правової науки. Відбувалися процеси, направлені на націоналізацію приватних активів (землі, банки, транспорт, промисловість та ін.), впровадження «монополії» держави в економічній діяльності, що не могло не мати свого відображення й в сфері регулювання кримінально-правових відносин.

Так, у 1918 році було прийнято Декрет РНК «Про спекуляції», який забороняв скупці, збут, зберігання з метою збуту, збут у вигляді промислу продуктів харчування, які були монополізовані державною системою. Примітно, що таке діяння передбачалося досить суворе покарання – понад 10 років позбавлення волі з конфіскацією майна. А в 1922 році було введено новий курс економічного устрою – «нова економічна політика», яка по суті закріпила товарне виробництво та змінила повністю ринкові відносини [184, с. 43-47].

КК РРФСР 1922 року зберігав нормативний підхід до кримінально-правової охорони власності [195, с. 75], встановлений Кримінальним Уложенням 1903 року [92].

КК РРФСР 1922 року до кримінальних посягань проти власності відносив крадіжку, купівлю краденого, грабіж; розбій; привласнення майна; розтрату майна; шахрайство; підробку офіційних документів; фальсифікацію

та вимагання, за вчинення чого призначалося або позбавлення волі, або примусові роботи, що було продиктовано політичними та економічними умовами [185, с. 70].

8 червня 1927 року було прийнято новий КК УРСР, який відтворював основні положення «Основних засад кримінального законодавства Союзу РСР і союзних республік», а також мав чотирирівневу структуру «кодекс - частина - глава - стаття», складався із Загальної та Особливої частин, 15 глав, 206 статей [195, с. 77].

У 1932 році було запровадження такої категорії як «розкрадання соціалістичної власності». У період колективізації, індустріалізації та Голодомору 1932–1933 років дрібні викрадення продуктів харчування у колгоспах набули масового характеру. У зв'язку з цим 7 серпня 1932 року спільною постановою ВЦВК і РНК СРСР було прийнято Закон «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів і кооперації та зміцнення суспільної (соціалістичної) власності» [95]. Відповідно до його положень будь-яке незаконне заволодіння соціалістичним майном могло визнаватися розкраданням. Закон, відомий як «Закон про п'ять колосків», після прийняття почав широко застосовуватися у кримінальному судочинстві. Лише на території РРФСР [163, с. 22]. Проте після виступу Й.В. Сталіна у грудні 1933 року, в якому розкрадання соціалістичної власності було охарактеризовано як одну з форм боротьби проти радянської влади, така практика фактично припинилася [184, с. 45].

Отже, у перші десятиліття існування радянської влади законодавство, що визначало відповідальність за кримінальні правопорушення проти власності, зазнало істотних трансформацій. Хоча сама система кримінально-правової охорони була суттєво змінена та передбачала пріоритетний захист соціалістичної власності при одночасному зниженні значення приватної, термінологія і законодавчі конструкції значною мірою були успадковані від законодавства Російської імперії. Попри офіційно проголошений принцип однакового кримінально-правового захисту особистого, державного та

громадського майна, диференціація відповідальності за розкрадання залежно від форми власності поступово посилювалася.

Зокрема, відповідно до Указу Президії Верховної Ради СРСР від 4 червня 1947 року положення КК РРФСР 1926 року поширювалися на всі види розкрадань, за винятком крадіжки та розбою. При цьому максимальне покарання за шахрайство могло становити до двох років позбавлення волі, тоді як за розбій передбачалося до двадцяти років ув'язнення. Такий підхід визначив подальший розвиток кримінально-правової політики радянської держави у сфері протидії злочинам проти власності, закріпивши пріоритет охорони соціалістичної власності шляхом посилення відповідальності за будь-які посягання на неї.

У роки Другої світової війни (1941–1945 рр.) було прийнято низку нормативно-правових актів, спрямованих на посилення кримінальної відповідальності за окремі правопорушення проти власності. Так, відповідно до постанови Пленуму Верховного Суду СРСР від 8 січня 1942 року № 1/1/у «Про кваліфікацію деяких видів крадіжки особистого майна громадян в умовах воєнного часу» крадіжки, вчинені під час війни, підлягали кваліфікації за пунктом «г» статті 162 КК РРФСР як діяння, вчинені в умовах громадського лиха [170, с. 30–31].

Відповідно до абз. 1 п. 1 Указу Президії Верховної Ради СРСР «Про посилення охорони особистої власності громадян» 4 червня 1947 р. під крадіжкою розуміли «таємне або відкрите викрадення особистого майна громадян. За вчинення таких дій було передбачено покарання у виді ув'язнення у виправно-трудовому таборі на строк від п'яти до шести років. Згідно з абз. 3 п. 1 цього Указу «крадіжка, вчинена злодійською зграєю або повторно, – карається ув'язненням у виправно-трудовому таборі на строк від шести до десяти років» [216]. Звернемо увагу на те, що термін «грабіж» в даному Указі не вживається, а крадіжка означає вчинення викрадення як таємним способом, так і відкритим, оскільки законодавець передбачив альтернативу. Крім того, відповідно до норм цього Указу про розбій (п. 2) –

«розбій, тобто напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний із насильством або погрозою застосування насильства, – карається ув'язненням у виправно-трудовому таборі на строк від десяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна. Розбій, поєднаний з насильством, небезпечним для життя і здоров'я потерпілого, або з погрозою смертю або тяжким тілесним ушкодженням, а так само вчинений зграєю або повторно, - карається ув'язненням у виправно-трудовому таборі на строк від п'ятнадцяти до двадцяти років з конфіскацією майна» [216]. Указом Президії Верховної Ради СРСР «Про кримінальну відповідальність за розкрадання державного і громадського майна» [216] було посилено кримінальну відповідальність за розкрадання державного і громадського майна.

Згідно з ст. 1 цього Указу за крадіжку, привласнення, розтрату або інше розкрадання державного майна було передбачено покарання у виді ув'язнення у виправно-трудовому таборі на строк від семи до десяти років з конфіскацією майна або без такої. Кваліфікуючими ознаками розкрадання державного майна були названі: 1) повторність, 2) вчинення такого розкрадання організованою групою (зграєю), 3) великий розмір. Такі дії каралися ув'язненням у виправно-трудовому таборі на строк від десяти до двадцяти п'яти років з конфіскацією майна (ст. 2). Разом з тим, згідно з ст. 3 даного Указу крадіжка, привласнення, розтрата або інше розкрадання колгоспного, кооперативного або іншого громадського майна – каралися ув'язненням у виправно-трудовому таборі на строк від п'яти до восьми років з конфіскацією майна або без конфіскації [216]. Відповідно до ст. 4. цього Указу «розкрадання колгоспного, кооперативного або іншого громадського майна, що здійснюється повторно, а так само вчинене організованою групою або у великих розмірах – карається ув'язненням у виправно-трудовому таборі на строк від восьми до двадцяти років з конфіскацією майна» [216]. Всього даний Указ містив п'ять пунктів. У останньому п'ятому пункті зазначалося: «Недонесення органам влади про достовірно відоме підготовлюване або вчинене розкрадання державного або громадського майна, передбачене

статтями 2 і 4 цього Указу - карається позбавленням волі на строк від двох до трьох років або засланням на строк від п'яти до семи років». На нашу думку, цінність аналізу норм Указу Президії Верховної Ради СРСР від 4 червня 1947 року очевидна, оскільки ним було введено широке поняття розкрадання, що охоплювало крадіжку, привласнення, розтрату та інші посягання на власність. Нововведенням, спрямованим на кримінально-правову боротьбу з розкраданнями, було введення положення про криміналізацію недонесення про достовірно відоме підготовлюване або вчинене розкрадання державного або громадського майна.

Нормативно-правові акти радянського періоду становлення української державності були пронизані ідеологією соціалізму. Простежувалася й ідея про першочерговий кримінально-правовий захист державного і громадського майна, а не особистої власності громадян. Дана тенденція знайшла відображення і в КК союзних республік, де в окремих розділах були закріплені положення про відповідальність за злочини проти державної власності та злочини проти особистої власності. У всіх союзних КК глава, присвячена злочинам проти особистої власності громадян, була розташована лише на п'ятому місці, на відміну від глави «Злочини проти соціалістичної власності», яка знаходилася на другому місці в Особливій частині КК [122].

У КК України 1960 р. відповідальність за злочини проти власності була визначена у двох самостійних главах: главі II «Злочини проти державної і колективної власності» та главі V «Злочини проти індивідуальної власності громадян». При цьому менше коло діянь визнається злочинами проти індивідуальної власності порівняно з колом діянь, які вважаються злочинами проти державної та колективної власності. Таке розходження в законі щодо оцінки правового захисту власності суперечило закріпленому в ч. 4 ст. 13 Конституції України, положенню, згідно з яким «усі суб'єкти права власності рівні перед законом» [111]. І ми про це згадали не випадково, оскільки КК 1960 року діяв в Україні аж до 2001 року. Тому нині забезпечено рівну кримінально-правову охорону всіх форм власності. Що стосується

привласнення та розтрата, то стосовно особистого майна громадян такого складу кримінальний закон не передбачав взагалі. Привласнення визнавалось злочинним лише в тому випадку, якщо майно було державним чи громадським і якщо воно ввірялось посадовій особі. Згідно з постановою Пленуму Верховного Суду СРСР від 31 березня 1962 року в випадках, коли особа, якій ввірено майно, не володіла зазначеними ознаками, то такі розкрадання кваліфікувалися як крадіжка [192, С. 265]. Під егідою посилення захисту майнових інтересів держави від злочинних посягань в 1961 році Указом Президії Верховної Ради СРСР «Про посилення боротьби з особливо небезпечними злочинами» допускається застосування смертної кари за розкрадання соціалістичного майна в особливо великому розмірі [192, с. 265].

Слід погодитися, що вітчизняна кримінально-правова наука формувалася під впливом радянського підходу, з урахуванням загальних тенденцій та векторів, позиціювання яких відбувалося з урахуванням ідеологічних, політичних та економічних особливостей розвитку держави. Однак, позитивний досвід інших країн все ж інколи також враховувався та використовувався в доктрині та практиці національного кримінального права.

Звісно, після розпаду Радянського Союзу для національної кримінально-правової доктрини настає новий етап розвитку під впливом тенденцій лібералізації, глобалізації та євроінтеграції [195, с. 78].

З часу здобуття Україною незалежності в країні розпочався процес лібералізації кримінального законодавства, демократизація та пом'якшення, гуманізація принципів та підходів, що лягло в основу нового Кримінального кодексу 2001 року. Так, у зв'язку із переходом до ринкової економіки у даному кодексі відбулася відмова від терміну «розкрадання» та перехід до рівної охорони права власності незалежно від форми власності.

Значні зміни в частині кримінально-правових норм щодо охорони власності відбулися в 2008 році, які полягали у декриміналізації окремих

складів, наприклад, викрадення дротів шляхом їх демонтажу (ст. 188 КК України) [167], а також редакційні зміни щодо інших складів, в основу чого лягли наукові дослідження вітчизняних науковців та практиків.

24 лютого 2022 року почалося повномасштабне вторгнення до нашої країни, що потягло за собою зміну в усіх сферах життя українського народу. Не минуло змін і суспільні відносини у сфері охорони власності. Так Верховна Рада України оперативно відреагувала на істотне збільшення кримінальних правопорушень, які посягають на власність, шляхом прийняття Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство», який набрав чинності 7 березня 2022 року. Зокрема, даним Законом України внесено зміни та доповнення до ст. 185 «Крадіжка», ст. 186 «Грабіж», ст. 187 «Розбій», ст. 189 «Вимагання», ст. 191 «Привласнення, розтрата майна або заподіяння ним шляхом зловживання службовим становищем» Кримінального кодексу України, якими кваліфіковано дані діяння в умовах воєнного або надзвичайного стану за ч. 4 відповідних статей [166].

Таким чином, підсумовуючи викладене, вбачається за доцільне запропонувати таку періодизацію генезису кримінально-правової охорони власності:

- з середини X століття до першої половини XIX століття – період становлення інституту кримінальних правопорушень, формування першої системи кримінальних правопорушень проти власності та системи покарань за такі діяння;
- з першої половини XIX століття до 1917 р. – період формування системи кодифікованого кримінального права, якому характерне розширення системи кримінальних правопорушень проти власності;
- з 1917 р. до 1991 р. – період кримінально-правового регулювання суспільних відносин на принципах соціалізму з превілеюванням колективних інтересів власності над приватними;

- з 1991 р. до 2001 р. – період пом'якшення заходів державного примусу та демократизація кримінального законодавства, який завершився прийняттям КК України 2001 р.;

- з 2001 р. і до 24 лютого 2022 року (сучасний період, який характеризується процесами поглиблених наукових розробок та їх нормативним втіленням у сфері охорони відносин власності);

- з 24 лютого 2022 року і до тепер – період розвитку кримінально-правової доктрини в умовах викликів воєнного стану.

У той же час, початок історії запровадження кримінальної відповідальності за посягання на власність у країнах германської правової системи чітко простежується до так званого «*barbaric truths*», в якому були записані різноманітні правові звичаї, збережені приклади судових рішень німців. «Варварські істини» дають повне уявлення про розвиток раннього феодального права в усій Західній Європі [7, с. 87-88].

Таким чином, захист права власності на різні рухомі речі розглядається більшістю приписів Салійської істини. У ньому розглядаються всі деталі крадіжки великої рогатої худоби, овець, кіз, собак, голубів, бджіл, свиней і так далі. Наприклад, «, якщо хтось вкраде молочну свиню «і буде визнаний винним, присуджено виплату 120 де що становить 3 soles». Салічна правда враховувала крадіжки, вчинені вільними людьми і рабами, однією або декількома тваринами і також враховувалося, скільки тварин власник залишив після крадіжки. Важливими були також вік і стать тварин. Салійську істину часто називали «*Salian code*». У Салійській правді існували фіксовані норми також про крадіжки людей, розрізнення крадіжок вільних людей і крадіжок рабів, що прирівнювалося до крадіжки коня чи впертої тварини [182].

Слід також зазначити, що всі кримінальні правопорушення вважалися гріхами, найсерйознішими були вбивство, порушення присяги та крадіжка, для яких у всій Західній Європі VI- XVI ст., в тому числі в Німеччині та Австрії був виданий закон під назвою «*Carolina*». Даний закон містив цілу

низку видів крадіжок: проста, найгірша, вчинена неповнолітнім, а найтяжчою визнавалася крадіжка церковного майна або предметів із священних місць. Така крадіжка освячених приводів у освячених місцях була більш серйозною, ніж інша крадіжка, і «могла статися таким чином: по-перше, якщо хтось краде щось святе або освячене в освяченому місці; по-друге, якщо хтось краде щось освячене в неосвяченому місці; по-третє, якщо хтось краде неосвячений предмет в освяченому місці» [102].

Таким чином, порівняльний аналіз показав, що уніфікація кримінального права набагато складніша на практиці. Незважаючи на загальну тенденцію до гармонізації законодавства, необхідно враховувати національні традиції держави в кожному конкретному випадку вдосконалення норм кримінального права. Так, наприклад, система германського права з крадіжок включає злочинні дії, які були б оцінені українським законодавцем не тільки як таємні викрадення, але і як шахрайство, грабіж і грабежі. Останні види кримінальних правопорушень є так званими кваліфікованими видами крадіжок і підлягають більш суворому покаранню. Таким чином, порівняльний аналіз показав, що уніфікація права впливає на правову систему держави. Однак, як і багато інших явищ, процес об'єднання має негативні риси. Як показала історія, правова система кожної держави має свої національні особливості та особливий історичний шлях розвитку права традиції. Тоді як процес об'єднання передбачає формування загальнолюдських цінностей, ставлячи національні на другий план. Слід зазначити, що глобальні стандарти часто не функціонують у даній державі, оскільки на них впливають національні традиції, звичаї, культура та менталітет.

1.3. Власність як об'єкт кримінально-правової охорони в законодавстві України та країнах германської правової сім'ї

У системі сучасного кримінального права власність традиційно виступає одним із ключових об'єктів правової охорони. Це зумовлено її фундаментальною роллю у забезпеченні економічної стабільності, соціальної справедливості та гарантуванні прав і свобод людини. У країнах германського типу правової системи (Німеччина, Австрія, Швейцарія, Ліхтенштейн) питання кримінально-правового захисту власності характеризується високим рівнем доктринальної розробки, системністю та чіткою структурною організацією норм.

У кримінальному праві країн германської правової сім'ї власність розглядається не лише як економічна категорія, а як комплексне юридичне благо (Rechtsgut), що охоплює право володіння, право користування та право розпорядження майном.

Відповідно до доктрини німецького кримінального права, об'єктом кримінальних правопорушень проти власності є майнові правовідносини, які забезпечують нормальне функціонування обігу матеріальних благ.

У законодавстві країн германського типу права кримінальні правопорушення проти власності традиційно поділяються на такі основні групи: посягання на чуже майно без збагачення (делікти пошкодження) та посягання з метою протиправного збагачення. Такий поділ базується на критеріях характеру посягання та наявності корисливого мотиву, що буде більш детально проаналізовано надалі.

Загалом, у науковій літературі країн германської правової сім'ї сформувалися кілька основних підходів, серед яких речово-правовий підхід (власність розглядається як право на річ); економічний підхід (акцент робиться на економічній цінності майна); комплексний (власність як сукупність правових і економічних відносин), який є домінуючим у сучасній доктрині.

Також слід взяти до уваги, що в країнах германського типу права простежуються тенденції розширення предмета охорони (включення нематеріальних активів, цифрових ресурсів), посилення боротьби з економічною злочинністю, гармонізації законодавства з правом ЄС та диференціації кримінальної відповідальності. Особливого значення набуває захист інформаційних активів та електронних фінансових систем.

Відомо, що об'єкт кримінально-правової охорони - це суспільні відносини, блага людини, соціальні інтереси та цінності (такі як права і свободи людини, власність, громадський порядок, довкілля), які охороняються кримінальним законом від злочинних посягань. Вони стають об'єктом кримінального правопорушення, коли проти них вчиняються суспільно небезпечні дії, завдаючи або створюючи загрозу завдання шкоди.

Погоджуємось з Є.Л. Стрельцовим який вірно вказує, що «зі стародавніх часів фахівці вважали кримінальне право «ultima ratio», тобто «останнім засобом», який має у своєму арсеналі будь-яка цивілізована країна для подолання найбільш суспільно небезпечних діянь. Це означає, що для усунення, зменшення обсягу та кількості певних подій потрібно спочатку здійснити низку, а можливо і цілий комплекс відповідних соціально-економічних та інших заходів, котрі повинні вплинути на ці події. Такий підхід не зменшує ролі кримінального права в державному будівництві та надає йому так званого веденого характеру. Навпаки, його «жорсткі» можливості в разі їх розумного використання можуть зробити дуже багато для подолання негативних явищ, а в разі нерозумного застосування можуть мати наслідки, які дуже часто потім взагалі неможливо виправити. Тому завжди потрібне дуже виважене, якщо бажаєте, «штучне» застосування можливостей кримінального права» [203, с. 105].

КК України визначає своїм завданням «правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від кримінально-протиправних посягань, забезпечення миру і безпеки людства,

а також запобігання кримінальним правопорушенням. Для чого кримінальний закон визначає, які суспільно небезпечні діяння є кримінальними правопорушеннями та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили» [105].

У науковій доктрині знаходимо не одне визначення поняття кримінально-правової охорони, так як єдності з цього питання серед вчених немає.

Наприклад, Н.О. Гуторова [82, с. 5] та О.О. Дудоров [90, с. 5] ототожнюють «кримінально-правову охорону з механізмом правового регулювання суспільних відносин, що представляє собою систему правових засобів, що організована найбільш послідовним чином з метою подолання перешкод на шляху задоволення інтересів суб'єктів права».

Т.А. Павленко вважає, що «кримінально-правова охорона виникає з охоронної функції (завдання) кримінального права» [158, с. 67].

В.В. Кузнецов стверджує, що «кримінально-правова охорона – це, по-перше, певна система кримінально-правових засобів, до яких слід включити кримінально-правові норми (заборонні, роз'яснювальні, заохочувальні та обмежувальні) та методи кримінально-правової політики (криміналізація та декриміналізація, пеналізація та депеналізація), за допомогою яких нормативність права переводиться в упорядкованість суспільних відносин» [127, с. 109].

Деякі науковці поняття кримінально-правової охорони трактують як «систему засобів (кримінальне законодавство і кримінально-правова політика), що забезпечують охорону, зосереджуючи зусилля на тому, щоб аналізовані відносини (взяті під охорону кримінального закону) залишалися, як правило, об'єктами охорони і якомога менше зазнавали злочинних посягань» [138, с. 2–4].

В.С. Ткаченко визначає кримінально-правову охорону як «захід зі збереження існуючих суспільних відносин та інтересів, утримання громадян від злочинних посягань на них шляхом визначення в кримінальному законі

небезпечних для особи, суспільства і держави діянь, які є злочинними, і встановлення за їх вчинення кримінальних покарань та інших заходів кримінально-правового характеру» [164, с. 49].

У свою чергу, «об'єктом кримінально-правової охорони є фактична поведінка або стан учасників суспільного життя, в яких реалізуються суспільні інтереси» [112, с. 155].

П.П. Андрушком пропонується визначати, що «об'єктом кримінально-правової охорони виступають цінності (феномени), які законодавцем беруться під охорону шляхом прийняття кримінально-правової норми, які потенційно можуть стати об'єктом злочинного посягання (об'єктом кримінального правопорушення)» [50, с. 3-10].

Погоджуємося з тим, що «об'єктом кримінально-правової охорони є ті суспільні відносини, що охороняються кримінальним законом, суб'єкти яких ще не зазнали істотної шкоди від суспільно небезпечного діяння, що не містить ознак кримінального правопорушення чи складу кримінального правопорушення, передбаченого кримінальним законом» [145, с. 56].

Не менш важливим є встановлення підстав кримінально-правової охорони тих чи інших суспільних відносин. У науковій доктрині обґрунтовується, що підстави кримінально-правової охорони включають в себе об'єктивні та суб'єктивні складові, де «об'єктивними складовими є суспільна небезпека діянь (соціальний фактор, який пов'язується з тією шкодою, що заподіюється суспільним відносинам) та урегульованість суспільних відносин позитивними галузями права (правовий фактор), а суб'єктивними – розуміння законодавцем актуальності кримінально-правової охорони суспільних відносин у сфері врегулювання соціальних явищ, яким заподіюється шкода внаслідок злочинних дій (психологічний фактор)» [56, с. 134].

Враховуючи зазначене, змістом кримінально-правової охорони відносин власності пропонується визначати забезпечення охорони від кримінально караних посягань на відносини у сфері охорони права власності через

криміналізацію та пеналізацію посягань, а у разі вчинення посягання (замаху на вчинення) – призначення покарання в межах передбаченої санкції або застосуванні інших заходів кримінально-правового впливу.

Отже, стан кримінально-правової охорони відносин власності може бути визначено шляхом аналізу кримінологічних (кількісних та якісних) показників зареєстрованих кримінально караних посягань на такі суспільні відносини, виявлення прогалин у позитивному праві та розбіжностей практичної реалізації кримінально правових норм, аналіз заходів кримінально-правового впливу, що застосовується до осіб, які вчинили посягання даного виду та ін. Саме стан кримінально-правової охорони тих чи інших суспільних відносин може свідчити про її ефективність, достатність, необхідність вдосконалення, змін, розробки та впровадження більш ефективних методів кримінально-правового впливу тощо.

Варто з'ясувати суть поняття «власність». Так, саме з розвитком римського права, яке стало підставою для формування переконань, що власність – це суто юридичне явище. Римське право під власністю вбачало повне панування особи над річчю, що виражалось у володінні, користуванні та розпорядженні майном. З огляду на це, у римських юристів майнові злочини розглядались, як повне вилучення чужого майна, а також як посягання на окремі частини власності – право користування (*furtum usus*) та право володіння (*furtum possessionis*) [86, с. 49].

У джерелах давньоримського права для позначення власності використовувалися два поняття – «*dominium*» і «*proprietas*», які відображали різні складові права власності у Римі: право законного панування особи над річчю та право належності речі конкретній особі відповідно. Межі й зміст права власності римляни визначали через систему правомочностей власника, сукупність яких і становила зміст цього права. Класична тріада правомочностей римського права включала право володіння, право користування та право розпорядження майном. Сьогодні беззаперечним є те, що теоретичні положення римського права заклали основи розуміння

власності на багато століть уперед і суттєво вплинули на подальший світовий розвиток, започаткувавши юридичний підхід до осмислення категорії власності [132, с. 30].

Реформаційні процеси в європейських державах сприяли подальшому розвитку економічних відносин і становленню капіталістичної системи, що, своєю чергою, стало підґрунтям для формування «протестантської етики», відомої з праць М. Вебера [61]. Відповідно до цієї концепції багатство та матеріальний добробут сприймалися як позитивні християнські цінності, а прагнення до примноження достатку через законні підприємницькі механізми визнавалося чеснотою людини [53, с. 103].

На відміну від попередніх християнських доктрин, протестантська етика позитивно оцінювала діяльність підприємців, спрямовану на отримання прибутку законними засобами, оскільки така діяльність сприяла підвищенню загального добробуту суспільства. Незалежно від політичного режиму чи форми державного устрою власність у будь-якому суспільстві виступає економічною основою його існування. В Україні свобода економічної діяльності ґрунтується на принципі рівності всіх форм власності.

Як справедливо зазначає Т.О. Павлова, «власність є базовою соціально-правовою категорією, а її охорона виступає ключовою гарантією стабільності суспільних відносин та економічної безпеки держави» [159, с. 1050-1062].

Захист власності належить до числа основних завдань Закону про кримінальну відповідальність і становить фундамент економічної системи України [47]. Проблематика відносин власності є надзвичайно складною, оскільки охоплює широкий спектр людських інтересів і суспільних позицій [87, с. 5].

Комплексний аналіз норм Особливої частини КК, що встановлюють заборону на посягання на власність, заподіяння майнової шкоди або створення загрози її заподіяння, свідчить про те, що законодавець не завжди

оперативно та повною мірою реагує на соціально-економічні й правові трансформації, які відбуваються в суспільстві та державі. Хоча підхід до кримінально-правового захисту власності протягом зазначеного періоду зазнавав певних змін, він не повністю врахував сучасне розуміння власності як важливої соціальної, економічної та правової цінності, на значущості якої дедалі частіше наголошують як економісти, так і правники [83, с. 102].

Наведене дає підстави стверджувати, що власність як об'єкт кримінально-правової охорони в сучасних умовах потребує нового осмислення та належного законодавчого реагування. Власність являє собою суспільні відносини, які виникають не лише щодо речі як матеріального об'єкта (тілесних речей) та її належності певному суб'єкту, але й стосовно інших економічних цінностей, зокрема безтілесних об'єктів, що є результатом інтелектуального розвитку людства, науково-технічного прогресу та інформатизації суспільних процесів. Інформація та об'єкти інтелектуальної власності є різновидами економічної власності, а тому їх кримінально-правову охорону, поряд із захистом інформації, що становить державну таємницю, доцільно забезпечувати за допомогою норм-заборон, передбачених у розділі VI Особливої частини КК [84, с. 24]. Власність - це не сама річ і не ставлення особи до неї, а насамперед певна система суспільних відносин між людьми щодо привласнення відповідного блага [103, с. 74].

Право власності як об'єкт кримінально-правової охорони перебуває під впливом низки факторів, серед яких рівень розвитку економічних відносин, різноманітність та ефективність засобів виробництва, належне нормативно-правове регулювання відносин володіння, користування й розпорядження майном, забезпечення рівності всіх форм власності, а також відсутність необґрунтованих державних обмежень щодо реалізації правового та соціального статусу суб'єктів права власності.

Так, зарубіжні науковці А. Малічка та М. Сікора наголошують, що під час дослідження проблем кримінально-правової охорони власності

необхідно чітко розмежовувати поняття майна та власності. Майно – це певна маса, що складається з активів і пасивів, але, як це правильно зазначено в доктрині, поняття власності взагалі не визначено законом, воно трактується непослідовно і його використання кожного разу вимагає уточнення такого поняття [28].

Зарубіжні науковців досить часто висловлюють позицію того, що до предметів кримінальних правопорушень проти власності варто відносити не лише матеріальні цінності, але також і нематеріальні блага, наприклад, майнові права, які можуть виступати джерелом доходу, породжувати право користуватися чи володіти тощо. Така ситуація свідчить про те, що дискусія навколо змісту поняття власності в кримінально-правовій доктрині триває, як в національній площині, так і в зарубіжних наукових джерелах.

У справі «Копеський проти Словаччини» [23] ЄСПЛ зазначає, що «майном» може бути як «наявне майно», так і активи, включаючи вимоги, стосовно яких особа може стверджувати, що вона має принаймні «легітимні сподівання» на реалізацію майнового права. «Легітимні сподівання» за своїм характером повинні бути більш конкретними, ніж просто надія, та мають ґрунтуватися на законодавчому положенні або юридичному акті, наприклад судовому вердикті [180, с. 170].

Для того, щоб краще зрозуміти відповідну прецедентну практику ЄСПЛ, необхідно звернутися до тексту ст. 1 Першого протоколу до Конвенції конвенції про захист прав людини та основоположних свобод: «Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений свого майна інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом або загальними принципами міжнародного права. Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які на її думку, є необхідними для здійснення контролю за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів» [128, с. 24].

Зауважимо, що відповідно до ст. 316 Цивільного кодексу України правом власності є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб. У ч. 1 ст. 317 ЦК України зазначено, що власникові належать права володіння, користування та розпорядження своїм майном. Об'єктами права власності є будь-які речі (майно). Крім того, річчю є предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки (ст. 179 ЦК) [223].

Згідно із ст. 190 ЦК майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки. Майнові права є неспоживною річчю. Майнові права визнаються речовими правами. Так, у справі «Брамелід і Мальмстрьом проти Швеції» (Bramelid and Malmström v. Sweden) (1982 р.). Єврокомісія (а саме вона в 1982 р. вирішувала це питання) з приводу того, чи є акції, якими володіли дві приватні особи (заявники), майном з точки зору ст. 1 Першого протоколу, зазначила, що поняття акції є складним: це документ, який підтверджує, що його власнику належить частка компанії разом з відповідними правами (особливо правом голосу) [5]. Акція також підтверджує непряме право її власника на частину активів компанії. Таким чином, акції мають матеріальну цінність, на підставі чого Комісія дійшла висновку, що акції є майном.

Разом з тим, «власність» як самостійна категорія досить широко вживається в багатьох інших галузях знань, в яких розглядаються найрізноманітніші аспекти цього явища для досягнення різноманітних галузевих завдань.

На думку польського дослідника Й. Войцеховського, термін «власність» може вживатися в кримінальному законодавстві у вузькому розумінні (конкретна річ із зазначенням властивостей) або широкому (всі типи майна особи через майнові права або обов'язки) [44]. Він зазначає, що широке розуміння власності має місце, наприклад, у складі шахрайства. Однак, якщо мова йде про предмет крадіжки, то термін «власність» має бути вжито лише у вузькому розумінні. Предмет крадіжки має відповідати певним фізичним

ознакам, правовим та економічним. У фізичному розумінні «власність» повинна бути матеріальною [183, с. 188].

Подальший розвиток технологій вимагає включення до об'єктів кримінально-правової охорони, зокрема, нематеріалізованої цінності, яка не має фізичної (матеріальної) форми, але має економічну цінність. У результаті аналізу зарубіжного кримінального законодавства про кримінальні правопорушення проти власності та судової практики, вдалося виявити тенденцію розширення кола об'єктів кримінально-правової охорони власності [195, с. 55].

Зазвичай, до об'єкту кримінально протиправних посягань на відносини власності відносять такі складові такого права як користування, володіння та розпорядження відповідним майном його власником [91, с. 327–328].

Конституційними приписами гарантовано, що ніхто не може бути незаконно позбавлений чи обмежений в своєму праві власності, незалежно від місця проживання такого власника чи місцезнаходження відповідного майна [154].

У науковій літературі висловлюється підхід, згідно якого зміст права власності полягає у майновому відношенні, які існує між власником конкретно визначеного майна та тих відносин, які виникають у нього з іншими людьми під час виготовлення, розподілу та споживання відповідного матеріального блага. По суті, зауважується, що саме за рахунок відношення третіх осіб до такого майна проявляється визнання панування законного володільця над своїм майном, річчю тощо, його фактична можливість через відсутність перешкод з боку інших осіб, вільно реалізовувати своє право власності у відповідних актах володіння, користування та розпорядження майном [52, с. 31-32].

У свою чергу, О.І. Плужнік відмічає, що «поряд з основним об'єктом кримінальних правопорушень проти власності під яким розуміє відносини володіння, користування та розпорядження майном, також має місце

додатковий безпосередній об'єкт, під яким слід розуміти відносини у сфері охорони життя, здоров'я, громадський порядок тощо [131, с.95-96].

Практично значимим є питання визначення предмету посягання у випадку вчинення кримінального правопорушення проти власності, що прямо впливає на кваліфікацію таких випадків.

Так, зазвичай до предмету кримінальних правопорушень проти власності відносять:

- «майно, під чим прийнято розуміти речі матеріального світу, створені за рахунок праці людини задля вирішення та задоволення її потреб;
- гроші – валюта та валютні цінності будь-якого номіналу;
- цінні папери – це можуть бути чеки, облігації, акції, сертифікати тощо» [154, с. 29-38].

Варто також зауважити, що у переважній своїй більшості суб'єктами кримінально караних посягань проти власності керуються корисливими мотивами з метою неправомірного збагачення [100].

На сучасному етапі розвитку правової доктрини в умовах активного розвитку інформаційних технологій та цифровізації безлічі сфер суспільного життя, дискусійним є питання щодо визначення правової природи цифрових об'єктів в контексті їх правового режиму, в тому числі, у якості предмету кримінального правопорушення.

У науковій доктрині існують різні підходи та аргументи на їх користь. Так, висловлюючись проти визнання цифрових об'єктів у якості об'єктів права власності, звертається увага, в першу чергу, на нематеріальний характер останніх та неможливість фізичного панування над ними в матеріальній площині [179].

Закон України «Про інформацію» містив положення, щодо трактування інформації скрізь призму тріади правомочностей права власності (володіти, розпоряджатися, користуватися), визначаючи її у якості товару – «об'єкту товарних відносин, що регулюються чинним цивільним та іншим законодавством» [169].

Однак, такий підхід законодавця активно критикувався доктринально, що було мотивовано посиланнями на нематеріальний характер інформації як такої та відсутність можливості її сприйняття як фізичної речі.

Подібну позицію висловлювала О.В. Кохановська, яка водночас пропонувала авторську тріаду правомочностей власника інформації, під якими називала «створення (вироблення) інформації; передання й одержання інформації, використання інформації (включаючи її поширення та зберігання)» [114].

Окрім нематеріальної фізичної природи, аргументами проти визнання інформації у якості об'єкта права власності у науковій доктрині називалися можливість необмеженого копіювання та відтворення такої інформації, одночасне перебування у невизначеного кола осіб, неможливість мати економічне вираження, наприклад, бути предметом застави тощо [160].

Звісно, така позиція має місце бути. Однак, з урахуванням динамічності розвитку технологій та сучасного науково-інформаційного простору, варто погодитися, що такий підхід вже є дещо застарілим, адже сьогодні все більше й більше об'єктивізації отримує інформаційний простір, відбувається його монетизація, масштабування, а сама інформація отримує прямий економічний еквівалент, що свідчить на користь трактування у якості самостійного об'єкта права власності в класичному його розумінні.

У сучасному світі інформація модифікується та набуває нових характеристик, за допомогою чого відбувається зміна уявлень про її правову природу. Наприклад, у світі широкого використання цифрових даних таких як індивідуальний акаунт в онлайн іграх з функцією доната та придбання певних віртуальних переваг уві грі за рахунок оплати реальних коштів, дає змогу стверджувати про вартісне вираження такого облікового запису у певному цифровому додатку (грі).

Більше того, такі ігрові акаунти або певні придбані в онлайн-магазині відповідної гри артефакти можуть бути викрадені іншою особою, випадки чого вже набувають свого поширення [752].

Більш вдалою на думку автора є підхід тих науковців, які висловлюються на користь необхідності поширення правового режиму власності на інформацію, оскільки «закріплення права власності на інформацію обумовлена саме розвитком інформаційного суспільства, у якому інформація перетворюється на товар та виникає необхідність її захисту, захисту персональних даних та таємниці особистого життя» [232, с. 17].

Позицію того, що інформація може мати вартісний еквівалент та виступати предметом цивільного обігу як товар, і тому числі продаватися, передаватися у спадок, бути наданою у користування, наводили Ю.О. Заїка та В.Л. Скрипник у своїх наукових доробках [94, с. 244].

На додаток до такого підходу вказується, що у разі належної фіксації інформації остання отримує «уречівлену» форму та може бути індивідуально визначені як споживна річ [94, с. 244].

Слушно зауважує Є.В. Петров з приводу того, що наявність товарної форми та комерційного вираження є підставою для визнання інформації об'єктом цивільного обороту [160].

Визначення об'єкту як об'єкта власності та предмету кримінального правопорушення відповідає загальним тенденціям судової практики ЄСПЛ, згідно позицій якого комерційне найменування, ділова репутація, товарний знак, ноу-хау відповідного суб'єкта господарювання відповідає ознакам товару та має трактуватися за змістом як категорія «майно» [162].

У науковій літературі триває дискусія з приводу визначення поняття «права власності» в міжнародному праві. Одними науковцями відмічається відсутність автономної дефініції такого поняття, іншими вказується на співпадіння автономного визначення поняття «права власності» з тим, що пропонується в національних системах права [142, с. 372].

Дотримуємося другого з окреслених підходів, оскільки застосування та інтерпретація міжнародних договорів здійснюються відповідно до норм міжнародного права. Водночас право власності виступає інститутом

об'єктивного права, що слугує підґрунтям для формування суб'єктивного права власності та його змісту. У міжнародно-правовій площині власність насамперед розглядається крізь призму суб'єктивних прав.

Звернення до практики Європейський суд з прав людини підтверджує зазначену позицію. Так, у рішенні від 8 листопада 2005 року у справі Кечко проти України (п. 22) наголошено, що поняття «власність» має автономний зміст [178]. Воно не обмежується правом власності на матеріальні речі та не залежить від формального визначення у національному законодавстві, адже об'єктом такого права може виступати будь-яке майно [140].

Крім Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, у 1952 році було ухвалено Протокол №1 до Європейської конвенції, який закріплює право особи на мирне володіння своїм майном [173]. У цьому документі передбачено гарантії захисту прав приватних осіб у разі втручання держави у сферу їхніх майнових прав.

Після ратифікації Конвенції Україна визнала право фізичних і юридичних осіб звертатися до ЄСПЛ для захисту порушених прав, гарантованих Конвенцією, зокрема права власності. Це означає, що кожна особа після використання національних засобів правового захисту має можливість звернутися до міжнародної судової інстанції.

Зазначене положення також відображено, зокрема, у справі Приставська проти України, де підкреслено, що вимога щодо вичерпання національних засобів захисту передбачає використання лише тих із них, які є доступними та ефективними для отримання відшкодування [97]. Метою пункту 1 статті 35 Конвенції є надання державам-учасникам можливості самостійно запобігти або усунути порушення до моменту звернення до Суду.

Уніфікація правового інституту права власності стала можливою завдяки формуванню міжнародно-правових стандартів його захисту як одного з базових прав людини. Вагому роль у формуванні чіткого розуміння цих стандартів відіграє практика Європейський суд з прав людини, юрисдикція якого, відповідно до статті 32 Європейська конвенція про захист

прав людини і основоположних свобод, охоплює всі питання тлумачення та застосування Конвенції і протоколів до неї.

У своїх рішеннях ЄСПЛ здійснює офіційне тлумачення положень Конвенції, зокрема тих, що стосуються захисту права власності. Такі рішення є обов'язковими для держав-учасниць і містять правові стандарти (принципи), які застосовуються при вирішенні конкретних юридичних ситуацій.

Зокрема, стаття 1 Протокол №1 до Європейської конвенції гарантує право на мирне володіння майном, визначає умови позбавлення власності, а також визнає право держави здійснювати контроль за використанням майна в інтересах суспільства. Таким чином, вона закріплює три самостійні правила (принципи), які неодноразово підкреслювалися у практиці ЄСПЛ [173].

Зокрема, перший принцип - право на мирне володіння майном - був розкритий у рішенні ЄСПЛ у справі Броньовські проти Польщі від 22 червня 2004 року. У цій справі Суд встановив, що порушення цього права з боку держави було зумовлене недосконалістю та прогалинами у національному законодавстві. Спір виник у зв'язку з тим, що органи влади Польщі не змогли забезпечити заявнику, Є. Броньовські, отримання компенсації за втрачене нерухоме майно, розташоване у Львові та належне його бабусі до Другої світової війни [197]. Право на таку компенсацію перейшло до нього у спадок. За результатами розгляду справи ЄСПЛ дійшов висновку, що в правовій системі Польщі існували системні недоліки, які призвели до формування значної групи осіб, позбавлених можливості реалізувати своє право на мирне володіння майном.

Аналіз практики ЄСПЛ свідчить, що положення першого речення статті 1 Протоколу №1 до Конвенції охоплює два взаємопов'язані аспекти: процесуальний, який забезпечує гарантії від неправомірного втручання у мирне володіння майном, і матеріальний, що спрямований на захист особи від свавільних дій держави або покладення на неї надмірного тягаря.

Повноваження держави регулювати відносини власності, як закріплений у ст. 1 Протоколу 1 до Європейської Конвенції з прав людини принцип, вказує на питання контролю за використанням власності може мати різні форми: планування міст, регулювання орендних відносин тощо. Якщо такі питання оскаржуються до ЄСПЛ, то держава має довести наявність «розумного співвідношення пропорційності» між запровадженими заходами та переслідуваною правомірною метою. Прикладом може бути рішення у «Справі Джеймс та інші проти Сполученого Королівства» від 21 лютого 1986 р., де розглядалося питання правомірності примусового викупу орендованої землі орендарями за законодавством Британії. ЄСПЛ визнав, що соціальні реформи, спрямовані на справедливість, не порушують право власності (ст. 1 Першого протоколу), навіть якщо вони завдають фінансової шкоди [198].

Аналіз змісту ст. 1 Протоколу 1 до ЄКПЛ, а також практики ЄСПЛ свідчить, що концепція права власності є доволі широкою і не обмежується виключно матеріальними речами, а включає у тому числі й нематеріальні об'єкти: від інтелектуальної власності до прав вимоги. Для кваліфікації того чи іншого об'єкта правовідносин як «майно» першою і основною є ознака «економічної цінності». Наприклад, в Рішенні по справі «СовтрансавтоХолдинг» проти України» від 25 липня 2002 р. було констатовано, «що акції, якими володів заявник, мали безсумнівно економічну цінність та становили «майно» в розумінні статті 1 Протоколу № 1» (п. 91) [199].

Отже, у рішеннях ЄСПЛ відображається перехід до «ціннісної концепції права власності», відповідно в основу оцінки об'єкта власності закладені його економічна цінність та реальність, що в повній мірі відповідає приписам статті 1 Протоколу 1 до ЄКПЛ. Таким чином, можемо запропонувати висновок про те, що у разі можливості комерційного вираження інформації, тих чи інших цифрових даних, останнє слід сприймати як об'єкт цивільного права та, відповідно, предмет кримінального правопорушення проти

власності, правова природа яких по суті відповідає квазіречі, що обумовлює поширення на останні режиму права власності.

Висновки до розділу 1

Під час виконання кримінально-правового порівняльного дослідження науковець наділений цілим арсеналом різноманітного інструментарію, що містить у собі такі методологічні можливості за допомогою чого видається можливим вивчення реально існуючої соціальної проблеми і шляхів її вирішення в різних країнах, аналіз правових понять та норм (наприклад, власність) в різних правових системах таким чином, щоб виявити спільне і відмінне.

У юридичній науці порівняльні дослідження є досить поширеними, оскільки акцент на самодостатності національного права свідчить про відставання від тенденцій правового розвитку в умовах глобалізації, у зв'язку з чим вивчення основних правових систем сучасності стало традиційним. Чималий інтерес викликає розгляд вітчизняного права у співвідношенні з правовими сім'ями або з групами країн. Країни світу по-різному підходять до регламентації відповідальності за ті чи інші кримінальні правопорушення. У законодавстві кожної країни є притаманні лише їй особливості та подібні риси. Порівняльне правознавство покликане виявити особливості правових систем різних держав, простежити історію їхнього розвитку, взаємодію та взаємний вплив цих систем. За допомогою порівняльно-правового методу можна зіставити норми та інститути різних галузей права або різних етапів розвитку законодавства, а в цілому й правові системи держав.

У цілому, правову сім'ю можна визначити як сукупність національних правових систем, які мають спільні схожі риси. Примітно, що правові системи однієї правової сім'ї можуть мати спільну систему права, джерела

права, подібне законодавство та організаційно-правову структуру органів влади як вищого, так і регіональних рівнів, схожу систему судових органів, юридичну практику тощо.

Належність права різних країн до однієї й тієї ж великої правової системи (або сім'ї) аж ніяк не виключає досить істотних відмінностей між національними правовими системами. Так, в рамках романо-германської правової сім'ї було розроблено низку юридичних конструкцій та концепцій, які набули широкого поширення та визнання в усьому світі, серед яких слід відзначити законодавче закріплення принципів правової держави, принцип поділу влади на відповідні незалежні гілки, впровадження інституту конституційного правосуддя, наявність адміністративної юстиції, гарантії політичної різноманітності, незалежність судової системи та самостійність органів місцевого самоврядування.

Специфічні ознаки германської правової системи, що виділяють її серед інших правових сімей, проявляються в особливостях романо-германського права. Питання про відмінність романської та германської правових сімей до теперішнього часу залишається спірним, оскільки ці системи, взаємодіючи між собою, мають значно більше спільного в порівнянні з системою англосаксонського права.

У свою чергу, визначено, що германська правова сім'я - це частина континентальної (романо-германської) правової сім'ї, яка включає правові системи країн континентальної Європи (Німеччина, Австрія, Швейцарія), відмінними рисами якої є верховенство писаного права (закону) як основного джерела права, чіткий поділ права на галузі та на публічне і приватне право, а також поділ влади на законодавчу і правозастосовчу.

Об'єктом кримінально-правової охорони виступають цінності (феномени), які законодавцем беруться під охорону шляхом прийняття кримінально-правової норми, які потенційно можуть стати об'єктом злочинного посягання (об'єктом кримінального правопорушення).

У кримінальному праві власність – одна із ключових цінностей, які охороняється законом від кримінально протиправних посягань та розглядається як юридична категорія, що включає право володіти, користуватися і розпоряджатися майном (майнові права). Кримінальне право захищає не саму економічну категорію, а право власності як комплекс правомочностей відповідного суб'єкта, що визначає його відносини до матеріальних благ, а кримінальні правопорушення проти власності спрямовані на порушення цих прав (крадіжка, шахрайство, грабіж).

На даний час у науковій літературі питання про те, що ж є об'єктом та предметом кримінальних правопорушень проти власності, однозначно не вирішене. Різноманітність точок зору багато в чому обумовлена плюралізмом концепцій об'єкта кримінального правопорушення взагалі. На визначення об'єкту кримінальних правопорушень проти власності також впливає трактування предмету останніх скрізь призму комплексного економіко-правового інституту власності – права володіння, користування і розпорядження майном, що належить власнику в результаті привласнення.

Тому можливо визначити, що об'єктом кримінально-правової охорони власності є фактична поведінка або стан учасників майнових відносин, в яких реалізуються економічні інтереси власників або законних володільців. Виходить, що не власність виступає об'єктом кримінально-правової охорони, а кримінально-правова охорона власності має свій об'єкт, в якості якого визначається фактична поведінка або стан учасників майнових відносин.

Законодавство країн германського типу права характеризується високим рівнем системності, чіткістю юридичних конструкцій та деталізацією складів кримінальних правопорушень. Власність розглядається як комплексне правове благо, що охоплює не лише речі, а й майнові права. Кримінально-правова охорона власності базується на принципах справедливості, пропорційності та правової визначеності.

Власність у кримінальному праві країн германського типу виступає одним із центральних об'єктів охорони, що має багатовимірний характер. Законодавство цих держав демонструє високий рівень розвитку правових механізмів захисту майнових відносин, що забезпечує ефективну протидію злочинам проти власності.

Досвід Німеччини, Австрії, Швейцарії та Ліхтенштейну може бути корисним для вдосконалення кримінального законодавства України, зокрема в частині уточнення поняття об'єкта кримінальних правопорушень проти власності, диференціації кримінальної відповідальності, а також розширення захисту нематеріальних активів.

РОЗДІЛ 2. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ ДЕРЖАВ ГЕРМАНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СІМ'Ї

2.1. Концептуальні основи побудови системи кримінальних правопорушень проти власності у кримінальному праві держав германської правової сім'ї

Попередньо з'ясовано, що кримінальне право країн германської правової сім'ї має складну структуру, до якої входить не лише один центральний кодифікований акт, наприклад, Кримінальний кодекс, як-то має місце в національній практиці, що в певній мірі ускладнює сприйняття, на перший погляд. Однак, спробуємо встановити систему кримінальних правопорушень проти власності за законодавством країн досліджуваної правової сім'ї. Взагалі, у кримінальних кодексах Німеччини, Швейцарії та Австрії законодавчо закріплена класифікації кримінально караного діяння на кримінальне правопорушення та проступок [228].

Відповідальність за кримінальні правопорушення проти власності у Німеччині передбачена в основному Кримінальному кодексі одночасно з встановлення відповідальності за порушення майнових прав та інтересів у додатковому кримінальному законодавстві та законодавчих актах інших галузей.

Кримінальний кодекс в Німеччині (StGB) є джерелом загальних (основних) кримінальних норм, в якому сформульовані основні положення щодо загальних положень та традиційних складів кримінальних правопорушень, так він утворює основне кримінальне законодавство країни. Будучи основним актом у сфері кримінально-правового регулювання суспільних відносин, він є фундаментом для так званого

додаткового кримінального права, до складу якого входять значна кількість окремих законів, які містять кримінально правові норми.

В основному Кримінальному кодексі (Уложенні) містяться основні положення щодо всіх видів кримінальних правопорушень проти власності та встановлено за вчинення таких діянь відповідну кримінальну відповідальність. У той же час додаткове кримінальне законодавство передбачає відповідальність за більш «вужчі» кримінальні правопорушення проти чужих майнових інтересів. Наприклад, воно може містити норми щодо конкретних видів шахрайства, або кримінальних правопорушень, пов'язаних із електронними платіжними документами (наприклад, картками), які не завжди охоплюються основним кримінальним кодексом у повному обсязі. Це дає змогу вважати, що основну кримінальну відповідальність, в тому числі і за кримінальні правопорушення проти власності, встановлено в основному акті (Кодексі або Уложенні), а додаткове кримінальне законодавство служить для уточнення положень таких норм.

Основні такі посягання майнового характеру (на прикладі Німеччини) систематизовані у 6 розділах основного кримінального закону – Кримінального уложення Німеччини. Однак, водночас, у додатковому кримінальному законодавстві Німеччини та/або у іншому галузевому законодавстві, також існують склади кримінальних правопорушень, які посягають на власність або майнові інтереси, хоча вони, як правило, є більш спеціалізованими, в першу чергу, тому що порушують фінансові інтереси держави та/або юридичних осіб.

Наприклад, за межами основного кримінального закону (Кримінального уложення) за допомогою додаткового кримінального законодавства закріплюється кримінальна відповідальність за ряд кримінальних правопорушень майнового характеру:

- податкове кримінальне право, зокрема, ухилення від сплати податків
- приклад, якій показує, що це кримінальне правопорушення проти

фінансових інтересів держави, але за своєю суттю воно завдає значної майнової шкоди публічній власності (бюджету);

- Закон про боротьбу з недобросовісною конкуренцією містить правопорушення, які посягають на власність юридичних осіб, наприклад, шпигунство у сфері підприємницької таємниці (§ 4 Закону про захист комерційної таємниці, раніше § 17 UWG), що може призвести до значних майнових збитків для приватних компаній;

- законодавство про банкрутство містить такий склад як затягування подання заяви про неспроможність та інші кримінальні правопорушення, пов'язані з банкрутством, які посягають на майнові інтереси кредиторів.

Отже, «класичні» кримінальні правопорушення проти власності спрямованні проти приватної (індивідуальної) власності, в першу чергу, крадіжка, розбій та ін., розміщені та систематизовані у «основному» законі – Кримінальному уложенні. В той же час, так звані, спеціалізовані кримінальні правопорушення, що завдають майнової шкоди певним інтересам держави, кредиторів, конкурентів у сфері власності передбачені за рахунок додаткового кримінального галузевого законодавства.

Першочергово, слід зауважити, що кримінальне право країн германської правової сім'ї розмежовує поняття кримінального правопорушення проти власності та майнового кримінального правопорушення [45]. Вбачається, що перше є дещо вужчим та охоплює випадки конкретних кримінально протиправних посягань, так звані класичні випадки – крадіжки, грабіж, розбій, тоді як майнові кримінальні правопорушення – це всі кримінально протиправні посягання, які охоплюють не діяння проти власності, а й ті, де предметом посягання виступають інші предмети та майнові права. Німецька доктрина до останніх відносить поряд з посяганнями проти власності, посягання у сфері діяльності суб'єктів господарювання, окремі випадки посягань у сфері банківської системи тощо.

У науковій німецькій доктрині має місце підхід, згідно якого майнові делікти визначаються як такі кримінальні правопорушення, які направлені проти майна та окремих майнових благ особи. Таке поняття прийнято вживати у вузькому та широкому значеннях в залежності від того чи виступає ознака завдання матеріальної шкоди як обов'язкова ознака складу кримінального правопорушення чи не передбачена як обов'язкова умова для настання кримінальної відповідальності за певне посягання [42]. Слід пояснити, що доктрина кримінального права германської правової сім'ї за кримінальне правопорушення трактує не лише крадіжку матеріально значимих речей, наприклад, коштовності чи телефон, а й речі, які не носять матеріальної цінності, але є дуже важливими та значимими для потерпілої особи, наприклад, пам'ятний кубок, фото, некоштовна прикраса тощо.

Здається, це є однією із важливих відмінностей між кримінально-правовим захистом речей в національному праві та праві країн германської правової сім'ї, яке ставить під захист також речі, які не мають економічної цінності в прямому загальноприйнятому сенсі.

З цього приводу Р. Ренгієр пояснював, що у випадку майнових деліктів кримінальні правопорушення проти власності та окремих майнових прав утворюють дві різні групи посягань, де кримінальні правопорушення входять до складу більш широкого поняття – майнових кримінально протиправних деліктів (правопорушень) [32].

Водночас, нормативно визначення поняття майнового делікту чи кримінального правопорушення майнового характеру в законодавстві країн германської правової сім'ї [225, с. 130-133], як і України, не міститься, широко використовуючись при цьому в науці, утворюючи термін «mainstrimes» для позначення цілої групи правопорушень, в тому числі майнового спрямування.

Основними джерелами права, в яких містяться склади кримінальних правопорушень проти власності (майнові кримінально протиправні посягання) виступають КК ФРН [119], КК Австрії [120] та КК Швейцарії

[39], які, як і більшість кодексів романо-германської правової сім'ї, поділяються на Загальну та Особливу частину. Основою, на якій здійснюється систематизація кримінального законодавства країн германської правової сім'ї є охоронювана власність, яка служить основним критерієм для визначення окремих груп протиправних діянь.

Однак класифікація майнових кримінальних правопорушень пов'язана з множинністю джерел кримінального права в країнах германської правової сім'ї, неоднозначністю трактування змісту основних понять та юридичними наслідками віднесення діяння до тої чи іншої групи кримінальних правопорушень.

Переважно, доктринальні класифікації побудовані на основі розмежування юридичного статусу майна – це є майно як тілесна річ чи майнове право як безтілесна річ. Загальний поділ відбувається частіше на такі групи: кримінально протиправні посягання проти власності та проти окремих майнових прав (майна як цілого). Але, як слушно зауважується у науковій літературі [32], межі такого поділу є досить розмитими, особливо з урахуванням змін в суспільстві та науково-технічного прогресу, коли майнові права, так само як предмети права власності швидко змінюють, отримуючи все більш різні форми. Так, мова йде, серед іншого, про захист вже не лише права власності як чогось цілісного, але й окремих його частин – користування чи привласнення тощо.

Інша група вчених виокремлює три групи кримінальних правопорушень майнового спрямування: кримінальні правопорушення проти власності (крадіжка, привласнення, розбій тощо), кримінальні правопорушення проти інших майнових прав (браконьєрство, вилучення закладеної речі), кримінальні правопорушення проти майна як цілого (вимагання, шахрайство, страхове шахрайство, комп'ютерне шахрайство, шахрайство з метою отримання кредиту чи субсидій, приховування майна, отриманого злочинним шляхом тощо) [25].

Також висловлюється пропозиція поділу майнових кримінальних

правопорушень на: кримінальні правопорушення проти власності, кримінально протиправні посягання проти спеціальних майнових благ, до яких відноситься посягання на право користування, привласнення, протиправна охота чи риболовство, викрадення електричної енергії та кримінальні правопорушення проти власності як цілого (до яких відноситься шахрайство та вимагання) [42].

У науковій доктрині країн германської правової сім'ї превалювала позиція того, що в основу поділу кримінальних правопорушень та охорони суспільних відносин закладено категорію правового блага [129].

Зазвичай, наукові підходи щодо трактування правового блага як категорії в кримінальному праві відповідно до німецької правової доктрини прийнято поділяти на дві групи:

- законодавець визначає, які правові блага важливі для громадського порядку і потребують кримінального захисту [37];

- юридичне благо - це певний стан справ у суспільстві, який законодавець не створює, а знаходить готовим як область вирішення проблем [21].

На нашу думку, теорія правового блага, розроблена в німецькій доктрині кримінального права, пояснює підстави та межі криміналізації діянь, а також є основою для систематизації Особливої частини кримінальних кодексів країн германського типу правової системи.

Однак питання про критерії систематизації кримінального законодавства ще не повністю вирішене, що підтверджується існуванням у німецькій кримінально-правовій літературі різних точок зору на цю проблему. Домінуючою позицією в літературі є те, що поділ кримінально протиправних діянь повинен здійснюватися за об'єктом посягання, що в кожному випадку є конкретним правовим благом. Ці особливості виступили в якості критеріїв систематизації Особливої частини в усіх проектах КК ФРН, Швейцарії та Австрії та ін.

Наприклад, система основних майнових кримінальних

правопорушень за законодавством Німеччини закріплена в Кримінальному кодексі (Уложенні), але з метою максимально повного захисту майнових прав і інтересів держави та юридичних осіб, відповідальність за такі правопорушення передбачена також у додатковому кримінальному законодавстві, інших законодавчих актах Німеччини (наприклад, Закон про зберігання зброї, Закон про обіг наркотичних засобів тощо).

Категорія кримінальних правопорушень проти індивідуальних майнових благ розвивалася в доктрині кримінального права країн германського типу правової сім'ї поступово, оскільки з'являлися протиправні дії, спрямовані не на майнові права чи власність у цілому (сукупність усіх економічних благ), а також на окремі майнові блага та права [42]. Деякі дослідники виділили посягання проти індивідуальних майнових благ як окрему підсистему в системі майнових кримінальних правопорушень, але цей підхід не отримав широкого поширення в німецькій доктрині кримінального права [34].

Висловлюється позиція, що до кримінальних правопорушень проти майнових прав слід відносити вимагання, викрадення з метою вимагання, шахрайство, комп'ютерне шахрайство, шахрайство з субсидіями, шахрайство, спрямоване на отримання кредиту, угода, що обмежує конкуренцію в продажу товарів і послуг, отримання послуг шляхом маніпуляцій, зловживання, пов'язані зі страхуванням, зловживання довірою, утримання та розкрадання заробітної плати, зловживання чеками та кредитними картками, приховування, придбання краденого, відмивання грошей, приховування недоотриманої вартості майна, рекет, несанкціонована організація азартних ігор [4].

Деякі відхилення від принципу системності в описі майнових протиправних діянь в законодавстві країн германської правової сім'ї обумовлені тим, що підставою для поділу в деяких випадках є не зміст захищеного блага, а спосіб вчинення кримінального правопорушення [119].

Ось чому доктринальна класифікація майнових протиправних

посягань, здійснена на тій самій основі, що й систематизація Особливої частини кримінальних кодексів вказаних країн, неминуче призводить до того, що диспозиції, розташовані в різних розділах кримінальних законів, належать до однієї групи.

Класифікація майнових кримінальних діянь, запропонована німецькими експертами-юристами, базується на процесуальних законодавчих аспектах, адже саме від визначення правопорушення у відповідності до певної групи посягань залежить його правильна юридична кваліфікація та призначення покарання як наслідок.

Цілісність системи майнових протиправних посягань у кримінальному праві держав германської правової сім'ї демонструє той факт, що сукупність кримінальних норм, про які йде мова, спрямована на захист усіх майнових відносин, що виникають у ринковій економіці. У кримінальному праві диференціація захисту окремих груп майнових відносин враховує відмінності, що існують у цивільно-правовому режимі різних об'єктів цивільних прав.

Кримінальне законодавство Австрії у сфері відповідальності за злочини проти власності є системно розвиненим і кодифікованим у Кримінальному кодексі Австрії (Strafgesetzbuch, StGB). Воно характеризується чіткою диференціацією складів злочинів залежно від способу посягання, вартості майна, форми вини та ступеня суспільної небезпечності. Так, основним нормативним актом є Strafgesetzbuch (StGB), який в цілому поділяє кримінальні правопорушення на Verbrechen (тяжкі злочини) і Vergehen (менш тяжкі) та залежно від санкції встановлює види покарань, переважно позбавлення волі (до 20 років або довічно) або грошові штрафи (система денних ставок) [39].

У свою чергу, кримінальні правопорушення проти власності (Vermögensdelikte) становлять окремий великий блок норм, який охоплює посягання на володіння, посягання на право власності та посягання на майнові інтереси (шахрайство, привласнення тощо) [39].

Водночас, кримінальне законодавство Швейцарії у сфері відповідальності за кримінальні правопорушення проти власності є одним із найбільш системно структурованих у континентальній Європі та закріплене у Swiss Criminal Code (Schweizerisches Strafgesetzbuch, StGB; Code pénal suisse). Норми про кримінальні правопорушення проти власності (Vermögensdelikte) становлять окремий розділ кодексу і відображають класичну германську модель: чітке розмежування форм посягання, акцент на майновій шкоді та суб'єктивній стороні (умислі на збагачення) [40].

Відтак, основний акт у кримінально-правовій сфері - Swiss Criminal Code, який встановлює склади кримінальних правопорушень та санкції; передбачає покарання (позбавлення волі, грошові штрафи, громадські роботи). Разом з тим, кримінальні правопорушення проти власності охоплюють посягання на речі (майно), посягання на володіння (Gewahrsam) та посягання на економічні інтереси (шахрайство, зловживання довірою) [227, с. 130-134].

Кримінальне законодавство Князівства Ліхтенштейн у сфері відповідальності за кримінальні правопорушення проти власності є типовим представником германської правової системи і значною мірою історично орієнтоване на австрійську модель. Основним джерелом є Кримінальний кодекс Ліхтенштейна (Strafgesetzbuch, StGB; LR 311.0), ухвалений 24 червня 1987 р. і чинний з 1989 року, який встановлює принцип *nullum crimen sine lege* (відсутність покарання без закону), містить Загальну частину (вина, співучасть, покарання) та Особливу частину (включаючи злочини проти власності) [121].

Система майнових кримінально протиправних діянь у кримінальному праві Німеччини, Швейцарії, Австрії та Ліхтенштейну визначається системою об'єктів цивільних прав. Це пов'язано з тим, що у сфері майнових відносин кримінальне право, в першу чергу, здійснює не позитивне регулювання, а захист. Кримінальне право завжди має завдання захищати всі майнові відносини, які регулюються нормами цивільного права та інших

галузей.

У сфері майнових відносин кримінальне право встановлює межі, за які суб'єкти цих відносин можуть не виходити. Кримінальні санкції застосовуються до тих суб'єктів майнових відносин, поведінка яких виходить за встановлені кримінально-правові межі.

Традиційно існуюча в законодавстві держав германської правової сім'ї диференціація цивільно-правового режиму речей і зобов'язань зумовила наперед диференціацію механізмів кримінального захисту матеріальних і обов'язкових правовідносин. Саме з цієї причини в системі майнових кримінально протиправних діянь виділяють групи:

- кримінальні правопорушення проти власності та інших майнових благ;
- кримінальні правопорушення, спрямовані проти майнових прав особи.

Норми, що регулюють кримінальну відповідальність за посягання, що належать до першої групи, спрямовані, перш за все, на захист матеріальних прав на «тілесні речі». Саме тому в якості предмету кримінальних правопорушень проти власності виступає чуже рухоме майно (річ) [35, с. 1531].

Норми, що регулюють кримінальну відповідальність за діяння, які підпадають під другу групу, спрямовані на захист майна потерпілого в широкому сенсі (всі економічні блага), включаючи предмети, які не мають форми речей і опосередковані не речовими, а обов'язковими та іншими цивільно-правовими відносинами.

При цьому, предмет кримінальних правопорушень проти власності в законодавстві держав германської правової сім'ї визначається шляхом вказівки на «фізичну річ», в той час як перелік предметів такого виду посягань як цілого залишається відкритим: до нього відносяться будь-які економічні блага, які перебувають в цивільному обігу. Такий підхід забезпечує германській системі майнових кримінальних правопорушень

відкритість та гнучкість: які б економічні блага, які не відносяться до «фізичних речей», не з'явилися би в майбутньому, вони отримають надійну кримінально-правову охорону в рамках підсистеми кримінальних правопорушень проти власності як цілого.

Система майнових кримінальних правопорушень в кримінальному законодавстві держав германської правової сім'ї являється ієрархічно організованою, разом вони утворюють в сукупності цілісну систему кримінальних правопорушень проти власності, яка включає в себе окремі елементи з різними задачами, вирішує проблему охорони всієї сукупності майнових відносин, які виникають в державі з ринковою економікою. При цьому, кожна із підсистем, взята окремо, охороняє лише визначену групу майнових відносин.

На нашу думку, охоронюване благо, предмет протиправного посягання та спосіб вчинення тісно взаємопов'язані. Саме поєднання вказаних ознак визначає місце того чи іншого кримінально протиправного діяння в системі майнових суспільно небезпечних посягань. Охоронюване благо визначає предмет посягання. Якщо таким благом є власність, то в якості предмету посягання може виступати лише «фізична річ», так як ні – то охоронюваним благом виступає майнове право, включаючи не лише речі, але й право вимоги та інші майнові права.

Всі кримінальні правопорушення проти власності об'єднує те, що при їх вчинення необхідними є лише активні дії правопорушника. Будь-які дії з боку потерпілого не вимагаються, окрім пасивного невтручання в сам процес кримінально протиправного діяння.

Однак, вчинення кримінально протиправних посягань на майнові права особи, передбачає завжди визначену активну діяльність з боку самого потерпілого: він уступає правопорушнику своє майно чи право на нього, або певну економічну вигоду внаслідок впливу, що на нього вчиняється з боку такого правопорушника. Вплив може виражатися в примусі, обмані, шантажі, шахрайстві тощо.

При привласненні майна як «фізичної речі» активності з боку потерпілого не вимагається, достатньо лише дій з боку правопорушника, направлених на фізичне вилучення такої речі. Посягання ж на майно як ціле може здійснюватися за рахунок зловживання довірою потерпілої особи.

Подібна концепція кримінальних правопорушень проти власності, яка існує в законодавстві держав германської правової сім'ї являється класичною моделлю охорони майнових відносин. Така модель є найбільш впливовою в порівняльно-правовому відношенні в країнах, правові системи яких запозичили германські правові підходи. Це пояснюється тим, що така модель майнових кримінальних правопорушень була створена з урахуванням особливостей юридичних конструкцій цивільного права досліджуваних країн.

Таким чином, як в Німеччині, так і в Україні, існує традиція монізму джерел кримінального права. Це означає, що єдиним формальним джерелом кримінального права, яке може встановлювати кримінальну протиправність діяння та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили, може бути тільки закон. Однак, в країнах германського типу правової сім'ї існує основне та додаткове кримінальне законодавство, яке не є джерелом одне одному, а представляють собою окремі частини єдиного кримінального права.

Аргументами на користь цієї тези виступає єдність системи права, адже Кримінальне уложення та додаткове кримінальне законодавство у вигляді окремих законів, разом складають одну цільну систему права та законодавства. Водночас, як Кримінальне уложення, так і додаткові кримінальні закони характеризуються однаковою юридичною силою та не є підпорядкованими одне одному.

Додаткові кримінальні закони містять «власні» норми про склад злочину та покарання, однак опираються ці приписи на положення Кримінального уложення щодо основних категорій та понять, зокрема, діяння, вини, покарання, порядку його призначення тощо.

Примітно, що існування додаткового кримінального законодавства пов'язане із необхідністю детального регулювання вузькоспеціалізованих сфер (економіка, військова справа, екологія, наркотики) без додаткового нагромадження юридичного матеріалу в одному акті, що в більшій мірі відповідає викликам законодавчої юридичної техніки, а не ієрархії джерел права.

Таким чином, додаткове кримінальне законодавство країн германського типу правової сім'ї - це складова частина (сукупність законів) німецького кримінального права, яка має таку ж саму юридичну силу, як і основний Кримінальний кодекс (Кримінальне уложення). Вони взаємодіють за принципом «спеціальний закон має перевагу над загальним законом» у частині Особливої частини, але підпорядковуються загальним засадам Кримінального кодексу (Уложення).

Отже, до майнових кримінальних правопорушень в концепції кримінального права країн германської правової сім'ї відносяться діяння, які не являються такими в розумінні національної доктрини. Німецьке кримінальне право відносить до майнових кримінальних правопорушень посягання, при яких майнова шкода є можливою, але не обов'язковою умовою настання кримінальної відповідальності. Окрім того, в германській правовій сім'ї система кримінального права є розгалуженою та складається з низки законодавчих актів, де кримінальне укладення займає лише центральне місце, тоді як вітчизняне кримінальне законодавство побудоване на єдиному кодифікованому акті – КК України, який, правда, містить багато бланкетних норм.

2.2. Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти власності та окремих майнових благ за законодавством країн германської правової сім'ї

Кримінальне право германської правової сім'ї пройшло довгий шлях в історії, від формування правових норм в ранньому середньовіччі до сучасної високорозвиненої системи, яка служить прикладом для багатьох країн. Кримінальне право поєднує багату історичну традицію з сучасним підходом до регулювання злочинності. Система заснована на принципах законності, пропорційності та гуманізму, що робить її однією з найбільш розвинених і впливових у світі.

Майнові кримінальні правопорушення в країнах германської правової сім'ї – це група кримінально протиправних посягань, спрямованих на заподіяння шкоди майновим інтересам фізичних або юридичних осіб.

Так, як попередньо було визначено, що дана група кримінальних правопорушень включає в себе прямі кримінальні посягання проти власності (різні види крадіжок, привласнення, розбій, ушкодження майна) та проти окремих майнових благ (викрадення електричної енергії, правопорушення у сфері банкрутства та ін.), що пропонується розглянути більш детально.

Розпочнемо з крадіжки. Самої дефініції крадіжки як складу кримінального правопорушення, зазвичай, не надається. Однак вказується, що покаранню підлягає особа, яка вилучає чужу рухому річ в іншій особі з наміром протиправно привласнити її на свою користь або користь третьої особи [119].

Так, в кримінальному праві держав германської правової сім'ї відповідальність за крадіжку настає незалежно від суми завданої шкоди, тоді як в Україні кримінальна відповідальність за таке діяння настає лише у випадку, якщо вартість такого майна на момент вчинення правопорушення не перевищує 0,5 неоподаткованого мінімуму доходів громадян. Вчинення крадіжки майна меншої вартості становить склад

адміністративного правопорушення дрібного викрадення чужого майна (ст. 51 КУпАП) [108]. Тоді як в кримінальному законодавстві країн германського типу правової сім'ї такі діяння є кримінально караними. Це, в першу чергу, пояснюється значно більшою кількістю крадіжок, зафіксованих у Австрії, Німеччині та Швейцарії та ін. порівняно з Україною.

У доктрині кримінального права досліджуваних країн широко застосовується поняття об'єктивного та суб'єктивного складу діяння. Слід відмітити, що вказані поняття відмінні від звичних національній доктрині – об'єктивній та суб'єктивній стороні кримінального правопорушення. Окрім того, порівнювані доктрини кримінального права відрізняються й передумовами для настання кримінальної відповідальності.

Так, пам'ятаємо, що згідно ч. 1 ст. 2 КК України підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення та передбачено кримінальним законом [105]. Водночас, в доктрині кримінального права країн германського типу правової сім'ї для настання кримінальної відповідальності необхідним є збіг трьох умов: відповідність діяння передбаченому складу, протиправність та вина. При цьому під складом кримінального правопорушення вважається абстрактний законодавчий опис такого діяння.

Відповідно до напрацьованого підходу в доктрині кримінального права країн германського типу правової сім'ї превалює нормативістська концепція складу кримінального правопорушення де виокремлюються об'єктивні ознаки, тобто такі, що характеризують діяння та суб'єктивні ознаки, які відображають психічні процеси, що відбуваються у свідомості суб'єкта посягання.

Варто зауважити, що частіше німецькі науковці вживають поняття кримінально протиправного діяння для опису посягання як реального соціального явища, а не нормативну конструкцію. А опис об'єктивних та

суб'єктивних ознак складу діяння використовуються для надання характеристики абстрактних законодавчих особливостей відповідних діянь.

Як відомо, об'єктивні ознаки складу кримінального правопорушення складають об'єкт та об'єктивна сторона. У свою чергу, до об'єкта як ознаки кримінального правопорушення входить предмет посягання, який відповідно до права країн германської правової сім'ї володіє певними специфічними ознаками.

Відповідно до особливостей правової природи групи кримінальних правопорушень проти власності предметом такого посягання може бути чужа річ, «тілесна річ», щодо якої можна встановити чуже економічне панування (володіння). Видається, що таку річ її власник може використовувати на власний розсуд, незабороненими способами шляхом активних дій, незалежно від волі третіх осіб, які не порушують право власника за рахунок своєї пасивної поведінки, тобто не створюючи перешкод для реалізації права власника речі на неї. Це положення є основою класичної конструкції права власності як «найповнішого економічного панування над тілесною річчю» [218].

Вбачається, що для вчинення кримінального правопорушення даного виду достатньо фізично вилучити річ у її законного власника, фактично зайнявши його місце. Для вчинення кримінально протиправного посягання даного виду необхідні активні дії правопорушника, які і полягають у протиправному вилученні тілесної речі та наступного встановлення власного економічного панування над нею.

Зазвичай, доктрина германського типу права до кримінальних правопорушень проти власності та окремих майнових благ відносить крадіжку; привласнення майна, незаконне використання транспортного засобу та викрадення електричної енергії [11]. Пропонується розглянути дані склади кримінальних правопорушень детальніше.

Наприклад, в Кримінальному кодексі (Уложенні) Німеччини

міститься визначення того, що «той, хто вилучає чужу рухому річ у іншої особи з наміром протиправно її привласнити або передати її у володіння іншої особи – карається позбавленням волі на строк до п'яти років або грошовим штрафом» [119]. Також караним визнається замах на крадіжку.

Акцентується на тому, що предмет у даних кримінальних правопорушеннях завжди є фізичною «тілесною» річчю як то трактується в цивільному праві [222].

До речі, в кримінальному праві Німеччини визначається, що предметом крадіжки може бути не лише річ особи, якою вона законно володіє, а й річ, якою така особа володіє не на правових підставах, тобто крадіжка раніше викраденої речі визначається як кримінально каране діяння як в доктрині, так і в судовій практиці даної країни [22], що відповідає теорії фактичної власності.

Можемо зауважити, що такий підхід базується на захисті фактичного володіння річчю, що кореспондує визначеній теорії посесорного захисту в цивільному праві - захист фактичного володіння, незалежно від права власності [81, с. 15].

Звертаючись до аналізу поняття річ, слід відмітити, що згідно національного підходу річ є складовою поняття «майно», що визначається ст. 190 ЦК України: майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки [223].

Водночас, в основу законодавчих приписів країн германської типу правової сім'ї закладено поділ римськими юристами на тілесні та безтілесні, де до перших відносяться матеріальні об'єкти, що існують в навколишньому світі, належно від правових приписів, а до безтілесних - права, включаючи права на чужі речі (сервітут, узуфрукт тощо), права вимоги тощо [157, с. 75]. Тобто безтілесні речі існували лише у відносинах між людьми, що регулювалися римським правом. Однак і тілесні, і безтілесні речі мали спільну властивість - були об'єктом майнового обороту.

Видається, що сьогодні під впливом науково-технологічного та інформаційного розвитку окремі специфічні речі отримують свою фізичну форму, перетворюючись таким чином, в тілесні речі, об'єкти цивільного обігу, як-то електрична енергія, інформація, комп'ютерні дані тощо.

Однак всі речі безтілесної форми також мають мати своє економічне вираження, еквівалент, вартість, бути результатом діяльності людини або мати природну основу, але бути при цьому предметом правовідносин [85, с. 267].

Варто взяти до уваги, що «чужою» річ є тоді, коли в неї є власник і вона не є безхазяйною. Не можна вважати майно у одноосібній власності, на яку за нормами цивільного права виникла державна або комунальна власність. Речі, якими ніхто не володіє, вважаються безхазяйними. Ці об'єкти не можуть розглядатися як об'єкт крадіжки, але можуть служити об'єктом незаконного полювання або браконьєрства [159, с. 230].

Вирішуючи, чи класифікувати річ як рухому, кримінальне законодавство, як правило, не зосереджується на цивільних підходах, використовуючи власні критерії. Рухомим для цілей кримінального права країн германської правової сім'ї є будь-який предмет, який можна фізично перемістити [85, с. 267-268].

На відміну від кримінального права, в німецькому цивільному праві критерій можливості фізичного переміщення є другорядним елементом правового режиму нерухомого майна. Основною складовою режиму цивільної нерухомості є державна реєстрація прав на зазначене майно у відповідному реєстрі та його публічна достовірність. Крім того, частина нерухомості після її фізичного відокремлення розглядається як рухоме майно згідно з цивільним законодавством, як і в кримінальному праві [6].

Об'єктом крадіжки та інших кримінальних правопорушень проти власності та окремих майнових благ в кримінальному праві країн германської правової системи не можуть бути майнові права чи інтелектуальна власність. Це пов'язано з тим, що ці предмети не мають

«тілесної природи». У зв'язку з цим німецькі юристи звертають увагу на неприпустимість використання таких термінів, як «крадіжка інтелектуальної власності», «крадіжка комп'ютерної інформації». Однак об'єктом крадіжки можуть бути документи, що підтверджують майнові права, в яких ці права отримали втілення (наприклад, чек, ощадна книжка, рахунок тощо) [1].

Німецькі правознавці наголошують, що в системі кримінально караних діянь проти власності та окремих майнових благ крадіжка займає центральне місце, а майно - це предмет крадіжки. Правопорушник посягає на майно тим, що забираючи річ у потерпілої особи з наміром обернути її на свою користь, заміняє собою власника [35]. Окрім того, всі об'єктивні ознаки діяння, вчиненого зловмисником, мають охоплюватися суб'єктивними ознаками, серед іншого, мати мету незаконного обернення речі (визначеної чи невизначеної заздалегідь) на свою користь або користь третьої особи. При чому, кримінально караним є не лише завершений склад, але й замах.

Відповідно до напрацювань німецьких науковців володіння річчю як складова права власності трактується як «фактичне панування особи над річчю, тому володіння розглядається як явище перш за все фактичне, а не юридичне» [17]. У свою чергу, в контексті дослідження особливостей кримінальних правопорушень проти власності та окремих майнових благ важливе значення має поняття «вилучення», яке трактується як порушення відносин чужого володіння річчю та встановлення власного нового володіння нею, яке виникає з того моменту, коли суб'єкт кримінального правопорушення отримує можливість фактично контролювати викрадене майно.

На відміну від українського кримінального закону, де склад крадіжки закріплений в одній статті (основний та кваліфіковані склади), кримінальні кодекси країн германського типу права передбачають цілий ряд складів крадіжок, які диференціюються за ступенем суспільної небезпеки та містять

різні кваліфіковані та привілейовані категорії крадіжок: крадіжка (авт. - проста) , крадіжка при обтяжуючих обставинах, збройна крадіжка, крадіжка, вчинена членом банди, крадіжка та привласнення малоцінних речей [119].

Так, особливо тяжкими випадками крадіжки вважається крадіжка з проникненням до приміщення чи житла; крадіжка речі, яка зберігається спеціальним закритим способом (наприклад, із сейфу); крадіжка, яка має ознаки злочинного промислу; крадіжка із церкви або особливо важливих речей для науки, мистецтва або виставлена публічно; крадіжка зброї; крадіжка у особи, яка перебуває у безпорадному стані [119].

Разом з тим, склад крадіжки в німецькому кримінальному праві, на відміну від українського, є формальним, оскільки для існування закінченого складу кримінального правопорушення не вимагається настання матеріальних наслідків, тобто майнова шкода не є обов'язковим елементом формального складу крадіжки в німецькому кримінальному праві, так що згідно з цим правилом це можуть бути також випадки, коли правопорушник заволодіває речами, що не мають економічної цінності (наприклад, листи, пам'ятні фотографії і так далі) [42].

За кримінальним законодавством Австрії основними складами кримінальних правопорушень проти власності є крадіжка та грабіж.

Відповідно, крадіжка визначається як вилучення чужої рухомої речі з наміром незаконного збагачення за що передбачено покарання у вигляді штрафу або позбавлення волі на строк до 6 місяців. Варто відмітити, що такий склад щось на кшталт кримінального проступку за національним кримінальним правом. Водночас, окремою статтею КК Австрії передбачено кримінальну відповідальність за вчинення тяжкої крадіжки (§ 128 StGB), кваліфікуючими ознаками складу якої є вчинення під час надзвичайних обставин (повінь, пожежа), використання безпорадного стану потерпілого, викрадення культурних або історичних цінностей, значна вартість майна [120].

Окремо встановлено кримінальну відповідальність за крадіжку зі зломом або зі зброєю, яка кваліфікується, якщо є проникнення до приміщення (злом, підроблений ключ) або використано спеціальні засоби доступу. За вчинення такого діяння австрійський законодавець передбачає санкцію у вигляді позбавлення волі на строк до 3 років, однак таке покарання може бути більш суворим при обтяжуючих обставинах [120].

За кримінальним законодавством Австрії грабіж передбачає заволодіння майном із застосуванням насильства або погрози небезпеки для життя чи здоров'я за що встановлено покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 1 до 10 років [120].

Кримінальне законодавство Швейцарії також до основних кримінально протиправних посягань проти власності відносить крадіжку, під якої розуміється вилучення чужої рухомої речі з метою незаконного збагачення та наміром постійного позбавлення власника, а також грабіж, що становить поєднання крадіжки з насильством, погрозою або приведенням потерпілого у безпорадний стан [106].

Примітно, що за вчинення крадіжки згідно КК Швейцарії встановлено покарання у вигляді позбавлення волі на строк до 5 років або штраф, що порівняно більше, ніж в аналогічній нормі в КК Австрії. Доречно відмітити наявність кваліфікуючих ознак крадіжки, що передбачено швейцарським кримінальним законодавством, до яких відносять професійну (комерційну) крадіжку, участь у злочинній групі, використання зброї, особлива небезпечність способу вчинення крадіжки, за вчинення чого санкція може сягати 10 років позбавлення волі [106]. Також специфічним є передбачення спеціальних умов переслідування за окремі випадки крадіжок, наприклад, крадіжка між родичами.

За законодавством країн германського типу правової сім'ї кримінальна відповідальність також передбачена за незаконне привласнення, під чим прийнято розуміти випадки, коли будь-яка особа, яка привласнює або передає третій особі рухоме майно іншої особи,

підлягає позбавленню волі на строк до трьох років або до грошового штрафу, якщо діяння не карається більш суворим покаранням згідно з іншими правилами [119]. Дане кримінальне правопорушення не має ознакою вилучення, а тільки лиш обернення на свою користь, особливо це стосується речей, довірених особі.

Із цього випливає, що склад крадіжки передбачає вилучення чужої рухомої речі з наміром її обернути на свою користь, тоді як привласнення характеризується фактичним заволодінням такою річчю. При крадіжці привласнення є лише планованою метою та характеризує суб'єктивну сторону діяння, а при привласненні чужа річ фактично вже обертається на користь правопорушника. В обох випадках обов'язковою ознакою є протиправність – порушення чужого права власності вчиненням акту привласнення річчі [42].

Так, на відміну від крадіжки для привласнення фактичне заволодіння річчю є об'єктивною передумовою кримінальної відповідальності, умисел правопорушника, направлений на привласнення чужої речі має проявитися зовні. При цьому, умисел може мати зовнішній прояв лише після того, як він сформувався внутрішньо (суб'єктивна ознака психологічного ставлення винної особи до свого діяння). Відсутність достовірно встановленого умислу та волі винного, направлено на привласнення речі, виключає можливість кваліфікації його дій як кримінально каране привласнення.

Отже, складною правовою проблемою є відмінність між незаконним привласненням речі та крадіжкою. Умисел привласнити і фактичне привласнення - це особливості, які характеризують різні етапи одного процесу. Намір привласнити предмет відноситься до суб'єктивного складу діяння, а коли воно здійснюється зовні, то стає ознакою об'єктивного складу, що характеризує фактичне привласнення [35]. Розуміючи цю особливість, німецькі правознавці дійшли висновку, що законодавець передбачає загальний склад кримінального правопорушення крадіжки,

який використовується для кваліфікації, коли неможливо застосувати спеціальне правило, тобто кваліфікований склад крадіжки.

Самостійний вид привласнення становить привласнення речі, яка була ввірена винному. Така форма привласнення, на відміну від крадіжки, є традиційним різновидом кримінального правопорушення проти власності. Довіреною особі річчю, в такому випадку, вважається предмет, який передається з умовою подальшого повернення або з певною метою: наприклад, за договором оренди, позики, зберігання [35] тощо.

У свою чергу, австрійський законодавець розрізняє склади привласнення та приховування краденого, де під першим розуміється незаконне привласнення знайденої речі або майна, яке випадково потрапило у володіння особи, а під другим - придбання, приховування або збут майна, здобутого злочином. За вчинення привласнення особі загрожує покарання у вигляді штрафу або позбавлення від 6 місяців до 5 років в залежності від вартості привласненого майна. У випадку приховування викраденого майна законодавець передбачає покарання у вигляді штрафу або позбавлення волі на строк від 6 місяців до 5 років у разі великої вартості або систематичності діяння [228, с. 105].

Швейцарський кримінальний закон привласнення трактує як незаконне привласнення майна, яке вже перебуває у володінні особи за відсутності факту «вилучення» (на відміну від крадіжки) [106]. Наприклад, коли особа отримала річ на зберігання і вирішила залишити її собі.

Серед інших основних кримінально караних посягань проти власності кримінальне законодавство Ліхтенштейна встановлює також кримінальні відповідальність за пошкодження майна, тобто знищення, пошкодження або приведення в непридатність чужої речі, де кваліфікований склад становить ті самі дії по відношенню до об'єктів підвищеної цінності: пам'ятки, культові споруди, історичні або культурні об'єкти з покаранням у вигляді позбавлення волі на строк до 6 місяців або штрафу до 360 денних ставок [121].

Окремим кримінально протиправним посяганням проти власності в законодавстві країн германського типу правової сім'ї є розбій.

До речі, за результатами системного аналізу норм чинного Кримінального кодексу Німеччини вбачається, що розбій і вимагання розміщено в окремому розділі, а також обидва ці діяння вчиняються у спосіб застосування насильства або погрози його застосування. Цей факт, на наш погляд, ще раз підтверджує, що систематизація особливої частини кримінального закону країн германського типу правової сім'ї на основі охоронюваного блага (об'єкта кримінально-правової охорони) не завжди є послідовною і що іноді критерієм систематизації може бути ознака як спосіб вчинення злочинного діяння.

Розбій описується як діяння, при якому «особа, застосовуючи насильство проти іншої особи або погрожуючи застосуванням насильства, вилучає чужу рухому річ в іншої особи з наміром привласнити її на свою користь або передати третій особі» [119].

Тоді як склад вимагання, окрім вищевказаних ознак крадіжки, передбачає також обов'язково ознаку примусу, що означає насильство, спрямоване проти особи або загрозу, пов'язану з реальною небезпекою для фізичної недоторканності або життя жертви. Таким чином, насильство або погроза його застосування є способом, який використовує зловмисник задля обернення на свою користь чужого майна або майнових прав [42].

Особливий інтерес викликає питання кваліфікації випадків, коли річ викрадають відкрито у потерпілого, наприклад, виривання сумки з рук перехожого. В українському законодавстві передбачено склад грабежу – відкритого викрадення чужого майна [105]. Наукова доктрина країн германського типу правової сім'ї має дещо інший підхід. Вважається, що якщо потерпілий міцно утримував свої речі в момент їх викрадення і винний застосовував то нього фізичний вплив з метою відібрання такої сумки, то діяння кваліфікується як розбій. А у тих випадках, коли для такого викрадення винний використовує свою хитрість та спритність, то діяння

має ознаки крадіжки [35]. Акт примусу і подальшого вилучення майна в разі розбійного нападу нерозривно пов'язані. Якщо такого зв'язку немає, а примус служить засобом утримання раніше конфіскованої речі, то це не розбій, а крадіжка із обтяжуючими обставинами.

Загроза в німецькій доктрині кримінального права розуміється як обіцянка заподіяти шкоду в майбутньому. Розбій в своєму складі містить і крадіжку, і примус, таким чином, посягаючи і на власність, і на особу.

Примітно, що на відміну від крадіжки, за німецьким кримінальним законом, розбій вважається завершеним з моменту настання фактичної можливості розпоряджатися викраденою річчю [225].

Кваліфіковані види розбою становлять розбій із застосуванням зброї, при чому для цього достатньо самої наявності зброї, без застосування, а також вчинення розбою в складі банди. Тоді як в українському законодавстві банда є окремим самостійним складом кримінального правопорушення, безпосереднім об'єктом посягання якого є громадська безпека, а відносини власності виступають додатковим обов'язковим об'єктом. Також кваліфікованими складами розбою є розбій, внаслідок якого було завдано тяжкого тілесного ушкодження чи смерті потерпілого. Однак в даному випадку, німецький законодавець допускає змішану форму вини: умисел щодо майна та необережність щодо смерті потерпілого [119].

Цікаво, що у законодавстві германського типу правової сім'ї виокремлюється склад крадіжки, обтяженої насильством. Це не є розбоєм, а становить окремий самостійний склад. Мається на увазі, що коли під час реалізації крадіжки (процесу вчинення) складається так, що потерпілий чинить опір, а винний, у свою чергу, застосовує насильство щодо такої особи або загрожує фізичній цілісності чи життю, щоб зберегти володіння викраденими речами [26]. По суті, якщо провести паралель з національним законодавством, то мова йде про грабіж.

Крадіжка, обтяжена насильством, не є кваліфікованим складом крадіжки, а є кримінальним правопорушенням особливого роду, у якому

спосіб утримання предмета, вилученого шляхом крадіжки, характерний для розбою. Розмежування такого виду крадіжки та розбою відбувається за рахунок того, що при крадіжці, обтяженій насильством таке насильство є способом утримати річ винним, тоді як при розбої – насильство є способом вчинення кримінального правопорушення.

Особливими складами кримінальним правопорушень проти власності за законодавством країн германської правової сім'ї є пошкодження речей (предметом якого може бути як рухома, так і не рухома річ); викрадення електричної енергії; діяння, пов'язане із тимчасовим самовільним використанням чужої речі; неправомірне повернення заставленого майна власнику; правопорушення проти кредиторів, включаючи банкрутство.

Вищезазначені діяння мають спільне те, що вони посягають на окремі майнові блага, під якими слід розуміти, об'єкти матеріального світу, які задовольняють певні людські потреби та має вартість (наприклад, електрична енергія).

Відповідно до традиції німецького кримінального права, ці діяння віднесені окремою підгрупою до категорії кримінальних правопорушень майнового характеру. Зазначимо, що в українському законодавстві вищевказані діяння віднесені до зовсім інших видів кримінальних правопорушень та не пов'язанні із посяганням на відносини власності.

2.3. Кримінальні правопорушення проти майнових прав особи за законодавством країн германської правової сім'ї

Кримінально протиправні діяння, направлені проти власності особи в цілому посягають на сукупність всіх економічних благ потерпілої особи, тому, як правило, будь-яка складова частина майна може бути предметом протиправного посягання: річ, суб'єктивне право вимоги чи будь-яке майно, незалежно від його фізичної природи.

В цілісній системі майнових кримінальних правопорушень діяння, які відносяться до аналізованої підсистеми, забезпечують охорону майна в широкому його розумінні, цивільно-правовий режим якого визначається, в першу чергу, не конструкцією речового права власності (Eigentum), а конструкцією зобов'язального права (Forderungsrecht).

Однак нормою щодо шахрайства (Betrug) в складі майна як цілого охороняються також «тілесні речі», тому можна стверджувати, що зміст охоронюваного блага кримінальних правопорушень вказаної групи частково входить і право власності. Останнє вірно для виокремленого в германській кримінально-правовій доктрині «шахрайство, вчинюване щодо речей» [42].

В умовах ринкової економіки майнові відносини виникають не тільки з приводу речей, але й з приводу інших матеріальних та нематеріальних благ: робіт, послуг, вимог тощо. Саме з цього приводу й складаються особливі правовідносини. Відповідно такі «безтілесні речі», як наприклад, право вимоги також може бути предметом кримінального правопорушення проти власності.

Економічне поняття товару як об'єкту цивільного обігу втілюється не лише в речах, але й в інших, в тому числі, нематеріальних предметах. Оскільки такі об'єкти виступають елементами майнового обігу, вони можуть отримуватися людиною як в законний, так і в протиправний спосіб.

Для кримінально-правової охорони майна як цілого в системі майнових кримінальних правопорушень повинна виділятися окрема підсистема, так як кримінальні правопорушення проти власності розраховані лише на охорону «тілесних речей», останні являються об'єктами речового права власності. Однак в праві країн германської правової сім'ї чітко розмежовується режим кримінально-правової охорони власності (Eigentum) та майна як цілого (Vermögen als Ganzes), що визначає дві підсистеми в системі майнових кримінальних правопорушень.

Перелік кримінальних правопорушень першої групи було розглянуто попередньо, тож цьому розділі увага зосереджена на трьох діяннях: шахрайство, вимагання та зловживання довірою.

Об'єктивний склад (*Objektiver Tatbestand*) кримінальних правопорушень проти власності в цілому має певні особливості, які відрізняють його від об'єктивного складу посягань проти власності (*Eigentumsschtraftaten*). За вчинення кримінальних правопорушень проти власності достатнього активних дій винної особи для фізичного вилучення речі. Від потерпілого вимагається лише пасивне невтручання в процес такого вилучення.

Посягання на майно в цілому не можуть бути здійснені шляхом фізичного вилучення. Для таких діянь дій винного недостатньо: потрібна певна участь самого потерпілого або інших осіб, які під впливом або примусом здійснюють акт розпорядження майном (*Vermögensverfügung*) на користь правопорушника чи вказаних ним осіб.

При вчиненні кримінальних правопорушень проти власності застосоване насильство чи вплив на потерпілого потрібен лише для подолання опору потерпілої особи. Тоді як при посяганнях на майно в цілому примус чи будь-який вплив на потерпілого відбувається з метою змусити останнього вчинити певні дії щодо передачі того чи іншого предмета, майнового права на користь правопорушника тощо. У разі шахрайства та вимагання наслідком такого впливу чи примусу жертви є не забезпечення пасивного невтручання, а спонукання до акту управління майном (наказ про активи). За допомогою вжиття тих чи інших дій потерпілого майно переходить у розпорядження правопорушника.

Самостійним способом посягання на майно в цілому є зловживання довірою, коли правопорушник має певні повноваження щодо такого майна.

На думку німецьких правознавців, можливі такі способи посягання на майно в цілому: обман (*Täuschung*), примус (*Zwang*), використання довірчих відносин (*Ausnutzung einer Vertrauensstellung*). Цей класичний підхід був частково переглянутий у міру комп'ютеризації обороту майна.

Зараз прийнято вважати, що майно в цілому можна атакувати без впливу людини за допомогою комп'ютерних технологій [2].

Так, кримінальний закон Німеччини виокремлює цілий ряд відповідних складів кримінальних правопорушень: шахрайство; комп'ютерне шахрайство; шахрайство з метою отримання субсидій; шахрайство, направлене на отримання капіталовкладень; зловживання, пов'язане із страхуванням; утримання та розтрата заробітної плати; зловживання чековими та кредитними картами. При цьому, основний склад містить дефініцію поняття шахрайства - будь-яка особа, яка з наміром отримати незаконну майнову вигоду для себе або третьої особи завдає шкоди майну іншої особи тим, що вона вводить в оману або підтримує непорозуміння шляхом повідомлення неправдивих фактів або шляхом спотворення чи приховування правдивих фактів – карається позбавленням волі на строк до п'яти років або грошовим штрафом [119]. Охоронюваним благом є майно потерпілої особи в цілому, під чим слід розуміти сукупність всіх економічних благ такої особи.

Зауважимо, що в німецькій кримінально-правовій літературі акцентується на тому, що в делікті шахрайства кримінально караним є не сам обман, а саме спричинення майнової шкоди шляхом обману [42].

Суть шахрайства полягає в тому, що під впливом обману відносно фактів введена в оману особа провокується до розпорядження своїм майном без співрозмірного еквіваленту відшкодування. Німецькі юристи підкреслюють, що у відповідності до принципу «кожен сам коваль своєї долі», не всяка спроба вилучення майнової вигоди чи блага може мати кримінально-правовий характер. Механізм функціонування ринкової економіки завжди вимагає від учасника так званої «комерційної жилки», прагнення до максимізації прибутку, де завжди хтось матиме прибуток, а хтось збитки. До тих пір, поки учасники процесу господарювання не виходять за рамки дозволеної поведінки та встановлених норм, прагнення до максимального прибутку не є негативним явищем. Кримінально-правова

норма повинна відповідати на питання чи являються завдані збитки в конкретному випадку допустимим та правомірним чи є необхідність боротися з цим кримінально-правовими заходами.

Німецькі юристи одностайні в думці, що для ставлення у вину особі шахрайських дій, окрім ознак, прямо передбачених в законі, вимагається встановити ще ряд ознак доктринального характеру. Об'єктивний склад шахрайство включає чотири обов'язкові елементи: обман відносно фактів (Täuschung über Tatsachen), помилка (омана) (Irrtum), розпорядження майном (Vermögensverfügung), майнові збитки (Vermögensschaden) [35].

При шахрайстві, відповідно до законодавства країн германської правової сім'ї, майнова шкода є результатом акту розпорядження майном, який в свою чергу, полягає в помилці, викликаній обманом відносно фактів (Täuschung über Tatsachen) [20].

Водночас, під обманом пропонується розуміти інтелектуальний вплив на уявлення іншої особи з метою введення в оману відносно фактів [20]. Під фактами (Tatsachen) розуміються конкретні події або стан речей в минулому або теперішньому, наявність або відсутність яких може бути підтверджено доказами. Головною ознакою факту є здатність до верифікації (перевірки на істинність) [42]. Майбутні події не охоплюються поняттям факту.

Наприклад, при купівлі товарів в кредит майбутня платоспроможність боржника не є фактом. Ситуація буде оцінюватися по-іншому, коли особа, яка укладає кредитний договір і вже на момент його укладення, має намір не виконувати зобов'язання з погашення боргу або точно знає, що не зможе його виконати. У цьому випадку має місце спотворення поточного наміру виконати зобов'язання. У цьому випадку платоспроможність і намір платити є фактами, які можна довести.

У теорії кримінального права країн германського типу правової сім'ї виділяють кілька форм шахрайського обману (Täuschung). Явний обман (Ausdrückliche Täuschung), де неправдива інформація передається усно,

жестом або письмово (наприклад, продавець стверджує, що пропонувана латунна річ виготовлена з чистого золота). Обман із застосуванням конклюдентних дій, коли, наприклад, особа, що пропонує предмет для продажу за самим фактом вчинення цих дій, показує кожному, що він має повноваження розпоряджатися відчужуванням майном. Це не факт суб'єктивної оцінки, який неможливо перевірити на відповідність дійсності (наприклад, реклама продукту).

Обман шляхом бездіяльності (Täuschung durch Unterlassen) відбувається, коли правопорушник, незважаючи на наявність фактичної можливості та юридичного зобов'язання (Aufklärungspflicht) запобігти або усунути обман (Irrtum) іншої особи, не вживає жодних дій для цього (так, наприклад, відповідальність за запобігання або усунення обману клієнтів покладається на банківського працівника, оскільки клієнт повністю покладається на свої знання). В результаті обману обдуреної людини генерується або підтримується помилка (Irrtum), за допомогою якої розуміється будь-який неправильний, неправдивий погляд на факти. Під впливом омані, викликаної або підкріпленої обманом (Irrtum), особа, яка була введена в оману, повинна вчинити акт розпорядження (Asset Disposition) своїм майном або майном третьої особи [21].

Термін «акт розпорядження майном» у кримінальному праві Німеччини розуміється не в цивілістичному сенсі, а як автономне кримінально-правове поняття, що охоплює будь-які фактичні дії або бездіяльність (Unterlassen) особи, яка була введена в оману, що призводить до зменшення активів (Asset Reduction) в економічному сенсі [17].

Особа, яка була введена в оману (Getäuschter) і особа, яка здійснює акт розпорядження майном (Verfügender), при вчиненні шахрайства завжди повинні збігатися. У цьому випадку зменшення майна (Asset reduction) не обов'язково спадає на думку особі, яка здійснила акт розпорядження майном. Останнє відбувається у так званому «трикутному» шахрайстві (Dreiecksbetrug), коли особа, яка була введена в оману, вчиняє акт

розпорядження майном третьою стороною. Звичайно, це необхідно зробити для того, щоб введена в оману особа мала відповідну владу над майном третьої особи [35].

Акт розпорядження майно повинен тягнути за собою майнову шкоду, під якою розуміється будь-яке зменшення майна без еквівалентного його відшкодування [20].

Суб'єктивний склад (Subjektiver Tatbestand) шахрайство повинен охоплювати всі суб'єктивні ознаки такого складу кримінального правопорушення. Майнова вигода (Vermögensvorteil) - будь-яка сприятлива трансформація майнового становища винної сторони, яка може полягати як у збільшенні активів, так і у звільненні від виконання обов'язків.

Особливе місце в системі майнових кримінально караних посягань займає комп'ютерне шахрайство, під яким, прийнято розуміти, що «будь-хто, хто з наміром отримати неправомірну майнову вигоду для себе або третьої особи завдає шкоди майну іншої особи шляхом впливу на результат процесу електронної обробки шляхом неправильного програмування, використання невірних або неповних даних, несанкціонованого використання даних або іншим чином, впливаючи на процес обробки без відповідних повноважень» [119].

На думку німецьких вчених, норма про відповідальність за комп'ютерне шахрайство має на меті заповнити прогалину в кримінально-правовому захисті власності, яка виникає внаслідок того, що концепція шахрайського обману стосується лише людей і не охоплює різні маніпуляції з комп'ютерною інформацією [27, с. 654].

На відміну від загального правила про шахрайство, комп'ютерне шахрайство вчиняється не за рахунок наявності живої людини, яка здійснює певні дії, а, в тому числі, через певні маніпуляції комп'ютерної системи обробки інформації (Datenverarbeitungssystem) [8].

Об'єктивний склад комп'ютерного шахрайства включає чотири види діянь: створення неправильних програм, використання неправильних або

неповних даних, неналежне використання даних і, нарешті, неналежний вплив на обробку інформації [119].

Всі чотири форми злочинної діяльності повинні мати проміжний наслідок (Zwischenfolge) у вигляді впливу на результат обробки даних. Обов'язковою ознакою діяння, про яке йде мова, є кримінально протиправний наслідок (Tatererfolg) у вигляді пошкодження майна (Vermögensschaden), яке повинен знаходитися в прямому причинно-наслідковому зв'язку з проміжним наслідком у вигляді впливу на результат обробки даних.

Суб'єктивний склад (Subjektiver Tatbestand) комп'ютерного шахрайства включає умисел та мотив прибутку, що представляє намір створити для себе або третьої особи незаконну майнову вигоду. Обов'язковими ознаками комп'ютерного шахрайства є також правопорушення (Rechtswidrigkeit) і вина (Schuld), які в доктрині кримінального права Німеччини традиційно не включені в акт (Tatbestand) і розглядаються окремо [42, с. 337-338].

В доктрині кримінального права країн германського типу правової системи законодавче визначення поняття «процес обробки даних» не закріплено. А в науковій літературі висловлюється підхід згідно якого під цим поняття слід розуміти кодовану інформацію [43]. Обробка даних зазвичай розглядається як любий технічний процес, який дозволяє досягнути результатів у роботі з допомогою сприйняття даних та їх взаємодії у відсутності з програмою [42, с. 325]. Вважається, що програми, які не здатні виконати свою задачу збереження даних є неправильними, тобто такі, зміст інформації яких не відповідає дійсності. Такі неповні дані не дозволяють розпізнати реальний стан фактів, які мають дійсне значення.

Особливий інтерес представляє третій вид протиправної діяльності в комп'ютерному шахрайстві - зловживання даними. Ця форма комп'ютерного шахрайства охоплює зловживання банківськими картками, при якому правильні, але неправильно використані дані вводяться в

банкомат без дозволу власника картки. Вказані випадки не підпадають під зазначені вище види протиправних діянь, тому були виділені законодавцем країн германської системи права окремо [42, с. 329].

У цьому випадку як доктрина кримінального права, так і судова практика країн германської системи права розглядають дані на магнітній смужі банківської картки та секретний PIN-код, переданий власнику, як дані, тобто кодовану інформацію [42, с. 330].

Четвертий вид злочинної діяльності при комп'ютерному шахрайстві - неправомірний вплив на обробку інформації. На думку німецьких юридичних експертів, четвертий тип призначений для субсидіарного застосування до тих справ, які не підпадають під інші три види, особливо в тих випадках, які виникають по мірі розвитку технічного прогресу.

Комп'ютерне шахрайство включає кримінально-протиправний акт отримання послуг шляхом маніпуляцій. Як комп'ютерне шахрайство, так і послуги шляхом обману поєднують в собі той факт, що методом вчинення цих посягань є введення інформації в різні пристрої, в тому числі і в пам'ять комп'ютера. Від інших майнових кримінально-караних діянь, вчинених шляхом обману, розглянуті протиправні діяння відрізняються особливостями методу: тут правопорушник впливає не на розум і волю жертви, а на різні технічні пристрої, куди вводяться певні дані. Вищезазначені протиправні діяння були виділені в окремих статтях, оскільки за справедливою думкою більшості німецьких юридичних експертів, не можна обманути неживий об'єкт, що зумовлює неможливість кваліфікувати такі дії за загальними правилами про шахрайство [3, с. 227].

Наприклад, кримінальний закон Німеччини містить склад діяння суміжного із шахрайством. Виокремлення спеціальних складів представляє собою особливий прийом юридичної техніки, при якому загальний та спеціальний склади з точки зору формальної логіки співвідносяться як родове та видове поняття, які перебувають у відношенні логічного підпорядкування. Тобто в спеціальному складі наявні всі ознаки загального

складу, але у якому присутні ще окремі специфічні ознаки. Суміжні із шахрайством склади не являються спеціальними нормами по відношенню до загального складу, так як вони не містять всіх ознак загального шахрайство.

Вказані діяння розглядаються у німецькій кримінально-правовій доктрині та судовій практиці не як особливі складові шахрайства, а як окремі майнові кримінальні правопорушення з власними охоронюваними благами.

Також слід звернути увагу на такий склад кримінального правопорушення як зловживання, пов'язане із страхуванням, який містить самостійні майнові протиправні посягання з усіченим складом, який охоплює знищення, пошкодження або передачу третій особі застрахованої речі з метою отримання страхової виплати для себе або третьої особи.

Окремо, законодавцями країн германського типу права передбачено склад шахрайства, направленого на отримання субсидій. Такий склад охоплює, серед іншого, подання до державного органу, відповідального за призначення субсидії, неправильні або неповні дані про відповідні факти для субсидії, а також відсутність відповідних фактів; неправомірне використання отриманої субсидії; використання довідки про право на отримання гранту на основі невірної або неповної інформації [119].

Серед іншого, германська правова система передбачає кримінальну відповідальність за шахрайство, направлене на досягнення капіталовкладення. Мова йде про довіру на ринку капіталу. Також така кримінально-правова норма охороняє права індивідуально-невизначеного кола потенційних інвесторів, які мають намір придбати цінні папери або придбати майнові права (в тому числі, на умовах пайової участі). Примітно, що такий склад визначається як усічений та охоплює передачу індивідуально невизначеному колу осіб неправильної, але корисної інформації для суб'єкта правопорушення або приховування інформації щодо ризиків та невігідних фактів. Інформація та факти повинні бути

важливою та істотною для прийняття рішення про інвестування. Діяння вважається закінченим з моменту поширення відповідної інформації, настання конкретної майнової шкоди не вимагається [10].

Також знаходимо в кримінальному праві Німеччини кримінальну заборону шахрайства, направленою на отримання кредиту. Дане діяння також характеризується усіченим складом та є завершеним з моменту надання фінансовій установі неправдивої інформації про економічне становище потенційного боржника або іншої інформації, вигідної позичальнику і істотної для надання кредиту, настання майнової шкоди не вимагається [13; 31].

Наступним кримінально протиправним діянням, направленим проти власності особи в цілому за концепцією германської правової сім'ї є вимагання.

Вимагання (*Erpressung*) в кримінальному законодавстві країн германського правової сім'ї кваліфікується тоді, коли будь-яка особа, яка шляхом застосування насильства або погрози заподіяння суттєвої (значної) шкоди протиправно примушує особу до дій, потурання чи бездіяльності і тим самим завдає шкоди майну примушеної особи чи іншої особи з метою протиправного особистого збагачення або протиправного збагачення третьої особи.

Об'єктивний склад (*Objektiver Tatbestand*) вимагання полягає в застосуванні насильства (*Gewalt*) або загрози його застосування (*Drohung*) з метою змусити особи до певної дії, потурання або бездіяльності, в результаті чого такій особі буде завдано матеріальні збитки (*Vermögensnachteil*) [20, с. 166-168].

По суті, механізм вчинення вимагання схожий з механізмом шахрайства з тією різницею, що при вчиненні шахрайства особа підбурюється до вчинення певних дій за рахунок обману, а при вимаганні – примусу.

У німецькій кримінально-правовій доктрині постійно точаться

дискусії щодо того, чи є акт розпорядження майном (*Vermögensverfügung*) обов'язковим елементом вимагання. Зміст такої функції, як насильство (*Gewalt*), є суперечливим. У доктрині кримінального права Німеччини розрізняють два типи насильства: насильство, що підкоряє волю (*vis compulsiva*), і насильство, яке повністю пригнічує волю (*vis absoluta*) [20, с. 168-171; 35, с. 321]. Згідно з класичними підходами, насильство, яке повністю пригнічує волю, характерне для розбою, під час якого жертва просто зазнає через бездіяльність фізичного вилучення своєї речі.

При вимаганні насильство можливо тільки у формі підкорення волі, під впливом якого потерпіла особа сама передає своє майно правопорушнику, вчиняючи відповідний акт розпорядженням майном. Однак, за німецьким кримінальним правом, якщо таке вимагання буде направлене на рухому річ, то мова може йти виключно про розбій [25, с. 174-175].

Зауважимо, що в судовій практиці Німеччини у разі конкуренції норм щодо розбою та вимагання із застосування насильства, яке подавляє волю особи застосовується норма, яка передбачає спеціальний склад вимагання, обтяжене насильством, однак якщо мова йде про майнові права, а якщо про тілесну річ – то застосовується норма про розбій [35, с. 323].

Суб'єктивний склад вимагання включає умисел, який охоплює всі об'єктивні ознаки діяння та мету неправомірного особистого збагачення чи збагачення третьої особи. Таке збагачення має бути неправомірне із застосуванням насильства проти іншої особи або із загрозою для життя та здоров'я [20, с. 179-180].

Кримінальна відповідальність за зловживання довірою (*Untreue*) передбачає, що будь-яка особа, яка зловживає повноваженнями, наданими їй законом, державним органом чи певною угодою щодо розпорядження майном іншої особи або зобов'язання її в силу таких обставин діяти в інтересах довірителя і тим самим наносить такій особі майнову шкоду [119]. Дана норма направлена на охорону майна, однак склад не передбачає

обов'язкового отримання майнової вигоди правопорушником чи третьою особою, що й відрізняє зловживання довірою від шахрайства та вимагання. При зловживанні довірою винний може не отримувати на свою користь майна довірителя, він лише спричиняє останньому майнову шкоду, використовуючи свої повноваження щодо такого майна.

При вчиненні зловживання довірою суб'єкт завдає майнової шкоди довірителю шляхом здійснення правочину. Якщо шкода заподіяна фактичними діями за відсутності юридичної операції, то діяння може розглядатися лише як порушення довіри. Суб'єкт зловживання довірою повинен мати повноваження здійснювати юридично дійсні операції щодо майна іншої особи: він повинен мати можливість переуступати майнові зобов'язання іншій особі або розпоряджатися майновими правами іншої особи шляхом їх передачі [37]. Обов'язок захищати майнові інтереси довірителя є обов'язковою ознакою зловживання довірою.

Характерними рисами австрійського підходу є орієнтація на майнову шкоду, де значення має вартість майна (наприклад, 5 000 € та 300 000 € як порогові критерії); обов'язковість умислу, де ключовим є намір привласнення та намір збагачення. Австрійський законодавець чітко розмежовує крадіжку, привласнення, шахрайські форми та насильницькі посягання (грабіж), при цьому передбачає досить гнучку систему санкцій, яка передбачає, переважно, грошові штрафи та короткострокове позбавлення волі. Великого значення має спосіб вчинення посягання, що прямо впливає на рівень суворості покарання.

Відтак, австрійське законодавство є казуїстичним, із деталізованими складами; базується на германській моделі права, чітко розмежовує посягання на власність і майнові інтереси, приділяє значну увагу економічному критерію (вартість майна), на відміну від України ширше застосовується штраф як основне покарання та більше значення має форма володіння.

Для швейцарського кримінального права характерним є специфічна

модель санкцій, згідно якої штрафи розраховують з урахуванням доходу особи правопорушника, а позбавлення волі як покарання застосовується, переважно, при тяжких формах, рецидиві та організованій злочинності. Диференціація відповідальності залежить від способу вчинення, вартості майна, небезпечності та систематичності.

Таким чином, для кримінального-правової охорони власності згідно швейцарського підходу характерним є пріоритет економічної сутності, тобто головним є майновий збиток, а не формальне порушення, домінування штрафів, чітке розмежування складів діянь, висока роль суб'єктивної сторони, казуїстичність і деталізація складів кримінальних правопорушень.

Характерні риси кримінального законодавства Ліхтенштейна в частині кримінально-правової охорони власності є наявність австрійської правової моделі, економічна орієнтація, оскільки ключовим є майновий збиток і вартість майна, гнучкість санкцій, інститут добровільного каяття стимулює відшкодування шкоди, висока деталізація складів посягань. Отже, Ліхтенштейн використовує германську модель кримінального права та фактично відтворює австрійську систему. Порівняно з Україною наявна більш гнучка система штрафів, ширше застосовується приватне обвинувачення та сильніша диференціація майнових кримінальних правопорушень.

Висновки до розділу 2

Основним джерелом законодавства в країнах германської правової сім'ї визначається закон. Сама ж система законодавства є досить розгалуженою, складною та багаторівневою.

Встановлено, що систематизація Особливої частини кримінального закону країн германського типу правової сім'ї, яка відбувається на основі охоронюваного блага (об'єкта кримінально-правової охорони), не завжди є

послідовною, критерієм систематизації може виступати спосіб вчинення правопорушення.

Визначено, що система кримінального законодавства складається із основного законодавства, тобто Кримінальний кодекс, та додаткового - значна кількість окремих галузевих законів, які містять окремі кримінально-правові норми в тій чи іншій сфері суспільного життя, наприклад, Закон про зберігання зброї чи обіг наркотичних засобів тощо.

Система основних майнових кримінальних правопорушень за законодавством Німеччини закріплена в Кримінальному кодексі (Уложенні), але з метою максимально повного захисту майнових прав і інтересів держави та юридичних осіб, відповідальність за такі правопорушення передбачена також у додатковому кримінальному законодавстві, інших законодавчих актах Німеччини.

Система кримінальних правопорушень проти власності за законодавством держав германської правової сім'ї, включає три групи кримінальних правопорушень: 1) кримінальні правопорушення проти власності; 2) кримінальні правопорушення проти окремих майнових благ; 3) кримінальні правопорушення проти майнових прав особи;

У свою чергу, основним критерієм систематизації кримінальних правопорушень проти власності в доктрині кримінального права держав германської правової сім'ї виступають види предметів кримінально-протиправних посягань, зокрема, чужа власність під якою слід розуміти фізичні речі, які належать певній особі на праві власності; окремі майнові блага – об'єкт матеріального світу, який задовольняє певні людські потреби та має вартість (наприклад, електрична енергія); майнові права особи – права особи, які включають складові частини права власності (право володіння, користування, розпорядження) та інші права майнового характеру (право вимоги, право на об'єкт інтелектуальної власності).

У доктрині кримінального права держав германської правової сім'ї кримінальні правопорушення проти майнових прав особи визначаються як

ті кримінальні правопорушення, які не завдають шкоди майну особи в цілому, а лише індивідуальним майновим правам, як правило, майновим правам, таким як права користування, право володіння майном та інші подібні права.

Німецькі правознавці наголошують, що в системі майнових кримінально караних діянь крадіжка (разом з шахрайством) займає центральне місце, а майно - це предмет крадіжки. Правопорушник посягає на майно тим, що забираючи річ у жертви з наміром обернути її на свою користь, видає себе за власника.

На відміну від українського кримінального закону, де склад крадіжки закріплений в одній статті (основний та кваліфіковані склади), кримінальні кодекси германського типу передбачають цілий ряд складів крадіжок, які диференціюється за ступенем суспільної небезпеки та містять різні кваліфіковані та привілейовані категорії крадіжок: крадіжка, крадіжка при обтяжуючих обставинах, збройна крадіжка, крадіжка, вчинена членом банди, крадіжка житла, крадіжка та привласнення малоцінних речей.

Посягання на майнові права особи не можуть бути здійснені шляхом фізичного вилучення. Для таких діянь дій винного недостатньо: потрібна певна участь самого потерпілого або інших осіб, які під впливом або примусом здійснюють акт розпорядження майном на користь правопорушника чи вказаних ним осіб.

У німецькій кримінально-правовій літературі акцентується на тому, що в делікті шахрайства кримінально караним є не сам обман, а саме спричинення майнової шкоди шляхом обману. Суть шахрайства полягає в том, що під впливом обману відносно фактів введена в оману особа провокується до розпорядження своїм майном без співрозмірного еквіваленту відшкодування. На відміну від вітчизняного кримінального закону, передбачається декілька окремих складів шахрайства: шахрайство, комп'ютерне шахрайство, шахрайство зі страховими виплатами, шахрайство, направлене на отримання субсидій, шахрайство, направлене на

отримання кредиту, шахрайство, направлене на досягнення капіталовкладення. Ставлення у вину особі шахрайських дій, окрім ознак, прямо передбачених в законі, вимагається встановити ще ряд ознак доктринального характеру: обман відносно фактів, помилка (омана), розпорядження майном, майнові збитки.

Вимагання в кримінальному законодавстві країн германського правової сім'ї кваліфікується тоді, коли будь-яка особа, яка шляхом застосування насильства або погрози заподіяння суттєвої (значної) шкоди протиправно примушує особу до дій, потурання чи бездіяльності і тим самим завдає шкоди майну примушеної особи чи іншої особи з метою протиправного особистого збагачення або протиправного збагачення третьої особи. Об'єктивний склад вимагання полягає в застосуванні насильства або загрози його застосування з метою змусити особи до певної дії, потурання або бездіяльності, в результаті чого такій особі буде завдано матеріальні збитки. По суті, механізм вчинення вимагання схожий з механізмом шахрайства з тією різницею, що при вчиненні шахрайства особа підбурюється до вчинення певних дій за рахунок обману, а при вимаганні – примусу.

Кримінальна відповідальність за зловживання довірою за законодавством країн германського типу правової сім'ї передбачає, що будь-яка особа, яка зловживає повноваженнями, наданими їй законом, державним органом чи певною угодою щодо розпорядження майном іншої особи або зобов'язання її в силу таких обставин діяти в інтересах довірителя і тим самим наносить такій особі майнову шкоду. Дана норма направлена на охорону майна, однак склад не передбачає обов'язкового отримання майнової вигоди правопорушником чи третьою особою, що й відрізняє зловживання довірою від шахрайства та вимагання. При зловживанні довірою винний може не отримувати на свою користь майна довірителя, він лише спричиняє останньому майнову шкоду, використовуючи свої повноваження щодо такого майна. Примітно, що національне законодавство не містить окремої норми подібного складу.

Кримінальний кодекс Strafgesetzbuch Німеччини (StGB) містить розгорнуту систему норм про кримінальні правопорушення проти власності. Даний акт визначає крадіжку як протиправне вилучення чужої рухомої речі з метою привласнення, чітко розмежування між крадіжкою та привласненням, значна увага законодавцем приділяється суб'єктивній стороні (намір незаконного збагачення). Німецька доктрина підкреслює, що захист власності є частиною ширшої концепції охорони правового порядку.

Кримінальний кодекс Австрії також передбачає детальну регламентацію злочинів проти власності. У порівнянні з німецьким має ширше тлумачення поняття майна, превалює значна роль кваліфікуючих ознак (наприклад, значна шкода), широка диференціація відповідальності залежно від вартості предмета злочину. Австрійське право приділяє особливу увагу пропорційності покарання залежно від суспільної небезпеки діяння.

Кримінальний кодекс Швейцарії містить окремий розділ про кримінальні правопорушення проти майна. Характерним є поєднання класичних і сучасних складів посягань, криміналізація економічних зловживань та високий рівень деталізації шахрайства та зловживання довірою. Швейцарська модель орієнтована на захист економічної безпеки як складової власності.

Кримінальне законодавство Ліхтенштейну значною мірою базується на австрійській моделі та характеризується компактністю нормативного матеріалу, значним рівнем адаптації до міжнародних стандартів та посилений захист фінансових активів.

Розділ 3. СИСТЕМА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

3.1. Загальна характеристика та особливості системи кримінальних правопорушень проти власності у національному кримінальному праві

Сучасний розвиток кримінально-правової охорони власності в Україні відбувається в умовах глибоких політичних, економічних і правових трансформацій, пов'язаних із європейською інтеграцією держави. Після підписання Угоди про асоціацію між Європейський Союз та Україна, а особливо після набуття Україною статусу кандидата на вступ до ЄС у 2022 році, кримінальне законодавство України почало активно адаптуватися до європейських правових стандартів. Одним із ключових напрямів цієї адаптації стала модернізація механізмів кримінально-правової охорони власності.

Власність у сучасному суспільстві виступає не лише економічною категорією, а й фундаментальною конституційною цінністю, що забезпечує стабільність цивільного обороту, розвиток ринкової економіки та гарантії прав людини. Саме тому кримінально-правова охорона власності є одним із пріоритетних напрямів кримінальної політики держави.

У діючому кримінальному законодавстві України термін «кримінальні правопорушення проти власності» чи «майнові кримінальні правопорушення» не використовується. Особлива частина КК України містить Розділ VI «Кримінальні правопорушення проти власності» без визначення родового поняття таких посягань. Варто відмітити, що законодавче регулювання відповідальності за посягання проти власності в Україні відмінне від підходу кримінального законодавства, яке міститься в законодавстві держав германської правової сім'ї, так як всі кримінальні правопорушення даного виду розміщені в одному розділі [105].

Система законодавства характеризується складом, співвідношенням і внутрішньою структурою джерел права» [15]. Система законодавства - це «сукупність нормативно-правових актів, що існують у тій чи іншій державі (закони, укази, статuti, укази, розпорядження уряду тощо), розділених за різними критеріями на якісно визначені складові частини» [18].

Визначення понять «система права» і «система законодавства» у вітчизняній і німецькій літературі практично не відрізняється, оскільки системність є однією з властивих властивостей будь-якого виду права. В результаті тривалої історичної еволюції кримінального права, що виникає як наслідок проникнення злочинності в різні сфери суспільного життя і складності її проявів, сформувалася в певну систему, що має безліч власних (притаманних тільки цій системі) ознак і елементів. Більше того, згодом виявилось, що багато що залежить від організації сукупності кримінального права: розвиток науки кримінального права; якість законодавчої практики; досконалість структури галузевих джерел, ступінь їх узгодженості; ефективність правозастосування; Підготовка фахівців у сфері боротьби зі злочинністю тощо.

Водночас, кримінальне право України слід трактувати як «сукупність юридичних норм являє собою їх цілісну систему, окремі структурні утворення якої (підсистеми) найтіснішим чином пов'язані між собою. Усі норми кримінального права поділяються на дві частини – Загальну, яка містить норми, що визначають завдання, принципи та основні інститути кримінального права, підстави кримінальної відповідальності, чинність кримінального закону в часі і просторі, поняття злочину і його види, осудність і неосудність, форми вини, співучасть, покарання і його види, порядок застосування окремих видів покарання, правила їх призначення, регулюють інститути, пов'язані зі звільненням від кримінальної відповідальності і покарання, погашенням і зняттям судимості, особливості відповідальності неповнолітніх тощо; та Особливу, яка, у свою чергу, містить норми, що описують конкретні види злочинів та конкретні межі покарання,

які можуть бути призначені за вчинення певних кримінальних правопорушень. Ці норми і зосереджено в Особливій частині КК України [118, с. 16].

Що стосується доктрини вітчизняного кримінального права, то вона частіше оперує поняттям «кримінальні правопорушення проти власності», а ніж «майнові кримінальні правопорушення». Порівнюючи перелік майнових кримінально протиправних посягань діянь у кримінальному праві України та країн германської правової сім'ї, не слід забувати, що в кримінальному праві таких держав об'єкт кримінального правопорушення (правове благо) є строго доктринальним поняттям, тому німецькі правознавці вільні визначати предмет діяння так, як вони вважають за потрібне. Різні автори дотримуються різних поглядів на зміст поняття «майнові кримінально карані дії».

У вітчизняному кримінальному праві об'єкт кримінального правопорушення частково визначається законодавцем у назві відповідного розділу або глави. Однак це не означає, що українські дослідники повністю позбавлені свободи у визначенні об'єкта діяння. Відносини правової науки і права в будь-якому випадку характеризуються не підпорядкуванням першому, а їх взаємовпливом.

Так, у сучасній кримінально-правовій доктрині домінує позиція, згідно з якою об'єктом кримінального правопорушення визнаються суспільні відносини, що охороняються кримінальним законом і яким кримінально караним діянням завдається істотна шкода або створюється загроза її заподіяння [118, с. 97].

Так, на думку С.Б. Гавриша, об'єкт кримінального правопорушення – «певне об'єктивне правове благо – цінність, що охороняється кримінальним законом». При цьому вчений зазначає, що з філологічної точки зору слова «цінність» і «благо» – синоніми [76, с. 534].

П.П. Андрушко вважає, що найбільш обґрунтованою в концептуальному плані є аксіологічна теорія об'єкта кримінального правопорушення, тобто

такий елемент його складу становить «соціальні цінності, які є об'єктом кримінально-правової охорони, проти яких спрямоване кримінально каране діяння і яким воно може заподіяти або спричиняє шкоду» [49, с. 111].

М.Й. Коржанський визначає об'єкт кримінально-правової охорони як «суспільні відносини, які знаходяться під охороною кримінального закону, але злочинному порушенню не піддавались, а безпосередній об'єкт кримінального правопорушення як суспільні відносини, які вже піддалися злочинному порушенню в конкретному випадку посягання на об'єкт кримінально-правової охорони» [112, с. 57].

А.А. Музика пропонує об'єкт кримінального правопорушення визначати як «елемент складу кримінального правопорушення, що охоплює суспільні відносини, які охороняються кримінальним законом, суб'єктам яких завдана істотна шкода чи створена загроза її заподіяння (обов'язкова ознака), а також включає в себе потерпілого від злочину і предмет кримінального правопорушення (факультативні ознаки)» [145, с. 56].

Суспільні відносини як об'єкт кримінального правопорушення розглядаються наукою кримінального права в якості сукупності утворюючих їх взаємопов'язаних і взаємодіючих між собою структурних елементів, які у своїй єдності становлять собою єдину цілісну систему. До таких елементів зазвичай відносять суб'єктів відносин, предмет, з приводу якого існують такі відносини (фактори, які визначають факт виникнення й існування такого взаємозв'язку) та соціальний зв'язок як зміст відносин [210, с. 10-11].

Поділ КК України розділи базується відповідно на характеристики родового об'єкта кримінального правопорушення. На нашу думку, можна стверджувати, що критерієм систематизації КК України, як і, наприклад, в Німеччині, є майно, що охороняється законом. Однак слід мати на увазі, що поділ об'єктів на загальний, родовий, видовий та безпосередній, як прийнято у вітчизняній кримінально-правовій науці, не відображається в теорії німецького кримінального права. Хоча насправді законодавець ФРН поділяє Особливу частину на розділи, виходячи зі специфіки охоронюваного блага -

родового об'єкта (використовуючи термінологію, застосовану в українському кримінальному праві).

Відмінною рисою структури Особливої частини КК України є те, що вона містить розділи, тоді як кримінальні кодекси країн германської правової системи такої структури не мають, однак поділяються на секції. У німецькій кримінально-правовій доктрині пропонувалося ввести більш консолідований поділ на так звані «superdivisions». Було запропоновано чотири таких варіанти «поділу»: посягання проти держави, посягання проти суспільства, посягання проти особи та майнові кримінально протиправні посягання [16, с. 133-138].

Якщо ця пропозиція коли-небудь буде реалізована на практиці, на нашу думку, буде подібний до розділів КК України, а чинні глави кримінальних кодексів країн германської правової сім'ї будуть виконувати функції структурних елементів в і діючому кримінальному законі.

Кримінальні правопорушення проти власності за КК України виокремлені в самостійний розділ через специфіку об'єкта, на який посягають ці діяння. Більшість дослідників, розглядають майно як матеріальну ознаку – предмет – даних правопорушень.

Предмет – це факультативна ознака об'єкта кримінального правопорушення, що знаходить свій прояв у матеріальних цінностях (які людина може сприймати органами чуття чи фіксувати спеціальними технічними засобами), з приводу яких та шляхом безпосереднього впливу на які (або без такого впливу) вчиняється кримінально каране діяння.

Предмет кримінального правопорушення характеризується певними властивостями, в сукупності вони складають «систему ознак, що зведені у три групи:

- фізичні ознаки (відображають його природні властивості: матеріальність, кількість, якість, форму, стан, структуру);
- соціальні ознаки (відображають його значення для людини, суспільства: вартість, безпечність або небезпечність для людини,

функціональне призначення (культурне, історичне, економічне, політичне тощо), позитивне чи негативне значення для людини, приналежність окремій особі (в аспекті відповідної форми власності));

– юридичні ознаки (наявність кримінально караного діяння, вчиненого з приводу відповідних матеріальних цінностей та шляхом безпосереднього впливу на них (або без такого впливу), наявність мети впливу на бажаний для винуватого предмет, форма законодавчого визначення, факультативність, «підпорядкованість» предмета об'єкту кримінального правопорушення») [145, с. 103].

Відносно встановлення предмета кримінального правопорушення А.А. Музика визначає, що «ряд обов'язкових правил встановлення такого елементу, які до того ж мають застосовуватися у своїй сукупності: предметом кримінального правопорушення є матеріальні цінності, що фіксуються органами чуття людини або спеціальними технічними засобами; предмет є складовою об'єкта кримінального правопорушення і є взаємопов'язаним з об'єктивною стороною; є факультативною ознакою, а якщо його визначено в законі – тобто безпосередньо названий у кримінально-правовій нормі або логічно випливає з її змісту, – предмет стає обов'язковою ознакою конкретного складу кримінального правопорушення») [145, с. 118].

Таким майном може бути приватне, комунальне, державне майно, яке має певні обов'язкові ознаки:

– юридична (право на майно належить певному власникові або особі, якій його на законній підставі ввірено, знаходиться у її управлінні чи під її охороною, і для винного таке майно є чужим);

– економічна – майно має становити економічну та соціальну цінність, мати певну вартість;

– фізична – це предмети, речі, які можуть вилучити, привласнити, спожити, пошкодити, знищити тощо [182, с. 147].

Під таким майном, насамперед, розуміємо речі, зокрема гроші та цінні папери; інше майно; майнові права; результати робіт; послуги; результати

інтелектуальної, творчої діяльності; інформацію; інші матеріальні і нематеріальні блага. Така позиція додатково підтверджується тим, що ЦК України [223] як нормативно-правовий акт покликаний регулювати майнові відносини (як складову цивільних відносин), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників (незалежно від сфери – господарювання чи особистого споживання), оперує поняттям об'єкти цивільних прав, відносячи в ст. 177 ЦК України до цих об'єктів вищеперераховані об'єкти права власності.

На нашу думку, терміни «майнові кримінальні правопорушення» і «кримінальні правопорушення проти власності» не слід використовувати як синоніми. За кожним з цих двох термінів стоїть певна теоретична модель захисту відносин власності. Вибір однієї з цих моделей залежить від економічних умов, які об'єктивно переважають у відповідній державі. Поняття майнових кримінальних правопорушень розраховане на стан ринкової економіки, в якому майнові відносини виникають над різними об'єктами, як з, так і без матеріального характеру вираження (наприклад, права власності, бездокументарні цінні папери, грошові кошти тощо).

У кримінально-правовій літературі поняття кримінальних правопорушень проти власності має різноманітне трактування. На думку І.Б. Газдайка-Василишин, кримінальні правопорушення проти власності – це «передбачені розділом VI Особливої частини КК суспільно небезпечні винні діяння, які посягають на право власності і вчиняються суб'єктом кримінального правопорушення шляхом вилучення, оборнення на свою користь чи на користь інших осіб, знищення або пошкодження, не передання чи не повернення, іншого протиправного впливу на чуже майно (право на майно, дії майнового характеру)» [77, с. 19].

Висловлюється також позиція того, що такі правопорушення становлять «суспільно небезпечні та протиправні діяння, що, порушують право власності, спричиняють майнову шкоду приватній особі, колективу чи державі й учиняються, зазвичай, із корисливих мотивів» [116, с. 102].

Цікавий є підхід Т.А. Волікова, який зазначає, що «кримінальні правопорушення проти власності становлять переважно активні дії суб'єкта такого діяння, які полягають у посяганні на державне, приватне або колективне майно або направлені на спонукання іншої особи на дії майнового характеру, внаслідок яких особа втрачає свої фонди за рахунок позбавлення можливості володіння, користування та/або розпорядження своїм майном» [74, с. 534]. Відповідно, у вузькому значенні, кримінальні правопорушення проти власності – це суспільно небезпечні діяння, що спричиняють істотну шкоду відносинам власності.

У свою чергу, класифікація кримінальних правопорушень представляє собою в загальному розумінні поділ їх на групи за певними ознаками, які визначаються кримінальним законодавством. Спробуємо визначити поняття та систему кримінальних правопорушень проти власності за законодавством України та країн германської правової сім'ї.

Класифікація є категорією, яка водночас відображає очевидні та зрозумілі кожному явища і характеризується значною змістовною насиченістю та неоднозначністю. Проблема класифікації є складною й багатовимірною, оскільки може розглядатися з різних позицій - економічної, філософської та юридичної. У зв'язку з цим її комплексне дослідження є обґрунтованим і доцільним [187, с. 163].

Класифікацію кримінальних правопорушень слід розуміти як об'єктивний, послідовний і чіткий процес поділу таких правопорушень на взаємовиключні групи за визначеними критеріями, що відповідають меті класифікації, мають вичерпний характер і відображають закономірності розвитку інституту кримінальних правопорушень [133, с. 56–57].

Аналіз кримінально-правової доктрини свідчить, що в сучасній науці одним із найбільш поширених і вагомих є поділ кримінальних правопорушень (злочинів) проти власності на корисливі та некорисливі [77, с. 20].

У наукових джерелах також простежується підхід, відповідно до якого кримінальні правопорушення проти власності поділяються на корисливі та некорисливі, причому корисливі, у свою чергу, розмежовуються на такі, що пов'язані з незаконним привласненням чужого майна на користь винної особи чи третіх осіб, і такі, що не пов'язані з таким привласненням [87, с. 351].

Відомий професор В.І. Борисов кримінальні правопорушення проти власності поділяє на дві основні групи:

- корисливі, які, у свою чергу, поділяються на дві підгрупи: 1) незаконні корисливі діяння проти власності, пов'язані із заволодінням і (або) обороненням чужого майна на користь винного або інших осіб (наприклад, крадіжка, грабіж, розбій) та 2) незаконні корисливі діяння проти власності, не пов'язані із заволодінням і (або) обороненням чужого майна на користь винного або інших осіб (наприклад, викрадення води, електричної або теплової енергії шляхом її самовільного використання, заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою);

- некорисливі кримінальні правопорушення проти власності, які включають діяння (наприклад, умисне знищення або пошкодження майна, порушення обов'язків щодо охорони майна, самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво) [57, с. 229].

Питання систематизації кримінальних правопорушень проти власності у юридичній науці наділене елементом дискусійності. Безумовно, є такі класифікації злочинів проти власності, що не викликають жодних зауважень. Наприклад, їх поділ за формою вини на умисні та необережні або за ступенем тяжкості на злочини невеликої тяжкості, середньої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі. Проте такі критерії систематизації універсальні, їх можна застосувати і щодо усієї системи злочинів, і щодо будь-якої групи кримінальних правопорушень [77, с. 19].

Слід зауважити, що в доктрині кримінального права пропонуються й інші підстави та критерії для класифікації кримінальних правопорушень

проти власності, наприклад, за особливостями предмету, за ознаками об'єктивної сторони, за мотивами, за суб'єктом, за фактом заволодіння майном та ін. [193, с. 552-560].

Автор даного дослідження дотримується позиції тощо, що згідно національної правової доктрини, всі кримінальні правопорушення проти власності слід поділяти на наступні три групи (за врахуванням способу, мотиву та мети таких діянь):

- корисливі посягання на чуже майно з ознаками викрадення: (крадіжка (ст. 185 КК), грабіж (ст. 186 КК), шахрайство (ст. 190 КК), привласнення, розтрата і заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК), розбій (ст. 187 КК), вимагання (ст. 189 КК);

- корисливі посягання на чуже майно без ознак викрадення: (спричинення майнової шкоди обманом або зловживанням довір'я (ст. 192 КК), привласнення знайденого або такого, що випадково опинилося у винного, чужого майна (ст. 193 КК).

- некорисливі посягання на власність (умисне знищення або пошкодження чужого майна (ст. 194 КК), необережне знищення чужого майна (ст. 196 КК), злочинно недбале ставлення до охорони чужого майна (ст. 197 КК), а також погроза знищення чужого майна (ст. 195 КК) [204].

Варто з'ясувати детальніше дефініції вищевказаних діянь.

Так, першим та найпоширенішим кримінальним правопорушенням проти власності на території України є крадіжка, яку загальноприйнято трактувати як таємне викрадення чужого майна [110, с. 280]. Як бачимо, вітчизняний науковець в сам зміст поняття вкладає його ознаки такого діяння, а саме: наявна вказівка на спосіб вчинення, тобто таємність по відношенню до обізнаності власника майна та інших осіб; викрадення – як заволодіння; визначення предмету у якості майна дає розуміння про «фізичну» природу речі та наявний законний зв'язок відношення власності між таким власником та майном, що, відповідно, наділяє ознакою «чужого» по відношенню до всіх, окрім самого власника.

У свою чергу, явище викрадення пропонується розуміти як протиправне повернення чужого майна на свою користь або користь третіх осіб [209].

До прикладу. Особа 1 таємно від оточуючих, діючи в умовах воєнного стану та з корисливих мотивів, шляхом вільного доступу, викрав належний Особі 2 спортивний велосипед, чим завдав збитків останньому в розмірі 10333 грн. Рожищенський районний суд Волинської області 11 грудня 2025 року визнав Особу 1 винним у вчиненні діяння, передбаченого ч. 4 ст. 185 КК України [68].

Іншим, так званим, класичним кримінально караним посяганням на відносини власності є грабіж, який згідно ст. 186 КК України становить відкрите викрадення чужого майна. Як бачимо, на відмінну від крадіжки при грабежі викрадення має відкритий характер, що означає обізнаність когось (незалежно від кількості осіб) про вчинення (в сам момент такої дії) викрадення чужого майна.

У науковій літературі відмічається, що відкрите викрадення полягає у вилученні чужого майна в присутності власника або інших осіб, які усвідомлюють те, що вчиняється; окрім того, винний також усвідомлює відкритий характер своїх дій [118, с. 153].

Наприклад. Особа 1, діючи умисно та з корисливих мотивів, будучи в приміщенні супермаркету, склав до пакету визначений перелік продуктів та речей (типу сигарет) не розраховувавшись за це, розуміючи, що його дії помічені працівником магазину, тримаючи в руці пакет з вище переліченим товаром, побіг до виходу з магазину, не реагуючи на заклики припинити протиправні дії та повернути майно, чим вчинив грабіж, що підтверджено винесеним вирокom суду [64].

Окрім того, зазначається, що «під насильством, що не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого при грабежі, слід розуміти умисне заподіяння легкого тілесного ушкодження, що не спричинило короточасного розладу здоров'я або незначної втрати працездатності, а також вчинення інших насильницьких дій (завдання удару, побоїв, незаконне позбавлення волі)

за умови, що вони не були небезпечними для життя чи здоров'я в момент заподіяння» [171].

На цікавий момент звертає увагу Верховний Суд в частині визначення таємності викрадення чужого майна. Так, Постанові ВС від 04 червня 2019 року вказано, що дії, розпочаті як крадіжка, але виявлені потерпілим чи іншими особами і, незважаючи на це, продовжені винною особою з метою заволодіння майном, належить кваліфікувати як грабіж. Так, Особа 1 зайшов до магазину, замовив товар, а коли продавець виставила товар на прилавок, Особа 1 відволік увагу та вибіг з магазину. Таким чином, Особа 1 усвідомлював, що його дії були відкритими в присутності очевидця [152].

Розбій як кримінально каране посягання проти власності становить напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства (ст. 187 КК України) [214].

Безперечно, на відміну від грабежу, у разі вчинення розбою насильство (фізичне чи психічне) є конститутивною ознакою об'єктивної сторони складу діяння. Відповідно до п. 9 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини проти власності», небезпечне для життя чи здоров'я насильство – це «умисне завдання потерпілому легкого тілесного ушкодження, що спричинило короточасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності, середньої тяжкості або тяжке тілесне ушкодження, а також інші насильницькі дії, які не призвели до вказаних наслідків, але були небезпечними для життя чи здоров'я в момент їх завдання (насильство, що призвело до втрати свідомості чи мало характер мордування, придушення за шию, скидання з висоти, застосування електроструму, зброї, спеціальних знарядь тощо)» [171].

Так, Особа 1 завітавши в гості до Особи 2 вчинив напад на останнього, використовуючи пляшку з-під горілки наніс потерпілому понад 20 ударів по голові та тулубу до втрати свідомості, після чого заволодів цінними речами та готівкою, які знайшов в будинку Особи 2. Нанесені тілесні ушкодження за

висновком експерта було визнано легкими тілесними ушкодженнями, які спричинили короточасний розлад здоров'я [67].

Ст. 188-1 КК України містить кримінальну заборону викрадення гарячої або питної води, електричної або теплової енергії шляхом її самовільного використання без приладів обліку, результати вимірювання яких використовуються для здійснення комерційних розрахунків (якщо використання приладів обліку обов'язкове), або внаслідок умисного пошкодження приладів обліку чи у будь-який інший спосіб, якщо такими діями завдано значної шкоди, яка згідно примітки до даної статті у сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а у великих розмірах - якщо вона в двісті п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян [105].

Наприклад. Особа 3 шляхом самовільного підключення пристрою випромінювання електромагнітних полів, який дозволяє здійснити позаоблікове споживання електричної енергії викрав, незаконно споживши 77 949 кВт\год електричної енергії, чим завдав ПрАТ «Волиньобленерго» майнової шкоди у великих розмірах на загальну суму 431 438,81 грн. Суд визнав винним Особу 3 у вчиненні діяння, передбаченого ч. 2 ст. 188-1 КК України [66].

Привласнення чи розтрата чужого майна, яке було ввірене особі чи перебувало в її віданні (ст. 191 КК України) полягає у незаконному утриманні або витрачанні чужого майна, яке законно перебувало під контролем винної особи з метою обернути його на свою користь, що кваліфікує це як корисливе кримінальне правопорушення проти власності із спеціальними ознаками суб'єкта – особою, якій таке майно було ввірене [186, с. 130-132].

Наприклад, Особа 1, будучи директором ТОВ «БК «Атера Девелопмент», шляхом зловживання службовим становищем, за рахунок внесення до офіційних документів неправдивих відомостей безпідставно переводив на заздалегідь підготовленні банківські рахунки кошти, внаслідок чого заволодів коштами з державного бюджету України на суму 7513378,16

грн. Суд визнав Особу 1 винним у вчиненні діяння, передбаченого ч. 5 ст. 191 КК України [71].

Наступним складом кримінального правопорушення проти власності є заподіяння значної майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою за відсутності ознак шахрайства (ст. 192 КК України). У науковій літературі виділяють певні форми об'єктивної сторони даного діяння, а саме: незаконне використання чужого майна; незаконне заволодіння чужим майном; незаконне розпорядження чужим майном [91, с. 578–579].

Наприклад, Особа 1 отримала свідоцтво про право на спадщину на квартиру після смерті своєї матері – Особи 3, приховавши від нотаріуса факт наявності іншого спадкоємця за правом представлення – Особи 2, який постійно проживав з померлою протягом багатьох років та в силу цього вже мав претендувати на свою долю в спадковому майні. Після отримання свідоцтва на спадщину, Особа 1 продала квартиру і привласнила кошти собі, чим і заподіяла Особі значної майнової шкоди шляхом обману [69].

КК України встановлює кримінальну відповідальність, на відміну від країн германського типу права, за незаконне привласнення особою знайденого чи такого, що випадково опинилося у неї, чужого майна або скарбу, які мають особливу історичну, наукову, художню чи культурну цінність (ст. 193 КК України).

У науковій літературі обговорюються окремі дискусійні аспекти даного діяння. Так, М.І. Панов зазначає, що «особа заволодіває виявленим нею майном, що вибуло з фактичного володіння власника цього майна, тоді як привласнення чужого майна, що випадково опинилося в особи, полягає в тому, що майно випадково переходить до її володіння (тут має місце помилка (омана) власника або особи, якій це майно було довірено» [123, с. 223].

Ряд кримінальних правопорушень щодо знищення або пошкодження чужого майна – умисне (ст. 194 КК України), необережне (ст. 196 КК України) чи погроза таких дій (ст. 195 КК України), а від 2005 року також

склад умисного пошкодження об'єктів електроенергетики (ст. 194-1 КК України) [149].

Науково-практичні коментарі кримінального закону пояснюють, що «знищення чужого майна – це такий протиправний руйнуючий вплив на майно, внаслідок якого воно повністю втрачає свою споживчу або економічну цінність, приведення його до такого стану, за якого воно взагалі не може бути використане за своїм призначенням, причому втрачені майном властивості не можуть бути відновлені; пошкодження – такий протиправний вплив на предмет, внаслідок якого він частково, не в повному обсязі, втрачає свої споживчі властивості та економічну цінність і при цьому істотно обмежується можливість його використання за призначенням; таке майно може бути відновлене» [123, с. 225].

Під час воєнного стану, особливо в останній рік досить поширеними стали випадки умисного підпалу автомобілей, які належать військовослужбовцям, військовим угрупованням, підрозділам тощо. Наприклад, Особа 1 достовірно знаючи про збройний напад російської федерації на Україну, попри все, пішов на зговір з представниками ворога, та на замовлення здійснював підпалювання автомобілей за вказаними критеріями, за що був визнаний судом винним у вчиненні кримінально протиправних діянь, в тому числі, передбачених ст. 194 КК України [70].

Самовільне зайняття земельної ділянки, яким завдано значної шкоди її законному володільцю або власнику (ст. 197-1 КК України) передбачає, що зловмисник зайняв земельну ділянку та почав там будувати будівлю без належного законного права володіння чи користування такою ділянкою, чим завдав відповідної майнової шкоди [124, с. 491].

До прикладу. Особа 1 працюючи на керівній посаді в сільськогосподарському підприємстві мав повноваження щодо організації посівів сільськогосподарських культур. У обвинуваченого виник умисел направлений на самовільне захоплення земельних ділянок комунальної

власності за рахунок проектних доріг та проектних прибережних смуг, чим було завдано місцевому бюджету збитків в сумі 180 725, 45 гривень [303].

Придбання, отримання, зберігання чи збут майна, одержаного кримінально протиправним шляхом (ст. 198 КК України) ж одним із видів причетності до кримінального правопорушення. Дане діяння самостійному є супутнім до основного попереднього кримінального правопорушення та полягає у створенні умов для закріплення та використання протиправного доходу, завдає шкоди правосуддю, розслідуванню протиправної діяльності та викриття злочинця [46].

Таким чином, вітчизняний законодавець передбачив цілу низку кримінальних правопорушень як корисливих, так і не корисливих проти власності, проти чужого майна, фізичних тілесних речей, які можуть бути вилучені, знищені, пошкоджені та мають тілесну форму.

Як уже попередньо зазначалося, цивільне право країн германської правової сім'ї створює різний режим цивільного права для різних об'єктів цивільних прав за своєю природою, що зумовлює та диференціює їх кримінальний захист. У цьому підході концепція «майнові кримінальні правопорушення» стає загальним щодо конкретних понять: «кримінальні правопорушення проти власності» та «кримінальні правопорушення проти власності особи в цілому». Наявність у системі майнових кримінальних правопорушень цих двох груп забезпечує захист усіх економічних благ, як що мають, так і не мають матеріального характеру. Кримінальні правопорушення проти власності в класичному понятті майнових протиправних посягань позбавлені автономії і є лише окремим елементом системи, яка призначена для захисту від посягань майнових відносин - одного з різновидів різноманітних майнових відносин, що виникає лише про «фізичні речі».

Варто відмітити, що вітчизняне кримінальне право в своїй ретроспективі певний час перебувала під впливом германської правової моделі. Так, звертаючись знову до історичних особливостей становлення

вітчизняного законодавства, слід згадати Уложення 1903 року, яке відображало підхід германської моделі цивілістики, а самі кримінальні правопорушення проти власності поділялися в цьому нормативно-правовому акті на дві групи: кримінальні правопорушення проти майна, які лише посягають на «фізичні речі» (крадіжка, незаконне привласнення, грабіж, розбій, знищення або пошкодження майна), а також кримінальні правопорушення проти майна в цілому, які охоплюють незаконне отримання будь-якої матеріальної вигоди (шахрайство, вимагання, банкрутство, лихварство та інші випадки кримінально караної недобросовісності у відношенні до майна) [211, с. 21].

Можна констатувати, що існуюча в Україні модель кримінального права для захисту відносин власності вступила в протиріччя з багатством їх цивільно-правового змісту. Сформоване в радянський період поняття кримінальних правопорушень проти власності просто перестало містити в собі всю різноманітність відносин власності, що виникають не тільки про речі, але і про інші об'єкти цивільних прав, які не мають матеріального характеру.

Стало очевидним, що в системі кримінальних правопорушень проти власності відсутній другий елемент - правопорушення майнових прав особи. Одним із запропонованих шляхів подолання цих труднощів є підхід, при якому як об'єкт всіх форм крадіжок розумілися не тільки речі, але й інші об'єкти цивільних прав: майнові права, інформація, безготівкові кошти, цінні папери тощо.

Такий підхід ґрунтується на чіткому розумінні механізмів кримінально-правової охорони речових і зобов'язальних правовідносин, коли для захисту майна в цілому намагаються використовувати не пристосовані для цього делікту привласнення (крадіжки, розбій тощо). Право власності розглядається як об'єкт таких посягань як крадіжка, грабіж тощо. Однак навіть законодавче рішення не може заперечувати об'єктивно існуючі закономірності і властивості об'єкта цивільних прав. За своїм характером

крадіжка, розбій (правопорушення привласнення) - це діяння, що посягають на право власності в його формально-юридичному розумінні, як предмет яких може діяти тільки рухомі речі. Не можна уявити, що майнове право фізично відбирається у потерпілого шляхом крадіжки чи грабежу.

Для ефективного захисту інших цивільно-правових об'єктів слід виокремити в цілому посягання проти власності особи, до яких, на нашу думку, в першу чергу слід віднести шахрайство і вимагання. Специфіка шахрайства і вимагання полягає в тому, що об'єктом цих посягань є не тільки речі, а й безготівкові кошти, бездокументарні цінні папери, майнові права, тобто власність людини в широкому сенсі.

У доктрині цивільного права також пропонується юридично розмежувати речі як такі, що мають товарну форму об'єктів матеріального світу та інших матеріальних і нематеріальних благ, таких як праця, послуги, інші дії (поведінка) зобов'язаних осіб [80, с. 45]. Внесок до банку або частка (частка) у статуті товариства, пай в кооперативі є не предметами, а правами вимагати від зобов'язаних осіб певної поведінки. Тому на таких майнових вигодах будуються особливі (обов'язкові або корпоративні) правовідносини. Така «нематеріальна власність» також є предметом цивільних прав, хоча й не матеріальних.

На наш погляд, радянську концепцію кримінальних правопорушень проти власності слід ретельно переглянути, щоб відокремити концептуально застарілі положення від елементів збереженої в ній класичної моделі пов'язаних з власністю протиправних діянь.

Повернення до класичної моделі майнових кримінальних правопорушень передбачає виділення двох груп посягань, передбачених Розділом VI Особливої частини КК України:

- кримінальні правопорушення проти власності (фізичних тілесних речей) – крадіжка, грабіж, розбій, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, умисне знищення або пошкодження майна та ін.);

- кримінальні правопорушення проти окремих майнових благ (викрадення води, електричної або теплової енергії шляхом її самовільного використання, привласнення, незаконне привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося у неї, незаконне заволодіння транспортним засобом та ін.);

- кримінальні правопорушення проти власності майнових прав – шахрайство, вимагання. Об'єктом цих кримінальних правопорушень можуть бути не тільки речі, але й інші об'єкти цивільних прав: майнові права, безготівкові кошти, бездокументарні цінні папери.

При поверненні до класичної моделі майнових кримінальних правопорушень, припускаючи існування кримінальних правопорушень проти власності в цілому, передбачених Розділом VI Особливої частини КК України норми набувають цілісності, що дозволяє ефективно захищати від кримінально протиправних посягань як на речі, так і на майнові права, тобто всю сукупність майнових відносин, що розвиваються в країні. Однак на сучасному етапі розвитку вітчизняної науки та законодавства залишається прийнятим підхід формально-правового розуміння права власності та його захисту засобами кримінального права.

У зв'язку з необхідністю реформування системи майнових кримінальних правопорушень вивчення сучасного досвіду законодавця держав германської правової сім'ї є не тільки цікавим, але й практично значущим. Вплив німецьких доктринальних підходів на вітчизняну юридичну науку є встановленим історичним фактом. Розвиток пострадянської кримінально-правової доктрини показав, що створити власну унікальну модель захисту відносин власності поки що не вдалося. Тому, на нашу думку, необхідно повернутися до класичних підходів, які були розроблені в країнах германської правової сім'ї в рамках концепції майнового кримінального правопорушення. Ці підходи були перевірені з часом і розроблені для структур німецького цивільного права, які передбачають диференціацію речового та зобов'язального права. На нашу

думку, наразі альтернативи цим підходам немає. Схоже, що в силу особливостей системного підходу слід запозичувати не окремі норми, а саму описану вище модель для захисту відносин власності в цілому. При цьому правова і технічна форма цієї моделі в конкретних нормах українського законодавства цілком може мати національну специфіку і відрізнятися від деяких законодавчих рішень, існуючих в країнах германської правової сім'ї.

3.2. Кримінальні правопорушення проти майнових прав особи у кримінальному праві України

Вітчизняне кримінальне право дореволюційного періоду містило окрему групу кримінальних правопорушень проти власності особи в цілому, до яких під впливом права германської правової сім'ї відносились склади шахрайства, вимагання та зловживання довірою, при чому не розглядаючись як кримінальні правопорушення виключно проти тілесних речей. Однак, надалі, під впливом відповідних історичних подій та сепараційних механізмів, вказані кримінальні правопорушення стали трактуватися виключно як кримінальні правопорушення проти власності (майнові кримінальні правопорушення), долучившись до традиційних складів крадіжки, грабежу, розбою [211].

Дискусія про правову природу шахрайства та вимагання в радянській кримінально-правовій доктрині була зумовлена тим, що законодавчі визначення цих злочинів у частині опису об'єкта нападу на юридично-технічному рівні зберегли деякі риси, успадковані від класичного поняття злочини проти власності в цілому: право власності (с 95, 147, 148 РРФСР), дії майнового характеру (с 148 КК РРФСР). Зміст цих рис у радянській кримінально-правовій доктрині був предметом постійних строго догматичних дискусій.

З переходом до ринкової економіки коло об'єктів цивільних прав значно розширилося, тому виникає нагальна потреба у відновленні

класичної моделі майнових посягань, включаючи поняття кримінальних правопорушень проти власності в цілому. Можна стверджувати, що судова практика [171] трактує ознаки шахрайства і вимагання в дусі класичного поняття майнових посягань, розглядаючи ці діяння як кримінальні правопорушення проти власності в цілому.

На наш погляд, власність в цілому є об'єктом кримінального правопорушення проти власності в широкому розумінні: рухомого майна, включаючи грошові та документарні цінні папери, нерухоме майно, безготівкові гроші, бездокументарні цінні папери, майнові права, включаючи виключні права на результати інтелектуальної діяльності та еквівалентні засоби індивідуалізації, тобто сукупність усіх майнових благ, що мають економічну форму блага.

Відповідно, об'єктом впливу цих актів є не тільки майнове право в його формальному юридичному сенсі, а й майнові відносини над майном особи в широкому сенсі, включаючи майнові права, тобто об'єкти цивільного права, на яких не може виникнути майнове право власності і які опосередковуються не матеріальними, а обов'язковими та іншими правовідносинами.

Відповідно до вітчизняної науки та практики кримінального права, вимагання – вимога передачі чужого майна чи права на майно або вчинення будь-яких дій майнового характеру з погрозою насильства над потерпілим чи його близькими родичами, обмеження прав, свобод або законних інтересів цих осіб, пошкодження чи знищення їхнього майна або майна, що перебуває в їхньому віданні чи під охороною, або розголошення відомостей, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти в таємниці (ст. 189 КК України).

Цікавим є момент щодо предмету вимагання, оскільки на відміну від інших кримінальних правопорушень проти власності, предметом даного посягання може бути не лише майно, а й майнові права, дії майнового характеру.

Ознака «вимоги» у складі вимагання полягає в чітко та наполегливо сформульованій пропозиції винної особи до потерпілого щодо передачі майна, прав на нього або вчинення інших дій майнового характеру. Така вимога утворює елемент об'єктивної сторони цього кримінального правопорушення лише за умови її завідомої протиправності. У випадку вимагання правопорушник прагне незаконно заволодіти чужим майном чи правами на нього або домогтися вчинення майнових дій на свою користь. Водночас вимога задовольнити законні майнові претензії не формує складу вимагання, так само як і вимога вчинення дій, не передбачених диспозицією статті 189 КК України.

Судова практика підкреслює, що якщо особа, застосовуючи відповідні погрози, має на меті змусити потерпілого припинити або обмежити господарську діяльність, укласти чи не виконувати певну угоду, виконання якої може спричинити матеріальні збитки або обмежити законні права чи інтереси суб'єкта господарювання, такі дії слід розцінювати як протидію законній господарській діяльності та кваліфікувати за відповідними положеннями статті 206 КК України. Якщо ж погрози застосовуються без такого умислу, але з метою примусити особу виконати чи не виконати цивільно-правове зобов'язання, вчинене підлягає кваліфікації за статтею 355 КК України [165].

При відмежуванні вимагання від грабежу та розбою необхідно враховувати, що при грабежі й розбої насильство або погроза його застосування спрямовані на негайне заволодіння майном. При цьому погроза виражається у діях або висловлюваннях, що свідчать про намір негайного застосування насильства. Натомість дії, пов'язані з насильством або погрозою його застосування з метою отримання майна в майбутньому, а також вимога передачі майна, поєднана з погрозою застосувати насильство щодо потерпілого чи його близьких у майбутньому, утворюють склад вимагання. Водночас якщо насильство або погроза застосовувалися з метою негайного заволодіння майном, але через його відсутність у потерпілого

винна особа висунула вимогу передати його згодом, такі дії слід кваліфікувати залежно від їх характеру як розбій або замах на грабіж, а також — за наявності підстав — за відповідною частиною статті 189 КК України.

Шахрайство як кримінальне правопорушення становить заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою (ст. 190 КК України). Дане діяння полягає у заволодінні майном або придбанні права на майно шляхом обману чи зловживання довірою. В результаті шахрайських дій потерпілий добровільно передає майно або право на майно винній особі. При цьому обов'язковим є момент безпосередньої участі потерпілого у передачі майнових благ та добровільність його дій, оскільки самі ці ознаки відрізняють шахрайство від інших кримінальних правопорушень проти власності.

Відповідно способами вчинення шахрайства є обман та зловживання довірою.

Відтак, обман як перший спосіб шахрайського заволодіння чужим майном чи придбання права на таке майно полягає у повідомленні потерпілому неправдивих відомостей або приховування певних відомостей, повідомлення яких мало б суттєве значення для поведінки потерпілого, з метою введення в оману потерпілого. При цьому, обман може мати як активний (повідомлення потерпілому неправдивих відомостей про певні факти, обставини, події), так і пасивний (умисне замовчування юридичне значимої інформації) характер.

Другий спосіб вчинення шахрайства – зловживання довірою полягає у недобросовісному використанні довіри з боку потерпілого: для заволодіння чужим майном чи правом на нього винний використовує особливі довірчі стосунки, які склалися між ним та власником чи володільцем майна. Такі стосунки можуть виникати внаслідок особистого знайомства, родинних або дружніх зв'язків, рекомендацій інших осіб, зовнішньої обстановки, цивільно-правових або трудових відносин, соціального статусу винного чи інших осіб тощо. Наприклад, шахрайством слід визнати отримання кредиту,

попередньої оплати за товари чи виконання робіт (авансу), укладення договору оренди тощо без наміру повернути отримані кошти чи інші матеріальні цінності, виконати відповідну роботу, повернути борг тощо.

Однак при кваліфікації шахрайства слід мати на увазі, що отримання майна під умовою виконання якого-небудь зобов'язання може кваліфікуватися як шахрайство лише в тому разі, коли винна особа ще в момент заволодіння цим майном мала мету його присвоїти, а зобов'язання – не виконувати.

Слід зауважити, що на відміну від підходу країн германського типу правової сім'ї, національне законодавство не виокремлює самостійні різновиди шахрайства, типу комп'ютерного, щодо субсидій чи кредитів тощо. Національна практика побудована на тому, що такі аспекти вчинюваного діяння становлять об'єктивні ознаки відповідного складу кримінально караного шахрайства та не вимагає виокремлення спеціальної норми. В основу кваліфікації закладено критерій розміру майнової шкоди.

В результаті шахрайських дій потерпілий – власник, володілець, особа, у віданні або під охороною якої знаходиться майно, добровільно передає майно або право на майно винній особі. Безпосередня участь потерпілого у передачі майнових благ і добровільність його дій є обов'язковими ознаками шахрайства, які відрізняють його від викрадення майна та інших [125, с. 76].

Способом вчинення шахрайства є обман або зловживання довірою. У кримінальному праві надається чітке визначення обману, під яким розуміється повідомлення неправдивих відомостей (так званий активний обман) або замовчування певних відомостей, які повинні бути повідомлені винним (так званий пасивний обман), внаслідок чого потерпілий уводиться в оману [148]. Трохи інший зміст обману визначає правова позиція Верховного суду України: при шахрайстві волевиявлення потерпілого фальсифікується, потерпілий в цьому випадку діє під впливом обману, який є інструментом впливу на волю і свідомість потерпілого [176, с. 558-560].

Обманом визначається свідомий вплив на психіку іншої особи, що полягає у наданні завідомо неправдивої інформації, підтриманні наявної в особи помилки, неповідомленні інформації з метою викликати у потерпілого впевненість у вигідності чи обов'язковості передачі нею майна або права на нього [150].

У науковому колі іноді постає питання й щодо визначення предмета шахрайства у разі заволодіння коштами, отриманими в результаті подальшого продажу об'єктів нерухомості, якою вже заволодів злочинець. На нашу думку, предметом шахрайства за таких обставин є, насамперед, право на нерухомість. Лише набувши права на цю нерухомість, злочинець має можливість у подальшому здійснювати щодо нього цивільно-правові операції та отримувати від цього прибуток [141, с. 275].

Аналіз матеріалів національної судової практики щодо шахрайств засвідчили поширеність здійснення шахрайських дій відносно осіб, які володіли майном на правах спільної власності. Особливо поширеним стало таке шахрайство в умовах війни, коли члени подружжя через обстановку в державі змушені покидати свою домівку. Так, Особа 1 змінила первинні дані в паспорті громадянина України на ім'я Особи 2, а саме вклеїла фотокартку Особи 3, з якою прибули до приватного нотаріуса Харківського міського нотаріального округу Харківської області, де Особа 3 представилася Особою 2 та поставила свій підпис від її імені в договорі дарування частки квартири. У подальшому, виконуючи роль єдиного власника цієї квартири, Особою 1 було здійснено операції по відчуженню цієї квартири іншій особі [200]. Виходячи з цього, нотаріус недостатньо відповідально та ґрунтовно підійшов до перевірки даних та інформації щодо співвласників нерухомого майна, що ставить під сумнів його незацікавленість, а відтак, співучасть у вчиненні протиправного заволодіння об'єктом власності за рахунок вчинення шахрайства як кримінального правопорушення.

Серед іншого знаходимо цікавий підхід в частині того, що інформація

може виступати предметом кримінально караного посягання, особливо шахрайства. До такої інформації науковці відносять конфіденційну інформацію особистого характеру, наприклад, приватне листування, таємниця усиновлення тощо; інформація, що є об'єктом авторських і суміжних прав; персональні дані особи; адвокатська та лікарська таємниця; конфіденційна та/або комерційна інформація суб'єктів господарювання; службова таємниця, дані кримінального провадження тощо [58, с. 42].

У той же час, позиція Пленуму Верховного Суду України в Постанові «Про судову практику у справах про злочини проти власності» побудована на тому, що інформація не розглядається як можливий предмет кримінальних правопорушень проти власності [171].

Заслуговує на увагу підхід С.А. Кузьміна, який звертає увагу на те, що проблема трактування предмету кримінальних правопорушень проти власності має дещо штучний характер, оскільки традиційний давно сформований доктринальний підхід щодо визначення такого предмету виключно як «тілесної речі» має застарілий підхід у теорії кримінального права [130, с. 161]. Так дійсно, такий підхід дещо «відстає» від сучасного стану речей та розуміння природи об'єктів права власності, їх матеріального та нематеріального вираження в об'єктивність реальності, адже відносини власності як і все інше розвивається відповідно до умов сьогодення, форматизується з урахуванням сучасних реалій інформаційно-технологічного прогресу.

У сучасних наукових доробках в галузі кримінального права відмічається, що інформація може бути пов'язана із засобами та знаряддями вчинення кримінального правопорушення, а в окремих випадках цифрові дані виступають як предмет таких діянь, коли мова йде про кримінально протиправні посягання у сфері діяльності електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж, що обумовлює спеціальні ознаки такого предмету [130, с. 161].

Аналізуючи викладені підходи науковців, багато в чому їх

підтримуємо, однак не згодні з тим, що інформація може бути предметом виключно шахрайських дій, оскільки в такому випадку більше страждають майнові права потерпілої особи. Тоді як інформація може бути предметом й інших кримінально караних посягань проти власності, а у випадку шахрайства може виступати засобом для подальших дій, направлених на заволодіння майном чи майновими правами.

Навіть у випадках інтернет шахрайства інформація, наприклад, персональні дані чи банківська таємниця, є не предметом кримінального правопорушення, а виступають засобом заволодіння іншими благами особи – грошовими коштами на банківському рахунку, цінностей, цінних паперів тощо.

Тобто, існують кримінальні правопорушення, під час вчинення яких комп'ютерна інформація в одних випадках може бути лише предметом кримінального правопорушення, в інших – знаряддям [48, с. 66]. З іншого боку, інформація може виступати предметом кримінального правопорушення, якщо йдеться про посягання саме на інформаційні джерела.

Європейська інтеграція стимулювала активізацію боротьби з фінансовим шахрайством, кримінально караними посяганнями у банківській сфері, кіберзлочинністю, легалізацією майна, одержаного злочинним шляхом тощо.

Особливого значення набуває імплементація положень міжнародних угод, директив ЄС щодо боротьби з відмиванням коштів, нормативних актів ЄС у сфері цифрової безпеки тощо.

У сучасних умовах шахрайство дедалі частіше здійснюється через електронні платіжні системи, із використанням соціальної інженерії, через онлайн-банкінг, за допомогою криптовалют, із застосуванням штучного інтелекту.

У зв'язку з цим кримінально-правова охорона власності поступово зміщується від традиційного захисту речей до захисту цифрових

економічних ресурсів.

У сучасному суспільстві з'явилися нові форми об'єктів власності — такі, що існують у віртуальному середовищі. Йдеться про об'єкти, які людина створює або набуває, після чого здійснює щодо них правомочності володіння, користування та розпорядження саме у цифровому просторі. До цієї категорії, зокрема, належать внутрішньоігрові елементи: техніка з визначеними характеристиками, персонажі з унікальними можливостями, різні види спорядження тощо.

Показовими є популярні багатокористувацькі онлайн-ігри, такі як World of Warcraft, World of Tanks та інші, у межах яких користувачі не лише офіційно купують віртуальні предмети за реальні кошти через внутрішні магазини, але й активно здійснюють їх перепродаж, а інколи навіть передають у спадщину. Водночас обґрунтованою є позиція, що об'єкти віртуального середовища можуть визнаватися предметом шахрайства за умови відповідності певним критеріям: по-перше, вони створені особою або набуті нею за гроші; по-друге, мають споживчу цінність; по-третє, можуть використовуватися та відчужуватися у віртуальному просторі; по-четверте, їх можливо оцінити з точки зору ринкової вартості [991, с. 236].

Слід звернути увагу, що у світі вже мають місце прецеденти притягнення до кримінальної відповідальності осіб за викрадення віртуального майна [36].

Враховуючи вищевикладене, пропонуємо визначити, що предметом сучасних шахрайств може бути майно у широкому розумінні цього поняття, тобто об'єкти, стосовно яких особа може набути права власності (володіння, користування, розпорядження). До таких можуть бути віднесені: об'єкти нерухомості (будинки, квартири, земельні ділянки, офісні, складські та інші приміщення); автотранспорт; гроші у готівковій та безготівковій формі, цінні метали, цінні папери, ювелірні вироби, техніка, продукти харчування, худоба, засоби виробництва, вироблена продукція (промислова, сільськогосподарська тощо), а також інші об'єкти

матеріального світу [98, с. 207-210].

Відсутність остаточного нормативного рішення щодо правового статусу криптовалют в Україні дає можливість для дискусії з цього приводу та неоднозначності практичного застосування при кваліфікації кримінальних правопорушень. Так, на разі до кінця не урегульовано питання в національному законодавстві щодо статусу криптовалюти, її обліку, правил використання як об'єкту цивільного обігу та/або розрахункової одиниці між суб'єктами, що ускладнює процес ідентифікації останніх як предмета кримінального правопорушення.

За своїм об'єктивним вираженням криптовалюта представляє собою програмний код, що є об'єктом права власності та який може виступати одиницею розрахунку, мати вартісне вираження, економічну складову та чітку можливість підрахунку завданої шкоди внаслідок втрати.

Наприклад, прецедент з втратою криптовалют стався з Особою 1, який перейшовши за наданим йому інтернет-посиланням здійснив три транзакції через свій Web3-гаманець, загальна сума яких склала 32 000 доларів США нібито на платформі Lifeform (LFT) на біржі Binance, однак згодом виявилось, що дане посилання було шахрайською пасткою, потрапивши в яку Особа 1 втратив свої грошові активи [153].

Резонансною виявилася справа крипто-шахрая, який спромігся ошукати громадян сумарно на суму понад 42 мільйони гривень. Таким спритним шахраєм виявився Особа 2 – трейдер - шахрай, який створив видимість успішного бізнесу з торгівлі криптовалютою та переконував знайомих інвестувати кошти у його неіснуючий фонд. Особа 2 аорендував офіс в Одесі, повертав своїм інвесторам-жертвам певні суми коштів у вигляді нібито відсотків за криптоопреції, що створювало в очах потерпілих видимість реального бізнесу та прибутку. Однак насправді Особа 2 усі отримані кошти переводив на власні криптогаманці та рахунки, чим заподіяв збитки фізичним особам на загальну вказану суму. Дії Особи 2 було кваліфіковано як шахрайство, вчинене повторно в особливо великих

розмірах та в умовах воєнного стану, що відповідає ч. 5 ст. 190 КК України [60].

Та попри те, що вже кримінально-правова практика має виявлені випадки кримінально протиправних правопорушень предметом посягання яких була криптовалюта, чинне галузеве законодавство не визначає її як об'єкт права власності в силу того, що згідно зі статтею 316 Цивільного кодексу України, право власності визначається як право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону, за своєю волею, незалежно від волі інших осіб [223].

Таким чином, питання предмету кримінального правопорушення проти власності в національній теорії та практиці кримінального права містить відображення класичного застарілого підходу, який не враховує особливості сучасного етапу розвитку інформаційних аспектів технологічного прогресу, цифровізації різних сфер суспільних відносин та проникнення віртуалізації у матеріальні відносини. Така ситуація вимагає відповідної переоцінки та належної реакції як в науковій, так і в практичній сфері, в першу чергу, за допомогою впровадження відповідного нормативного рішення ситуації.

Окрім того, після початку повномасштабної агресії Російська Федерація проти України кримінально-правова охорона власності зазнала суттєвих змін. Серед основних тенденцій посилення відповідальності за мародерство, криміналізація окремих форм незаконного заволодіння гуманітарною допомогою, посилення відповідальності за розкрадання бюджетних коштів, підвищення суспільної небезпечності кримінальних правопорушень проти власності в умовах війни.

Воєнний стан обумовив необхідність оперативного захисту державного та комунального майна, охорони гуманітарних ресурсів, захисту міжнародної фінансової допомоги, забезпечення економічної безпеки держави тощо.

Подальший розвиток кримінально-правової охорони власності в

Україні буде пов'язаний із повною гармонізацією законодавства з правом ЄС; удосконаленням захисту цифрової власності, розвитком механізмів арешту та конфіскації активів, цифровізацією кримінального судочинства, впровадженню європейських стандартів відновного правосуддя, посиленням міжнародного співробітництва, модернізацією кримінально-правових засобів боротьби з кіберзлочинністю.

Таким чином, сучасні тенденції кримінально-правової охорони власності в Україні формуються під визначальним впливом євроінтеграційних процесів. Основними напрямками трансформації виступають гармонізація законодавства з правом ЄС, цифровізація об'єктів власності, посилення боротьби з кіберзлочинністю, гуманізація кримінальної політики, розвиток антикорупційних механізмів та зміцнення захисту власності в умовах воєнного стану.

Європейська інтеграція сприяє формуванню сучасної моделі кримінально-правової охорони власності, яка базується на принципах верховенства права, ефективного захисту прав людини, пропорційності кримінально-правового впливу та забезпечення економічної безпеки держави. Водночас успішна реалізація цих тенденцій потребує подальшого вдосконалення законодавства, єдності судової практики та підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів.

Висновки до розділу 3

У класичній моделі майнових кримінальних правопорушень вимагання - це посягання проти власності в цілому, будь-яка частина якого може стати предметом правопорушення. Предмет примусового вимагання відрізняється від розбою, де предметом виступають тільки рухомі речі, як предмет вимагання - вся сукупність економічних благ (не тільки предмети, але інше майно, в тому числі і майнові права).

Особливий предмет вимагання визначає конкретний спосіб діяння. У

разі розбою насильство застосовується для забезпечення пасивного невтручання потерпілого або інших осіб у процес вилучення іноземного рухомого майна (безпосередньо для подолання можливого опору). У разі вимагання насильство є засобом змусити жертву діяти на розпорядження майном. Оскільки об'єктивна сторона вимагання в класичній моделі майнових кримінальних правопорушень полягає не у вилученні, а завжди передбачає участь потерпілого у формі передачі майна винному.

У традиційній системі майнових кримінальних правопорушень шахрайство та вимагання є основою посягань проти власності в цілому. Шахрайство - це отримання будь-якої неправомірної вигоди шляхом обману або зловживання довірою. Вимагання полягає в отриманні будь-якої незаконної майнової вигоди шляхом примусу.

Отже, у кримінальному законодавстві держав германської правової сім'ї кримінально караними визнаються дії, які порушують не право власності, як воно формально розуміється, а майно потерпілого в цілому, будь-яка частина якого може бути предметом посягання, включаючи майнові права.

Вітчизняна дореволюційна кримінально-правова наука виділила кримінальні правопорушення проти власності та проти майнових прав. У радянський період кримінально-правова доктрина фактично відмовилася від розрізнення цієї групи діянь, поширивши на шахрайство та вимагання підходи, характерні в класичній системі майнових кримінальних правопорушень для крадіжок, грабежів і розбоїв. У пострадянський період, насамперед шляхом тлумачення ознак шахрайства та вимагання в судовій практиці, підсистема кримінальних правопорушень проти майнових прав особи фактично відновлена, за рахунок трактування такими шахрайства та вимагання.

І в Україні, і в країнах германського типу правової сім'ї шахрайство має матеріальний склад, при якому майнова шкода є обов'язковою. Як національне, так і німецьке кримінальне законодавство криміналізує

вимагання, але предмет цих посягань відрізняється. Згідно з національним кримінальним законодавством, предметом вимагання можуть бути як об'єкти, так і майнові права, так і дії майнового характеру. У кримінальному праві країн германського типу правової сім'ї предметом вимагання не можуть бути речі.

У кримінальному законодавстві України охорона власності забезпечується насамперед нормами Розділу VI Особливої частини Кримінальний кодекс України («Кримінальні правопорушення проти власності»). До них належать: крадіжка, грабіж, розбій, шахрайство, вимагання, привласнення, розтрата майна, умисне знищення або пошкодження майна, незаконне заволодіння транспортним засобом, інші посягання на власність.

Особливістю сучасного етапу розвитку є поступове розширення самого поняття власності як об'єкта кримінально-правової охорони. Якщо раніше основний акцент робився на матеріальних речах, то нині охороні підлягають також: цифрові активи, безготівкові кошти, електронні гроші, криптовалюта, інформаційні ресурси, корпоративні права, інтелектуальна власність тощо.

Серед іншого, важливого значення набуває питання розширення меж «класичного» трактування поняття предмету кримінального правопорушення проти власності за рахунок визначення його виключно матеріальної природи.

Пропонується підхід до визначення предмету кримінальних правопорушень проти власності розширити за рахунок відмови його розуміння у якості традиційних матеріальних речей з переходом до ідеї трактування в більш широкому значенні з урахуванням визначення права власності, дій майнового характеру, електричної та теплової енергії, будь-якими майновими правами, які є чужими для винного та мають певну вартість, визнаючи їх фізичні, економічні, юридичні та соціальні ознаки.

ВИСНОВКИ

Проведене дисертаційне дослідження дозволило дійти наступних висновків:

1. Специфічні ознаки германської правової системи, що виділяють її серед інших правових сімей, проявляються в особливостях романо-германського права. Питання про відмінність романської та германської правових сімей до теперішнього часу залишається спірним. Визначено, що германська правова сім'я - це частина континентальної (романо-германської) правової сім'ї, яка включає правові системи країн континентальної Європи (Німеччина, Австрія, Швейцарія, Ліхтенштейн), відмінними рисами якої є верховенство писаного права (закону) як основного джерела права, чіткий поділ права на галузі та на публічне і приватне право, а також поділ влади на законодавчу і правозастосовчу.

2. Періодизація генезису кримінально-правової охорони власності у вітчизняному законодавстві містить наступні етапи:

- з середини X століття до першої половини XIX століття – період становлення інституту кримінальних правопорушень, формування першої системи кримінальних правопорушень проти власності та системи покарань за такі діяння;

- з першої половини XIX століття до 1917 р. – період формування системи кодифікованого кримінального права, якому характерне розширення системи кримінальних правопорушень проти власності, поділ кримінальних правопорушень проти власності на посягання проти власності (тілесні речі) та власності в цілому (тілесні та безтілесні речі);

- з 1917 р. до 1991 р. – період кримінально-правового регулювання суспільних відносин на принципах соціалізму з превілеюванням колективних інтересів власності над приватними;

- з 1991 р. до 2001 р. – період початку вітчизняної лібералізації кримінального законодавства, який завершився прийняттям КК України 2001 р.;

– з 2001 р. і до 24 лютого 2022 року – сучасний період, який характеризується поглибленим правовим регулюванням відносин власності на основі ліберальних принципів та активними розробками доктринальних положень кримінально-правової політики щодо охорони власності;

- з 24 лютого 2022 року і до тепер – період розвитку кримінально-правової доктрини в умовах викликів воєнного стану.

3. Об'єкт кримінально-правової охорони - це суспільні відносини, блага людини, соціальні інтереси та цінності (такі як права і свободи людини, власність, громадський порядок, довкілля), які охороняються кримінальним законом від кримінально протиправних посягань. Вони стають об'єктом кримінального правопорушення, коли проти них вчиняються суспільно небезпечні дії, завдаючи або створюючи загрозу завдання шкоди.

Власність – це суспільні відносини, що виникають з приводу не тільки речі як предмета матеріального світу (тілесних речей) і її належності суб'єкту інших економічних цінностей, зокрема, безтілесних речей, які є продуктом інтелектуального розвитку людства, науково-технічного перетворення виробничих сил, інформатизації суспільних процесів. Пропонується термін «власність» вживати в кримінальному законодавстві у вузькому розумінні (конкретна річ із зазначенням властивостей) або широкому (всі типи майна особи через майнові права або обов'язки).

4. Володіючи системною єдністю, право окремої держави диференціюється відносно автономними, взаємопов'язаними частинами - нормами, інститутами, галузями. Залежно від критеріїв класифікації в сучасній кримінально-правовій системі країн германського типу правової сім'ї можна виділити кілька структурних утворень. Найпоширеніша класифікація в німецькій кримінально-правовій доктрині, що відображає законодавчу практику, ґрунтується на систематизації кримінально-правового

матеріалу за характером і силою його джерел. На цій основі можна виділити три основні структурні елементи кримінального права, які тісно пов'язані між собою:

- 1) загальне (основне) кримінальне право;
- 2) додаткове кримінальне право;
- 3) кримінальне право землі.

Кожна із зазначених підсистем має свої відповідні законодавчі джерела - кримінальні закони або закони, що містять кримінальне право.

5. Кримінальний кодекс (закон) в країнах германського типу правової сім'ї як джерело загального (основного) кримінального права характеризується тим, що формулює основні положення, що стосуються Загальної частини кримінального права та традиційних правопорушень. Система кримінального законодавства країн германського типу права розроблена таким чином, що дає можливість законодавцю регулювати певні сфери суспільного життя за допомогою норм, включених до численних законодавчих актів. Кримінальний кодекс не забороняє прийняття додаткового кримінального законодавства. Кримінальне право держав германської правової сім'ї не схильне у своєму розвитку до повної кодифікації. Кримінально-правові норми, безпосередньо включені в механізм правового регулювання окремих, найбільш істотних сфер суспільного життя є більш життєздатними. Діючи в сукупності з нормами інших галузей права, вони безпосередньо впливають на правопорядок, підкреслюючи, з одного боку, важливість регульованої сфери діяльності, а з іншого - інформують відповідних юридичних осіб про можливі кримінальні наслідки недотримання (порушення) вимог спеціального закону.

Кримінальний кодекс Німеччини містить розгорнуту систему норм про кримінальні правопорушення проти власності. Даний акт визначає крадіжку як протиправне вилучення чужої рухомої речі з метою привласнення, чітко розмежування між крадіжкою та привласненням, значна увага законодавцем приділяється суб'єктивній стороні (намір незаконного збагачення). Німецька

доктрина підкреслює, що захист власності є частиною ширшої концепції охорони правового порядку.

Кримінальний кодекс Австрії також передбачає детальну регламентацію злочинів проти власності. У порівнянні з німецьким має ширше тлумачення поняття майна, превалює значна роль кваліфікуючих ознак (наприклад, значна шкода), широка диференціація відповідальності залежно від вартості предмета злочину. Австрійське право приділяє особливу увагу пропорційності покарання залежно від суспільної небезпеки діяння.

Кримінальний кодекс Швейцарії містить окремий розділ про кримінальні правопорушення проти майна. Характерним є поєднання класичних і сучасних складів посягань, криміналізація економічних зловживань та високий рівень деталізації шахрайства та зловживання довірою. Швейцарська модель орієнтована на захист економічної безпеки як складової власності.

Кримінальне законодавство Ліхтенштейну значною мірою базується на австрійській моделі та характеризується компактністю нормативного матеріалу, значним рівнем адаптації до міжнародних стандартів та посилений захист фінансових активів.

6. У кримінальній доктрині держав германської правової сім'ї майнові кримінальні правопорушення визначаються як дії, які посягають на власність або індивідуальне майно іншої особи. Поняття «майнових кримінальних правопорушень» використовується у вузькому та широкому значенні залежно від того, чи пов'язане настання суспільно небезпечних наслідків у вигляді майнової шкоди з необхідною умовою кримінальної відповідальності (наприклад, у випадку шахрайства, вимагання, зловживання довірою) або є пов'язаним явищем, але не обов'язковим результатом. Останнє в кримінальному праві країн германської правової сім'ї відноситься до так званих кримінальних правопорушень проти власності, які відрізняються від майнових правопорушень у вузькому сенсі, оскільки вони захищають речі,

які не мають економічної цінності (наприклад, пам'ятна річ потерпілої особи).

7. Доктрина кримінального права країн германського типу правової сім'ї майнові кримінальні правопорушення поділяє на дві основні групи: кримінально протиправні дії проти майна і кримінально карані дії проти індивідуальних майнових активів та кримінальні правопорушення проти власності в цілому. Системний аналіз законодавства країн германської правової сім'ї дає підстави стверджувати, що кримінально протиправні дії, які посягають на майно, традиційно включають діяння, пов'язані з викраденням майна (наприклад, крадіжка, привласнення майна, розбій тощо).

До кримінальних правопорушень щодо окремих майнових активів (цінностей) належать, наприклад, крадіжка електричної енергії та кримінально протиправні діяння, пов'язані з несанкціонованим використанням чужих речей; кримінально протиправні діяння, пов'язані з правом власності на майно; злочинні діяння, пов'язані з банкрутством; інші кримінально протиправні діяння, що порушують права кредитора, право користування тощо. До кримінальних правопорушень проти власності в цілому віднесено шахрайство, вимагання та зловживання довірою.

8. Класифікація майнових кримінальних діянь, запропонована німецькими експертами-юристами, базується на процесуальних законодавчих аспектах і має величезне практичне значення. Від місця кримінального правопорушення в одній з двох підсистем (кримінальні правопорушення проти майна (індивідуальних благ) або кримінальне правопорушення проти власності в цілому) залежить вирішення ряду практичних питань: характеристика об'єкта кримінального правопорушення, особливості способу нападу, наявність або відсутність майнової шкоди як передумови протиправного діяння. Цілісність системи майнових протиправних посягань у кримінальному праві держав германської правової сім'ї демонструє той факт, що сукупність кримінальних норм, про які йде

мова, спрямована на захист усіх майнових відносин, що виникають у ринковій економіці.

9. Предмет кримінальних правопорушень проти власності в законодавстві держав германської правової сім'ї визначається шляхом вказівки на «фізичну річ», в той час як перелік предметів такого виду посягань як цілого залишається відкритим: до нього відносяться будь-які економічні блага, які перебувають в цивільному обігу. Такий підхід забезпечує германській системі майнових кримінальних правопорушень відкритість та гнучкість: які б економічні блага, які не відносяться до «фізичних речей», не з'явилися би в майбутньому, вони отримають надійну кримінально-правову охорону в рамках підсистеми кримінальних правопорушень проти власності як цілого.

10. Право власності за практикою ЄСПЛ (ст. 1 Протоколу №1) охоплює не лише «наявне майно» (рухоме/нерухоме), а й майнові права, включаючи легітимні очікування (наприклад, рішення суду, право на пенсію), що мають економічну цінність. Захист поширюється на фізичних та юридичних осіб, гарантуючи мирне володіння, заборону безпідставного позбавлення майна та правомірного втручання держави лише в загальних інтересах.

11. Кримінальні правопорушення проти власності у вітчизняній теорії а практиці кримінального права пропонується слід поділяти на наступні три групи (за врахуванням способу, мотиву та мети таких діянь):

- корисливі посягання на чуже майно з ознаками викрадення: (крадіжка (ст. 185 КК), грабіж (ст. 186 КК), шахрайство (ст. 190 КК), привласнення, розтрата і заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК), розбій (ст. 187 КК), вимагання (ст. 189 КК);

- корисливі посягання на чуже майно без ознак викрадення: (спричинення майнової шкоди обманом або зловживанням довір'я (ст. 192 КК), привласнення знайденого або такого, що випадково опинилося у винного, чужого майна (ст. 193 КК).

- некорисливі посягання на власність (умисне знищення або пошкодження чужого майна (ст. 194 КК), необережне знищення чужого майна (ст. 196 КК), злочинно недбале ставлення до охорони чужого майна (ст. 197 КК), а також погроза знищення чужого майна (ст. 195 КК).

12. Пропонується повернення до класичної моделі майнових кримінальних правопорушень шляхом виділення двох груп посягань, передбачених Розділом VI Особливої частини КК України:

- кримінальні правопорушення проти фізичних речей (майна) – крадіжка, грабіж, розбій, викрадення води, електричної або теплової енергії шляхом її самовільного використання, привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, незаконне привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося у неї, умисне знищення або пошкодження майна, незаконне заволодіння транспортним засобом та ін.;

- кримінальні правопорушення проти власності в цілому (майнових прав) – шахрайство, вимагання. Об'єктом цих кримінальних правопорушень можуть бути не тільки речі, але й інші об'єкти цивільних прав: майнові права, безготівкові кошти, бездокументарні цінні папери, тобто майно в цілому.

13. Згідно ч. 1 ст. 2 КК України підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення та передбачено кримінальним законом. Водночас, в доктрині кримінального права країн германського типу правової сім'ї для настання кримінальної відповідальності необхідним є збіг трьох умов: відповідність діяння передбаченому складу, протиправність та вина. При цьому під складом кримінального правопорушення вважається абстрактний законодавчий опис такого діяння. Існує дві групи законодавчих ознак діянь: ознаки, що характеризують прояв діяння поза (об'єктивний склад) і ознаки, що характеризують психічні процеси, що відбуваються у свідомості правопорушника (суб'єктивний склад). Доктрина кримінального права країн германського типу правової сім'ї фактично дотримується

нормативистської концепції складу кримінального правопорушення, ототожнюючи його з положенням кримінального права. На відміну від терміну «склад кримінального правопорушення», термін «кримінально протиправне діяння» використовується для опису кримінального правопорушення (злочину) як реального соціального явища.

14. У вітчизняній науці панує підхід, згідно якого, майно – це речі матеріального світу, яким притаманні специфічні ознаки фізичного, економічного та юридичного характеру (наприклад, грошові кошти, цінні папери, особисті речі, побутова техніка, предмети домашнього господарства, продуктивна робоча худоба тощо). Разом з тим, фізичні ознаки майна характеризуються тим, що вказані предмети та речі можна вилучити, привласнити, спожити, пошкодити, знищити тощо; Економічні ознаки полягають у тому, що майно повинно: а) мати мінову та споживчу вартість; б) бути відокремлене від природного середовища чи бути створене заново; в) бути здатним задовольняти потреби людини та суспільства; юридичні ознаки майна полягають у наступному: а) майно має бути чужим для винного; б) майно повинне належати за правом власності іншому суб'єктові права власності; в) майно має не належати до предметів кримінальних правопорушень, відповідальність за які передбачена іншими розділами Особливої частини КК України.

15. Основною відмінністю деліктів привласнення за правом країн германської правової сім'ї та вітчизняного кримінального права, є відсутність майнової шкоди як обов'язкової ознаки таких діянь. Саме тому, наприклад в Німеччині, предметом крадіжки можуть бути речі, які не мають економічної цінності (фото, пам'ятна річ тощо). Пропонується, до предмету крадіжки та грабежу віднести не лише речі матеріального світу, вартість яких перевищує 0,5 неоподаткованого мінімуму доходів громадян, а й речі, які мають особливу особисту цінність для потерпілої особи, шляхом відображення п. 5 Примітки до ст. 185 КК України наступного змісту: «предметом складів кримінальних правопорушень,

передбачених статтями статтях 185, 186 можуть бути речі матеріального світу, які мають особливу особисту цінність для потерпілої особи».

16. Будь-яка складова частина майна може бути предметом протиправного посягання: річ, суб'єктивне право вимоги чи будь-яке майно, незалежно від його фізичної природи. В цілісній системі майнових кримінальних правопорушень діяння проти власності в цілому, забезпечують охорону майна в широкому його розумінні, цивільно-правовий режим якого визначається, в першу чергу, не конструкцією речового права власності, а конструкцією зобов'язального права. В умовах ринкової економіки майнові відносини виникають не тільки з приводу речей, але й з приводу інших матеріальних та нематеріальних благ: робіт, послуг, вимог тощо. Саме з цього приводу й складуються особливі правовідносини. Відповідно такі «безтілесні речі», як наприклад, право вимоги також може бути предметом кримінального правопорушення проти власності. Економічне поняття товару як об'єкту цивільного обігу втілюється не лише в речах, але й в інших, в тому числі, нематеріальних предметах. Оскільки такі об'єкти виступають елементами майнового обігу, вони можуть отримуватися людиною як в законний, так і в протиправний спосіб.

17. Для вдосконалення охорони власності українському кримінальному праву доцільно запозичити з германської правової традиції: детальну класифікацію кримінальних правопорушень проти власності; пріоритет відшкодування шкоди потерпілому; ширше застосування альтернативних покарань; сучасний підхід трактування предмету кримінальних правопорушень проти власності з урахуванням об'єктів цифрової власності; чіткі критерії оцінки майнової шкоди.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Arzt G., Weber U., Heinrich B., Hilgendorf E. Strafrecht Besonderer Teil II. Vermögensdelikte. Auflage 2017. Buch. XVII, 273 p.
2. Bernd-Rüdiger Sonnen. Strafrecht Besonderer Teil. Müller, 2005. 288 p.
3. Bohlander M. Principles of German criminal law. Oxford and Portland, Oregon, Hart Publishing. 2009. URL : <http://www.hartpub.co.uk/books/details.asp?isbn=9781841136301>
4. Böxler B. Markenstrafrecht. Geschichte – Akzessorietät – Legitimation – Perspektiven, Goltdammer's Archiv für Strafrecht. 2017. № 164. Jahrgang Seiten 1–720. S. 571-573.
5. Bramelid and Malmstrom v. Sweden. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92813>
6. Brehm Wolfgang, Berger Christian. Sachenrecht (Mohr Lehrbuch). Mohr Siebeck. 2006. 561 p.
7. David R., Zofre-Spinozi K. The main legal systems of modernity. M. : International relations, 1999. 400 p.
8. Fischer Thomas. Strafgesetzbuch, 61. Auflage 2013. §263a, Rn.2. URL: <https://www.fischer-stgb.de/fischer/61-auflage/>
9. Lackner / Kühl / Heger. Strafgesetzbuch: StGB. Auflage. 2025. 1137 p.
10. Gaul Michael. Der Tatbestand des Subventionsbetrugs: Grundstrukturen, dogmatische Einordnung, Streitfragen. Aufl. - Göttingen : Cuvillier, 2010. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwi-0fWL37OUAxU17AIHHc0BDjEQFnoECBkQAQ&url=https%3A%2F%2Fcuvillier.de%2Fget%2Fbook%2F561%2F9783869555737.pdf&usg=AOvVaw1UxiivByKAL2BQAb66jU9z&opi=89978449>

11. Gierke Julius V. Bürgerliches Recht. Sachenrecht. Zweite erweiterte Auflage. Springer-Verlag. Berlin, Heidelberg. GMBH. 1928. 199 p. URL: <file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/4f604f5607f7b1c5f31020b2ecc6f24e.pdf>
12. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. Vom 23. Mai 1949. (BGBl. S.1). Vom 15. Juli 1975 (BGBl. I S. 1901). URL: <https://news.pravo.studio/pravo-zarubejnyih-ugolovnoe/spisok-ispolzovannoy-literaturyi-93587.html>
13. Hagemann Michael H. Grauer Kapitalmarkt und Strafrecht. V&R Unipress, 2005. 672 p.
14. Handelsgesetzbuch (HGB) vom 10. Mai 1897 (RGBl 1897, 219). Stand: Zuletzt geändert durch Art. I G v. 15.12.2004 I 3408. URL: <https://news.pravo.studio/pravo-zarubejnyih-ugolovnoe/spisok-ispolzovannoy-literaturyi-93587.html>
15. Heimarbeitsgesetz (HAG) vom 14. März 1951 (BGBl. I 1951, 191). Stand: Zuletzt geändert durch Art. 82 G v. 23.12.2003 I 2848. URL: <https://news.pravo.studio/pravo-zarubejnyih-ugolovnoe/spisok-ispolzovannoy-literaturyi-93587.html>
16. Hermann J.B. Begriffsrelativität im Strafrecht und das Grundgesetz. Strafrechtliche Bedeutungsdivergenzen auf dem verfassungsrechtlichen Prüfstand. Springer-Verlag. 2015. S.133-138.
17. Hohmann O., Sander G., Strafrecht Besonderer Teil 1. Vermögensdelikte. Verlag C.H. Beck München 2011. 266 p.
18. Jugendgerichtsgesetz (JGG) vom 4. August 1953 (BGBl. I 1953, 751) Stand: Neugefasst durch Bek. v. 11.12.1974 I 3427, zuletzt geändert durch Art. 9 G v. 21.12.2004 I 3599. URL: <https://news.pravo.studio/pravo-zarubejnyih-ugolovnoe/spisok-ispolzovannoy-literaturyi-93587.html>
19. Kimberly L. Alderman, Chelsey S. Dahm. National Treasure: A Comparative Analysis of Domestic Laws Criminalizing Illicit Excavation and Exportation of Archaeological Objects. 2014. URL: https://digitalcommons.law.mercer.edu/jour_mlr/vol65/iss2/4/

20. Kindhäuser U. Strafrecht Besonderer Teil II, Straftaten gegen Vermögenswerte. Nomos, 2011, Taschenbuch. 392 p.
21. Kindhäuser U. Rechtsgüterschutz durch Gefährdungsdelikte. Festschrift für Volker Krey zum 70. Geburtstag, 2010 am 9. Juli 2010. S. 249-251.
22. Kohlhammer W. Strafrecht, besonderer Teil: Vermögensdelikte. 2008. URL: <https://elibrary.kohlhammer.de/book/10.17433/978-3-17-044918-3>
23. Kopecky v. Slovakia (№44912/98, п. 52, ЄСПЛ 2004- IX), Merits, App no 44912/98, ECHR 2004-IX, [2004] ECHR 446, (2005) 41 EHRR 43, IHRL 3571 (ECHR 2004), 28th September 2004, European Court of Human Rights [ECtHR, Grand Chamber. URL: [http://hudoc.echr.coe.int/engpress#{"display":\["1"\],"dmdocnumber":\["800730"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/engpress#{).
24. Koschaker R. Europa und das römische Recht. München, 1953. Published by München und Berlin, C.H.Beck Verlag. 379 p.
25. Krey V., Hellmann U., Heinrich M. Strafrecht, Besonderer Teil Band 2, 15. Auflage. 2024. 420 p.
26. Lackner K., Kühl K. Strafgesetzbuch, 27. Auflage 2011. §252, Rn.1. URL: https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fkomm%2FLackKoStGB_27%2FStGB%2Fcont%2FLackKoStGB.StGB.p22.htm
27. Lenckner Theodor, Winkelbauer Wolfgang. Computerkriminalität - Möglichkeiten und Grenzen des 2. WiKG (II). In: Computer und Recht. 1986, S. 654
28. Malicka A., Sikora M. Prawnokarna ochrona własności. URL: <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/Content/34409/0024.pdf>
29. Mark Van Hoecke. Methodology of Comparative Legal Research. URL: <https://www.bjutijdschriften.nl/tijdschrift/lawandmeth-od/2015/12/RENM-D-14-00001.pdf>
30. Nordatlantikvertrag, Vom 4. April 1949 (BGBI. 1955 II S. 289, in der Fassung des Protokolls v. 17. 10. 1951, BGBI. 1955 II S. 293). URL:

<https://news.pravo.studio/pravo-zarubejnyih-ugolovnoe/spisok-ispolzovannoy-literaturyi-93587.html>

31. Park T. Kapitalmarktstrafrecht. 2 Auflage. 2008. Gebunden. Buch. 885 p.
32. Rengier R. Strafrecht Allgemeiner Teil. C.H.Beck Verlag. 650 p.
33. Robert Blakey, Michael Goldsmith. Criminal Redistribution of Stolen Property: The Need for Law Reform. 74 Mich. L. Rev. 1511 (1975-1976).URL: https://scholarship.law.nd.edu/law_faculty_scholarship/107
34. Sauer W. System des Strafrechts. Besonderer Teil. Carl Heymanns Verlag. Koeln-Berlin, 1994. 624 p.
35. Schmidt R., Priebe K. Strafrecht, Besonderer Teil II (Straftaten gegen das Vermögen). Schmidt, Rolf, Verlag, GmbH. 2015. 400 p.
36. Schönke A., Schröder H. Kommentar zum Strafgesetzbuch. C.H. Beck. Munchen, 1980. URL: https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata/komm/SchoenkeKoStGB_28/ges/EuropolG/cont/SchoenkeKoStGB.EuropolG.htm
37. Schröder Das Strafgesetz zwischen Tatvergeltung und Verhaltensverbot. Kommentar. 0., neu bearbeitete Auflage 2019. Buch. Rund 3410 S. Hardcover (In Leinen). URL: <https://cdn-assetservice.ecom-api.beck-shop.de/product/readingsample/17285246/schoenke-strafgesetzbuch-stgb-9783406703836.pdf>
38. Leipziger Praxiskommentar Untreue - § 266 StGB: Überarbeitete und ergänzte Sonderausgabe (De Gruyter Kommentar) (German Edition). 2016. Walter de Gruyter. 248 p.
39. Schweizerisches Strafgesetzbuch: URL: https://legislationline.org/sites/default/files/documents/10/Swiss_CC_1937_am2017_de.p
40. Swiss Criminal Code. URL: <https://legislationline.org/sites/default/files/2023-10/Criminal%20Code%20of%20the%20Swiss%20Confederation.pdf>

41. Tyler Tom, Methodology in Legal Research (December 12, 2017). Utrecht Law Review, Vol. 13. No. 1 3. P. 130–141, 2017. Available at SSRN. URL: <https://ssrn.com/abstract=3128268>
42. Wessels J., Hettinger M., Strafrecht Besonderer Teil 1, Straftaten gegen Persönlichkeits- und Gemeinschaftswerte, 38. Auflage 2014. Müller, C F in Hüthig Jehle Rehm. 361 p.
43. Wittig Petra. Wirtschaftsschtrafrecht, 3. Auflage. C.H. Beck. 2014. 797 p.
44. Zob J. Wojciechowski, Mienie...s. 289 i powołana tam zagraniczna literatura. URL: https://czpk.pl › zeszyt3 › Tyburcy_2018.3.pdf
45. Zweigert K. Introduction to comparative law / K.Zweigert, H. Kötz. Oxford, 1998. URL: <https://academic.oup.com/ajcl/issue/26/3>
46. Абакіна-Пілявська Л.М. Інститут причетності до злочину в кримінальному праві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Л. М. Абакіна-Пілявська; кер. роботи Н. А. Мирошніченко; Нац. ун.-т "Одеська юридична академія". Одеса, 2014. 20 с.
47. Адамова О.С. Поняття правової класифікації. *Часопис цивілістики*. Випуск 18. 2015. С. 19-23.
48. Азаров Д. С. Особливості механізму вчинення злочинів у сфері комп'ютерної інформації. *Юридична Україна*. 2004. № 7 (19). С. 64-68.
49. Андрушко П.П. Злочини проти виборчих прав громадян та їх права брати участь у референдумі: кримінально-правова характеристика. Монографія / П.П. Андрушко. – К.: КНТ, 2007. 325 с.
50. Андрушко П.П. Об'єкт кримінально-правової охорони, об'єкт злочину та об'єкт злочинного впливу: основний зміст понять та їх співвідношення. *Адвокат*. 2011. № 12. С. 3-10.
51. Анісімов В.Ф. Історія російського законодавства про злочини проти власності з ознаками крадіжки. URL: <https://www.ugrasu.ru/upload/iblock/2e5/2e5bae9726634ec095651d9395251b62.pdf>

52. Бабін С. В. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Кримінальне право». Дніпро: ДДУВС, 2019. 253 с.
53. Базилевич В.Д. Історія економічних учень. Підручник. Київ: Знання, 2006. Ч. 1. 582 с.
54. Білогіриць-Котляревський Л. Підручник російського кримінального права. Загальна та особлива частина. Київ, 1903. 484 с.
55. Бірта Г. О., Бургу Ю. Г. Методологія і організація наукових досліджень : навч. посіб. Київ : «Центр учбової літератури», 2014. 142 с.
56. Богатирьов І., Савченко А. Кримінальна відповідальність як сучасна проблема кримінального права. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 2. С. 133-137.
57. Борисов В.І. Кримінальні правопорушення проти власності: об'єкт, предмет та види. Характеристика незаконних корисливих діянь, пов'язаних із заволодінням і (або) оберненням чужого майна. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2022. № 1(17). С. 227–245. DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2022.17.257291>
58. Борисова Л.В. Транснаціональні комп'ютерні злочини як об'єкт криміналістичного дослідження: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза». Київ, 2007. 217 с
59. Бортник О. Набуття права власності на окремі категорії безхазяйних нерухомих речей. *Університетські наукові записки*. Том 18. № 3 (71). 2019. С. 225-237.
60. В Одесі поліцейські відправили на лаву підсудних псевдотрейдера, який ошукав громадян на понад 42 мільйони гривень. URL: <https://cyberpolice.gov.ua/news/v-odesi-policzejski-vidpravyly-na-lavu-pidsudnyx-psevdotrejdera-yakuj-oshukav-gromadyan-na-ponad--miljony-gryven-243/>
61. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. Київ: Основи, 1994. 261 с.

62. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

63. Вербицький Д.В. Теоретико-правові аспекти формування прецедентного права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 4. С. 12-15.

64. Вирок Городоцького районного суду Хмельницької області від 11.12.2025 року у справі № 672/1322/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/132516450>

65. Вирок Гусятинського районного суду Тернопільської області від 23.10.2024 року у справі № 596/1203/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122505908>

66. Вирок Ковельського міськрайонного суду Волинської області від 21 червня 2024 року у справі № 159/2379/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119899829>

67. Вирок Основ'янського районного суду міста Харкова від 03.12.2025 року у справі № 646/8189/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/132336760>

68. Вирок Рожищенського районного суду Волинської області від 11.12.2025 року у справі № 167/1261/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/132522530>

69. Вирок Романівського районного суду Житомирської області від 29 березня 2010 року. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/52269038>.

70. Вирок Салтівського районного суду міста Харкова від 11.11.2025 року у справі № 643/12296/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/131675980>

71. Вирок Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 17.11.2025 року у справі № 308/14066/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/131811466>

72. Відповідальність за Викрадення ігрового профілю чи Аккаунту в соціальній мережі. URL: <https://inseinin.com.ua/tpost/s483p0u4o1-vdpovdalnst-za-vikradennya-grovogo-profl>

73. Власенко В.В. Історія виникнення та особливості застосування «загального права» та «права справедливості» в аглосаксонській правовій системі. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 5. С. 3-7.

74. Воліков Т.А. Поняття та ознаки кримінального правопорушення проти власності. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. № 3 (21). С. 522–536. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-3\(21\)-522-536](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-3(21)-522-536)

75. Гіда С. Актуальні проблеми теорії держави та права : навч. посібник. С. Білозьоров, С. Гіда, А. Завальний, А. Осауленко, Т. Пікуля ; за заг. ред. С. Гіди. К. : КНУВС, 2010. 228 с.

76. Гавриш С.Б. Кримінально-правова охорона довкілля в Україні: проблеми теорії, застосування і розвитку кримінального законодавства. Київ, 2002. 636 с.

77. Газдайка-Василишин І.Б. Некорисливі злочини проти власності : монографія. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 212 с.

78. Гребеньков Г.В., Назимко Є.С. Методологія кримінально-правових досліджень : наук.-практ. посіб. Донецьк : Цифр. тип., 2012. 202 с.

79. Грищук В.К. Кодифікація кримінального законодавства України: проблеми історії і методології. Львів : Світ, 1992. 167 с.

80. Грудзур О.М. Кримінально-правова характеристика провокації хабара : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2011. 229 с.

81. Гуйван П.Д. Особливості посесорного захисту речового права упродовж набувальної давності. *Часопис цивілістики*. Випуск 38. 2020. С. 12-17.

82. Гуторова Н.О. Проблеми кримінально-правової охорони державних фінансів України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук : спец. 12.00.08. Харків, 2002. 38 с.

83. Демидова Л.М. До проблеми систематизації об'єктів заподіяння майнової шкоди за чинним КК України. *Проблеми законності*. 2011. Вип. 113. С. 101-111.
84. Демидова Л.Н. Актуальні проблеми кримінально-правової охорони власності на інформацію. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2015. Вип. 34(3). С. 23-27.
85. Демидова М. Майно як предмет злочину. *Проблеми боротьби зі злочинністю*. 2016. Випуск № 3 (62). С. 267-275.
86. Дорохіна Ю.А. Генеза дослідження власності у кримінальному праві. *Юридична наука*. 2014. № 3. С. 48–56.
87. Дорохіна Ю.А. Злочини проти власності. Теоретико-правове дослідження : монографія КНТЕУ, 2016. 744 с.
88. Дручек О., Зварич Р., Новікова М. Римсько-германська та англосаксонська правові системи: історичні аспекти формування та основні характеристики. *Право та державне управління*. № 2. 2023. С. 405-414.
89. Дуда С.М. Структура романо-германської правової сім'ї. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2013. Вип. 11. С. 183-186
90. Дудоров О.О. Проблеми кримінально-правової охорони системи оподаткування України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук : спец. 12.00.08. Київ, 2007. 37 с.
91. Дудоров О.О., Хавронюк М. І. Кримінальне право: навч. посіб. За заг. ред. М. І. Хавронюка. К.: Ваіте, 2014. 944 с.
92. Єлісеєв С.О. Злочини проти власності за Кримінальним кодексом РРФСР 1922 рік. *Юридична газета*. 2004 рік. № 1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/prestupleniya-protiv-sobstvennosti-po-uk-rsfsr-1922-g>
93. Єрмоленко Д.О. Поняття і структура методології дослідження правосвідомості молоді. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Серія ПРАВО. Випуск 35. Частина І. Том 1. С. 11-13.

94. Заїка Ю., Скрипник В. Інформація в системі об'єктів цивільних прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 1. С. 240–245
95. Закон України «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів і кооперації та зміцнення суспільної (соціалістичної) власності» від 07.08. 1932р. URL: <http://xn--e1aaejmenocxq.xn--plai/node/14004>
96. Зацерковний В.І. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. / В. І. Зацерковний, І. В. Тішаєв, В. К. Демидов. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 236 с. С. 72.
97. Заява № 21287/02, подана Даниїлою Семенівною Приставською проти України. URL: <https://archive.khpg.org/1075402811>
98. Заяєць К.Д. Особливості сучасних форм вчинення шахрайств та їх криміналістичне значення. *Підприємництво, господарство і право*. № 11. 2017. С. 207-210
99. Заяць К. Д. Про особливості окремих елементів механізм вчинення шахрайств. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка*. 2017. № 4 (80). С. 233-239.
100. Ільїна О.В. Кримінально-правова характеристика кваліфікуючих ознак корисливих злочинів проти власності : дис. ... канд. юрид. наук. Київськ.нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2007. 201 с.
101. Історія держави і права України: навч.посіб. /П. П. Музиченко. 6-е вид., переробл. і доповн. Київ: Знання, 2007. 471 с.
102. Кароліна. URL: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Germany/XVI/1520-540/Karolina/text.phtml?id=5935>
103. Карчевський М. В. Особливості кваліфікації шахрайства, вчиненого шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки. URL: https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsy/01_2014/14kmveot.pdf
104. Кельман М.С. Юридична наука: проблеми методології. Тернопіль : Терно-граф, 2011. 492 с.

105. Кримінальний кодекс України: Закон від 05 квітня 2001 року. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

106. Кримінальний кодекс Швейцарії. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/ru/legislation/details/20007>

107. Ковальова С.Г. Судебник Великого князя Казимира Ягайловича 1468 року : монографія. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. С. 58.

108. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

109. Колодін Д.О., Степаненко О.В. Порівняльний метод в кримінально-правовому дослідженні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 1. С. 181-185. URL: http://apnl.dnu.in.ua/1_2022/30.pdf DOI <https://doi.org/10.32782/392262>

110. Комплектова Т.О. Крадіжка як вид правопорушення проти власності: проблеми кримінально-правової характеристики. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія ПРАВО. Випуск 81: частина 2. 2024. С. 278-283.

111. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

112. Коржанський М.Й. Об'єкт і предмет злочину: лекція. К. : Нац. акад. внутр. справ України, 1997. 112 с.

113. Костицький М.В. Деякі питання методології юридичної науки. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 3-11.

114. Кохановська О.В. Цивільно-правові проблеми інформаційних відносин в Україні : автореф. дис. ... докт. юрид. Наук : 12.00.03. Київ, 2006. 39 с.

115. Кримінальне право України. Загальна та Спеціальна частини: Підручник /Ред. Є.Л. Стрельцов. Харків: Одиссей. 2006. 720 с.
116. Кримінальне право України. Особлива частина. Навчальний посібник. Дідківська Г.В., Нікітін Ю.В., Мірошніченко С.С., Курбатова І.С. та ін., за ред. В.В. Топчія. Ірпінь, 2021. Видавець ТОВ «ТВОРИ». 411 с.
117. Кримінальне право України. Особлива частина. Підручник для студ.юрид. вузів і фак. / Г.В. Андрусів, П.П. Андрушко, С.Я. Лихова та ін. К., 1999. С. 31.
118. Кримінальне право України: Особлива частина : підруч. / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. 4-те вид., перероб. і допов. Х. : Право, 2010. 608 с.
119. Кримінальне Уложення Федеративної Республіки Німеччини. Strafgesetzbuch (StGB). URL: https://www.uni-potsdam.de/fileadmin/projects/lshellmann/Forschungsstelle_Russisches_Recht/Neuaufgabe_der_kommentierten_StGB-Übersetzung_von_Pavel_Golovnenkov.pdf
120. Кримінальний кодекс Австрії. StGB-AT. URL: <https://legislationline.org/sites/default/files/2023-09/criminal%20code%20of%20Austria%20%28German%29.pdf>
121. Кримінальний кодекс Ліхтенштейна: Закон від 24. 06. 1987 року.; редакція від 03. 01. 2011 року. URL: http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=234958
122. Кримінальний кодекс РСФСР от 27 жовтня 1960 г. Відомості ВС РСФСР. 1960. №40. Ст. 591.
123. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2-х т. ; за ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова та ін. Харків : Право. Т. 2 / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін. 2013. 1040 с.
124. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар. І том. Станом на 17 лютого 2025 року. / За заг. ред. Копотуна І. М. Київ: Вид. «Центр учбової літератури», 2025. 708 с.

125. Кришевич О.В. Шахрайство: порівняльний аналіз кримінального законодавства України та міжнародного кримінального законодавства. *Юридичний вісник*. 2010. № 2(15). С. 76–80.

126. Кудін А.А. Роль англосаксонської правової сім'ї у розвитку правових систем світу. *Науковий вісник публічного та приватного права: Збірник наукових праць*. 2020. № 4. С. 35-45.

127. Кузнецов В.В. Кримінально-правова охорона: проблема визначення поняття. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Серія Право. Випуск 30. Том 2. С. 109. С. 107-110.

128. Кузнецова Н. Власність і право на мирне володіння майном відповідно до статті 1 першого протоколу до конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (поняття об'єктів права власності та нетипові об'єкти права власності у розумінні статті 1 першого протоколу). *Право власності: європейський досвід та українські реалії: Збірник доповідей і матеріалів Міжнародної конференції* (м. Київ, 22–23 жовтня 2015 року). К.: ВАІТЕ, 2015. С. 24-33.

129. Кузьмін Е.Е. Кримінальне право зарубіжних країн : навч.-метод. посіб. / Е. Е. Кузьмін ; передмова Є. Л. Стрельцова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 96 с.

130. Кузьмін С.А. Комп'ютерна (кібернетична) інформація, як предмет учинення злочину (кримінально-правовий аспект). *Інформація і право*. 2012. № 3 (6). С. 159-163.

131. Лихова С.Я. Злочини у сфері реалізації громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина (розділ V Особливої частини КК України): монографія. К.: ВПЦ «Київський університет», 2006. 573 с.

132. Лузан Ю.Я., Стецюра Н.П. Еволюція поняття «власність» *АГРОСВІТ*. 2013. № 16. С. 29 - 34.

133. Лутчин В.І. Поняття, зміст та обсяг класифікації кримінальних правопорушень за кримінальним правом України та Республіки Польща.

Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2018 № 35 том 2. С. 56–58. DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2018.35.2.13>.

134. Луць Л.А. Типологізація сучасних правових систем світу: відкрита лекція. Київ-Сімферополь: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Логос, 2007. 298 с.

135. Ляпунов Ю., Мшвенирадзе П.. Основи систематизації Особливої частини кримінального права. *Правознавство*. 1985. № 3. С. 26 С. 25-28

136. Майно віртуальне – тюремний термін реальний Сайт Всеукраїнської асоціації кадровиків. «Проект видавничого дому МедіаПро». URL: <http://www.kadrovik.ua/content/imushchestvo-virtualnoe-tyuremnyi-srok-realnyi>.

137. Мартишка М.В. Кримінально-правова характеристика умисного знищення або пошкодження майна: дисертація на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право». Національної академії внутрішніх справ. Київ, 2025 р. 223 с.

138. Матвійчук В.К. Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища: проблеми законодавства, теорії та практики : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.08. Київ, 2008. 32 с.

139. Методологія та інноватика загальнотеоретичної юриспруденції : монографія / Ю. М. Оборотов, А. П. Овчиннікова, В. В. Завальнюк та ін.; за ред. Ю. М. Оборотова. Одеса : Фенікс, 2019. 78 с.

140. Мицик В.В. Права людини у міжнародному праві. Міжнародноправові механізми захисту. Київ: Видавничий дім «Промені», 2010. 721 с.

141. Мінченко С.І., Павлова Н.В. Предмет шахрайського посягання: криміналістичний аналіз теоретико-прикладних проблем в умовах війни та цифровізації. *Право та державне управління*. № 3. 2024. С. 264-270.

142. Мірошніченко О.А. Право власності в розумінні Європейського суду з прав людини (загальна характеристика). *Форум права*. Вип. 2. 2013. С.

371-374.

<https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/5160/1/Miroshnichenko.pdf>

143. Молев Г.І. Історія становлення кримінальної відповідальності за злочини проти власності. *Концепт*. 2014. Спецвипуск №27. URL: <http://e-koncept.ru/2014/14817.htm>.

144. Мороз Д.Г. Спричинення майнової шкоди без ознак викрадення як злочин проти власності: монографія. Мінс: Бізнесофсет. 2016. 152 с.

145. Музика А.А., Лащук Є.В. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання : монографія. К. : Видавець А.В. Паливода, 2011. 192 с.

146. Нагорний В. В. «Уложення про покарання кримінальні та виправні» 1845 року в контексті криміналізації діянь послідовників релігійних течій православного походження. *Форум права*. 2016. №2. С. 124–129. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2016_2_20

147. Науково-практичний коментар до розділу VI Особливої частини Кримінального кодексу України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KK004690>

148. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. І. М. Копотуна. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2022. 932 с.

149. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України / за ред. С. В. Ківалова, С. І. Кравченко. Одеса : Фенікс, 2020. 924 с.

150. Обман як спосіб вчинення шахрайства. URL: <https://lpd.court.gov.ua/home/search/4110>

151. Оборотов Ю.М. Традиції та новації в правовому розвитку. Одеса, 2001. 160 с.

152. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у провадженнях про злочини проти власності. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Ogljad_KKS.pdf.

153. Одесит втратив \$32 000 через фейкову угоду на Binance. URL: <https://www.stopcor.org/ukr/section-uanews/news-odesit-vtrativ-32-000-cherez-fejkovu-ugodu-na-binance-11-05-2024.html>

154. Олійник П.В. Щодо поняття предмета злочинів проти власності. Кримінальне право, 2015 р. С. 29-38. URL: <http://oaji.net/articles/2016/3229-1460009479.pdf>

155. Оніщенко Н. Правова система : проблеми теорії : монографія. К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. 352 с.

156. Основи кримінального процесу Федеративної Республіки Німеччина : навч. посіб. / В. А. Савченко, Я. І. Соловій, В. І. Фелик, В. Д. Юрчишин. Х. : Право, 2017. 372 с.

157. Основи римського приватного права : підручник / за заг. ред. В. І. Борисової та Л. М. Баранової. Х., 2008. 224 с.

158. Павленко Т.А. Концепція кримінально-правової охорони права людини на життя в Україні: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2008. 20 с.

159. Павлова Т.О. Основні напрями реформування українського кримінального законодавства щодо захисту права власності в умовах євроінтеграції. *Наукові перспективи*. 2025. № 10(64). С. 1050-1062.

160. Петров Є.В. Інформація як об'єкт цивільно-правових відносин : автореф. дис. ... канд. юрид. Наук : 12.00.03. Харків, 2003. 24 с.

161. Плужнік О.І. Кримінальне право України. Особлива частина. (Конспект лекцій) : навч. посіб. Одеса : ОДУВС, 2013. 336 с.

162. Побережник А. Гудвіл – грошове визначення ділової репутації компанії. *Юрист & Закон*. 2019. № 28. URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA012937

163. Попов В.П. Державний терор у Радянській Росії. 1923-1953у. *Вітчизняні архіви*. 1992 рік. № 2. 20 -27.

164. Порівняльне правознавство: підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / В. Д. Ткаченко, С. П. Погребняк, Д. В. Лук'янов; за ред. В. Д. Ткаченка. Х.: Право, 2003. 274 с.

165. Постанова ВС від 25.10.2022 у справі № 303/3224/20 (провадження № 51-3342км20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107050549>

166. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство : Закон України від 3 березня 2022 року № 2117-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-20#n7>

167. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності : Закон України від 15 квітня 2008 року № 270-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2008, N 24, ст.236. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270-17#top>

168. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Сайт Офісу Генерального прокурора України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>

169. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 року № 2657-XII. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 48, ст.650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#top>

170. Про кваліфікацію окремих видів розкрадання особистого майна Громадяни у воєнний час: постанова Пленуму Верховного Суду СРСР від 8 січня 1942 року. 1/1. Соціалістична законність. 1942 рік. 2. С. 30.

171. Про судову практику у справах про злочини проти власності : Постанова Пленуму Верховного Суду України № 10 від 06.11.2009 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09#top>

172. Проблеми сучасної конституціоналістики: навчальний посібник / ступ та наукова редакція доктора юридичних наук, професора НУ «ОЮА» М.П. Орзіха. Випуск 1. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 268 с.

173. Протокол №1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 20.03.1952. https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/994_535

174. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. Навч. посібник. Вид. 9-е, зі змінами. Львів: Край, 2007. 192 с.

175. Рабінович П.М. Система права – об’єктивна основа систематизації законодавства (гносеологічний аспект). *Систематизація законодавства в Україні: проблеми теорії і практики*. Матеріали міжнародної науковопрактичної конференції. К., 1999. С. 79-82.

176. Резніченко Г.С., Чекмарьова І.М. Особливості кваліфікації шахрайства, учиненого шляхом незаконних операцій із використанням електронно-обчислювальної техніки. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 4. 2024. С. 558-560.

177. Риндюк В.І. Системність як властивість змісту законодавства. *Київський часопис права*. 2022. № 1. С. 45-51.

178. Рішення ЄСПЛ від 08 листопада 2005 р. у справі «Кечко проти України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_025#Text

179. Рожкова М.О Інформація як об’єкт цивільних прав або що потрібно змінити в цивільному праві. URL: <https://zakon.ru/blog/2018/11/06>.

180. Розгон О.В. Тлумачення права власності з позиції конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. №10. С.168-172.

181. Рябчинська О.П. Методологія дослідження проблем кримінального права: постановка проблеми. *Право і безпека*. 2013. № 1 (48). С. 157-163.

182. Салійська правда. URL: <http://www.hist.msu.ru/ER/Text/salic.htm>

183. Самокиш І.В. Власність як об’єкт кримінально-правової охорони в Україні та країнах Східної Європи. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2019. Том 30 (69). №4. С. 187-191.

184. Самокиш І.В. Історія кримінально – правової охорони власності в Україні та країнах Східної Європи. *Eurasian Social Science Association*. 2019. №34. С. 43-47

185. Самокиш І.В. Основні різновиди кваліфікуючих ознак злочинів проти власності за законодавством України і країн східної Європи. *Розвиток сучасного права в умовах глобальної нестабільності*: матеріали міжнарод. наук.- практ. конф. (м. Одеса, 13–14 вересня 2019 року). Одеса, 2019. С. 69-73.

186. Саприкіна М.В. Про деякі спірні питання кваліфікації злочинів, передбачених ст. 191 КК України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2009. Вип. 47. С. 130-137.

187. Севрук В.Г. Протидія злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі: теорія та практика : монографія. Київ : «Видавництво Людмила», 2022. 1092 с.

188. Ситар І.М. Романо-германська правова сім'я: гносеологічні та теоретичні аспекти: навч.. Львів: ЛьвДУВС, 2009. 168 с.

189. Скакун О. Теорія держави та права (енциклопедичний курс) : підручник. Х. : Еспада, 2006. 776 с.

190. Словник української мови : академічний тлумачний словник : в 11 т. / Під ред. акад. І. Білодіда. К. : Наукова думка, 1970-1980. Т. 4. 1973. URL: https://archive.org/details/bilodid_slovnyk/Білодід%20І.К.%2С%20Бурячок%20А.А.%20та%20ін.%20Словник%20української%20мови.%20В%2011%20томах.%20Том%2001/

191. Соборне Уложення 1649 року. URL: <https://maidan.org.ua/arch/just/1193936420.html>

192. Солін А. Розвиток відповідальності за державні крадіжки власність після 1917 року. *Юридична наука і практика*. 2016. 4 (36). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/razvitie-otvetstvennosti-za-hischeniyagosudarstvennoy-sobstvennosti-posle-1917-goda>

193. Соловійова А. Деякі проблеми кримінально-правової охорони власності. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2014. Вип. 59. С. 327–333.

194. Соловійова А.М. Наукові підходи до кримінально-правової охорони власності часів розвитку України під Російською та Австро-Угорською імперіями. Кримінально-правове забезпечення сталого розвитку України в умовах глобалізації: матеріали міжнарод. наук.-практ. конф., 12–13 жовтня 2015 р. /редкол.: В. Я. Тацій (голов.ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. Харків: Право, 2017. 321-323.

195. Соловійова А.М. Кримінально-правова характеристика злочинів проти власності: порівняльно-правове дослідження: [монографія]. Вінниця, 2018. 460 с.

196. Соломонова Ю.О., Дмитрук І.М. Історичні етапи розвитку романо-германської правової сім'ї. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. № 2(46). 2023. 237-247.

197. Справа «Броньовські проти Польщі» (Broniowski v. Poland). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-125506>

198. Справа «Джеймс та інші проти Сполученого Королівства». (Case of James and others v. the United Kingdom). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_180#Text

199. Справа «Совтрансавто-Холдинг" проти України» (заява N 48553/99). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_043#Text

200. Справа № 643/17160/14-к. Вирок імені України Московського районного суду м. Харкова. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>

201. Стеченко Д.М., Чмир О.С. Методологія наукового дослідження : підручник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Знання, 2007. 317 с.

202. Страхов Н. Право в українських землях під час їх перебування у складі Польщі, Литви та Речі Посполитої (кінець XIV — перша половина XVII ст.) URL: <https://bit.ly/3qBUOnY>

203. Стрельцов Є. Деякі роздуми про правову сутність та соціальні завдання кримінального права. *Право України*. 2010. № 9. С. 105.

204. Стрельцов Є.Л. Економічні злочини: внутрішньодержавні та міжнародні аспекти: навч. посіб. Одеса: Астропринт, 2000. 473 с.

205. Стрельцов Є.Л. Сучасне кримінальне право України: стає та мінливе / Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 18 травня 2018 р.) У 2-х т. Т. 2 / відп. ред. Г.О. Ульянова. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 154-157.

206. Суходубова І.В. Системні властивості законодавства та його співвідношення із системою права. *Економічна теорія та право*. 2015. № 1 (20). С. 268–279.

207. Тарахонич Т.І. Історичні етапи виникнення, становлення та розвитку романо-германської сім'ї. Порівняльне правознавство (правові системи світу): Монографія / За ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. К., 2008. 86 с.

208. Тарнавська Т.В. Генеза поняття «система»: історичний огляд. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2011. № 6 (47). С. 129–139.

209. Татаркевич Я.О. Викрадення у кримінальному праві України: поняття та форми. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2022. 244 с.

210. Тацій В.Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві України: Навч. посібник. Х.: Укр. юрид. акад., 1994. 76 с.

211. Терлюк І.Я. Огляд історії кримінального права України. Навчальний посібник.- Львів: Ліга-Прес, 2007. 92 с.

212. Тимощук О.В. Порівняльний аналіз римських та романо-германських державноправових інститутів як фактор погляду на періодизацію

історії держави та права. *Держава і право*. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр. 2001. Вип. 13. С. 86 – 93.

213. Тихомиров О.Д. Юридична компаративістика: філософські, теоретичні та методологічні проблеми. К. : Знання, 2005. 334 с

214. Тігранян Г.С. Кримінальна відповідальність за розбій за законодавством України та Республіки Вірменія (порівняльно-правове дослідження): автореф. дис. канд. юрид. наук. НУ ОЮА. Одеса, 2019. 23 с.

215. У Німеччині побільшало насильницьких злочинів. URL: <https://www.dw.com/uk/u-nimeccini-pobilsalo-nasilnickih-zlociniv/a-72118951#:~:text=>

216. Указ Президії Верховної Ради СРСР "Про зміцнення безпеки особистого майна громадян" та Указу Президії Верховної Ради СРСР "Про кримінальну відповідальність за розкрадання публічних та Майно", 4 червня 1947 р. URL: https://www.1000dokumente.de/index.html?c=dokument_ru&dokument=0012_eig&

217. Уложення про покарання та виправні покарання 1845 року. URL: <https://dlib.rsl.ru/viewer/01003543887#?сторінка=2>

218. Філей Ю.В. Кримінально-правові санкції та їх застосування за злочини проти власності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2006. 18 с.

219. Харитонов О.І., Харитонов Є.О. Порівняльне право Європи: Основи порівняльного правознавства. *Європейські традиції*. Харків, 2002. С. 26-27.

220. Хаустова М. Г. Національна правова система за умов розбудови правової демократичної держвності в Україні / М. Г. Хаустова. Х.: Право, 2008. 160 с.

221. Цветкова Ю.В. Концепції історичної та природно-правової шкіл у формуванні та перспективах розвитку романо-германської правової сім'ї.

Порівняльне правознавство: сучасний стан та перспективи розвитку. Київ, 2009. С. 143-145.

222. Цивільний кодекс Німеччини. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/

223. Цивільний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2003. №№ 40-44. ст.356.

224. Чернецька О.В., Шилінгов В.С. Правові системи сучасності. Ірпінь, 2003. 101 с.

225. Шаблистий В.В. Майнові кримінальні правопорушення за законодавством романо-германської правової сім'ї. *Правова позиція*. № 3 (48). 2025. С. 130-133.

226. Шаганенко В.П. Особливості системи права у романо-германській правовій сім'ї. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2013. 6-1. Т. 1. С. 88-91.

227. Шалімов Л.О. Швейцарський кримінальний кодекс як приклад нової кримінально-правової політики у сфері застосування заходів безпеки та його вплив на реформаційний процес кримінального права Німеччини на початку XX століття. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2011. Вип. 8. С. 130-134. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvuk_2011_8_21.

228. Шуп'яна М.Ю. Система покарань за австрійським кримінальним кодексом 1852 р. та практика їх застосування у Східній Галичині: монографія. Львів: 2017. 252 с.

229. Юридична енциклопедія : у 6 т. / редкол. : Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К. : Укр. енцикл., 1998. Т. 5 : П. С. 2003. 736 с.

230. Юркевич Х. Порівняльно-правовий метод у конституційно-правових дослідженнях. *Підприємництво, господарство і право*. № 2. 2019. С. 156-160.

231. Яковюк І.В. Правові основи інтеграції до ЄС: загально-теоретичний аналіз. Х.: Право, 2013. 760 с.

232. Яременко О.І. Інформація як об'єкт права власності в Україні.
Правова інформатика. 2008. № 4 (20). С. 15–22.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Кулик А.В. До питання методології порівняльно-правового дослідження в кримінальному праві. *Право і суспільство*. № 5. 2023. С. 440-445. URL : https://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2023/5_2023/64.pdf
2. Кулик А.В. Загальна характеристика системи майнових кримінальних правопорушень в кримінальному праві України та Німеччини: порівняльний аналіз. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 9. 2024. С. 501-504. URL : https://lsej.org.ua/9_2024/123.pdf
3. Кулик А.В. Кримінально-правова охорона власності в Україні та Німеччині: порівняльно-правовий аспект. *Право і суспільство*. № 2. 2025. С. 654-659. URL : https://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2025/2_2025/90.pdf
4. Кулик А.В. Регулювання відповідальності за правопорушення, вчинені електронними платіжними засобами, в законодавстві романо-германській правовій сім'ї. *Правові новели*. № 25. 2025. С. 124-133. URL : https://legalnovels.in.ua/journal/25_2025/39.pdf

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Кулик А.В. Окремі напрямки міжнародно-правової протидії кримінально-протиправним посяганням. *Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 26 квіт. 2024 р.) / НУ "ОЮА" ; за заг. ред. С. В. Ківалова ; відп. за вип. М. Р. Аракелян. – Одеса : Фенікс, 2024. – С. 394-396. Режим доступу: <https://hdl.handle.net/11300/28707>

6. Кулик А.В. Основи кримінальної політики протидії кримінальним правопорушенням проти власності. *Консервативно-ліберальні ідеї Одеської школи кримінального права* : матеріали Одеської наук.-практ. конф. (м. Одеса, 24 лист. 2023 р.) / відп. ред. проф. Ю. Ю. Коломієць. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. 252 с. – С. 140-145.

7. Кулик А.В. Насильницькі кримінальні правопорушення проти власності (на основі кримінального кодексу Франції). International scientific conference “*Theoretical foundations of law, public management and practice of their application*” : conference proceedings (December 25–26, 2024. Riga, the Republic of Latvia). Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2024. 352 с. - С. 346-350.

8. Кулик А.В. Традиція охорони власності в країнах романо-германської правової системи. *Права людини та публічне врядування*: матеріали VIII Міжнародного правничого форуму, м. Чернівці, 30 травня 2025 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. – 483с. С. 480-482.

9. Кулик А.В. Шахрайство за законодавством Австрії. *Modern Achievements in Legal Science and Practice* (March 19–20, 2025. Riga, the Republic of Latvia) : International scientific conference. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2025. 207с. С. 203-205.

10. Кулик А. В. Системність як ознака кримінального права. *Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 16 трав. 2025 р.) : у 2 т. / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2025. – Т. 1. – С. 525-527.

ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Основні положення та висновки також викладені в доповідях на науково-практичних конференціях: Одеській науково-практичній конференції «Консервативно-ліберальні ідеї Одеської школи кримінального права» (м. Одеса, 24 листопада 2023 року) – дистанційна участь, Міжнародній науково-практичній конференції «Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів» (Одеса, 26 квітня 2024 року) – дистанційна участь, Інтернаціональній науковій конференції «Theoretical foundations of law, public management and practice of their application» (Рига, 25-26 грудня 2024 року) – дистанційна участь, VIII Міжнародного правничого форуму «Права людини та публічне врядування» (м. Чернівці, 30 травня 2025 року) – дистанційна участь, Інтернаціональній науковій конференції «Modern Achievements in Legal Science and Practice» (Рига, 19-20 березня 2025 року) – дистанційна участь, Міжнародній науково-практичній конференції «Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час» (м. Одеса, 16 трав. 2025 року) – дистанційна участь.

Додаток Б

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Голова

Київського районного суду м. Одеси

Сергій ЧВАНКІН

» 7.06.2026 року

АКТ

про впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження
Кулик Анастасії Валеріївни на тему: «Кримінально-правові посягання
проти власності в державах германської правової сім'ї» в практичну
діяльність Київського районного суду міста Одеси

Комісія у складі:

1. Заступника голови Київського районного суду м. Одеси Петренка В.С.;

2. Судді Київського районного суду м. Одеси Прохорова П.А.;

3. Судді Київського районного суду м. Одеси Тішка Д.А.,

склали цей акт з приводу того, що результати дослідження, викладені у наукових публікаціях за результатами дисертаційного дослідження Кулик Анастасії Валеріївни на тему: «Кримінально-правові посягання проти власності в державах германської правової сім'ї» заслуговують практичного використання у діяльності Київського районного суду м. Одеси.

Рекомендовано до використання наступні публікації:

1. Кулик А.В. До питання методології порівняльно-правового дослідження в кримінальному праві. *Право і суспільство*. № 5. 2023. С. 440-445.

2. Кулик А.В. Загальна характеристика системи майнових кримінальних правопорушень в кримінальному праві України та Німеччини: порівняльний аналіз. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 9. 2024. С. 501-504.

3. Кулик А.В. Кримінально-правова охорона власності в Україні та Німеччині: порівняльно-правовий аспект. *Право і суспільство*. № 2. 2025. С. 654-659.

4. Кулик А.В. Регулювання відповідальності за правопорушення, вчинені електронними платіжними засобами, в законодавстві романо-германській правовій сім'ї. *Правові новели*. № 25. 2025. С. 124-133.

5. Кулик А.В. Окремі напрямки міжнародно-правової протидії кримінально-протиправним посяганням. *Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів* : матеріали

Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 26 квіт. 2024 р.) / НУ "ОЮА" ; за заг. ред. С. В. Ківалова ; відп. за вип. М. Р. Аракелян. – Одеса : Фенікс, 2024. – С. 394-396. Режим доступу: <https://hdl.handle.net/11300/28707>

6. Кулик А.В. Основи кримінальної політики протидії кримінальним правопорушенням проти власності. *Консервативно-ліберальні ідеї Одеської школи кримінального права* : матеріали Одеської наук.-практ. конф. (м. Одеса, 24 лист. 2023 р.) / відп. ред. проф. Ю. Ю. Коломієць. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. 252 с. – С. 140-145.

7. Кулик А.В. Насильницькі кримінальні правопорушення проти власності (на основі кримінального кодексу Франції). International scientific conference "The oretical foundation so flaw, public management and practice of the irapplication" : conference proceedings (December 25–26, 2024. Riga, theRepublicofLatvia). Riga, Latvia : BaltijaPublishing, 2024. 352 с. - С. 346-350.

8. Кулик А.В. Традиція охорони власності в країнах романо-германської правової системи. *Права людини та публічне врядування*: матеріали VIII Міжнародного правничого форуму, м. Чернівці, 30 травня 2025 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. – 483с. С. 480-482.

9. Кулик А.В. Шахрайство за законодавством Австрії. *ModernAchievementsinLegalScienceandPractice* (March 19–20, 2025. Riga, theRepublicofLatvia) : Internationalscientificconference. Riga, Latvia : BaltijaPublishing, 2025. 207с. С. 203-205.

10. Кулик А. В. Системність як ознака кримінального права. *Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 16 трав. 2025 р.) : у 2 т. / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2025. – Т. 1. – С. 525-527.

Заступник голови

Київського районного суду

м. Одеси

Петренко В.С.

Суддя

Київського районного суду

м. Одеси

Прохоров П.А.

Суддя

Київського районного суду

м. Одеси

Тішко Д.А.

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перший заступник начальника Головного
управління Національної поліції
в Одеській області

начальник слідчого управління
полковник поліції

Сергій КОНОВАЛЬЧУК

«11» 02, 2026 року

АКТ

**про впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження
Кулик Анастасії Валеріївни на тему: «Кримінально-правові посягання
проти власності в державах германської правової сім'ї»
в практичну діяльність Головного управління Національної поліції в
Одеській області**

Комісія у складі:

голови: заступника начальника слідчого управління ГУНП в Одеській області полковника поліції Продун Олени Сергіївни;

членів: начальника відділу розслідування злочинів у сфері господарської та службової діяльності слідчого управління ГУНП в Одеській області підполковника поліції Ялового Романа Васильовича та начальника відділу розслідування злочинів проти довкілля слідчого управління ГУНП в Одеській області підполковника поліції Телеги Антона Володимировича

склали цей акт з приводу того, що результати дослідження, викладені у наукових публікаціях за результатами дисертаційного дослідження Кулик Анастасії Валеріївни на тему: «Кримінально-правові посягання проти власності в державах германської правової сім'ї» заслуговують практичного використання у діяльності Головного управління Національної поліції в Одеській області.

Рекомендовано до використання наступні публікації:

1. Кулик А.В. До питання методології порівняльно-правового дослідження в кримінальному праві. *Право і суспільство*. № 5. 2023. С. 440-445.
2. Кулик А.В. Загальна характеристика системи майнових кримінальних правопорушень в кримінальному праві України та Німеччини: порівняльний аналіз. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 9. 2024. С. 501-504.
3. Кулик А.В. Кримінально-правова охорона власності в Україні та Німеччині: порівняльно-правовий аспект. *Право і суспільство*. № 2. 2025. С. 654-659.
4. Кулик А.В. Регулювання відповідальності за правопорушення, вчинені електронними платіжними засобами, в законодавстві романо-германській правовій сім'ї. *Правові новели*. № 25. 2025. С. 124-133.

5. Кулик А.В. Окремі напрямки міжнародно-правової протидії кримінально-протиправним посяганням. *Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 26 квіт. 2024 р.) / НУ "ОЮА" ; за заг. ред. С. В. Ківалова ; відп. за вип. М. Р. Аракелян. – Одеса : Фенікс, 2024. – С. 394-396. Режим доступу: <https://hdl.handle.net/11300/28707>

6. Кулик А.В. Основи кримінальної політики протидії кримінальним правопорушенням проти власності. *Консервативно-ліберальні ідеї Одеської школи кримінального права* : матеріали Одеської наук.-практ. конф. (м. Одеса, 24 лист. 2023 р.) / відп. ред. проф. Ю. Ю. Коломієць. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. 252 с. – С. 140-145.

7. Кулик А.В. Насильницькі кримінальні правопорушення проти власності (на основі кримінального кодексу Франції). International scientific conference "Theoretical foundations of law, public management and practice of their application" : conference proceedings (December 25–26, 2024. Riga, the Republic of Latvia). Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2024. 352 с. – С. 346-350.

8. Кулик А.В. Традиція охорони власності в країнах романо-германської правової системи. *Права людини та публічне врядування*: матеріали VIII Міжнародного правничого форуму, м. Чернівці, 30 травня 2025 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. – 483с. С. 480-482.

9. Кулик А.В. Шахрайство за законодавством Австрії. *Modern Achievements in Legal Science and Practice* (March 19–20, 2025. Riga, the Republic of Latvia) : International scientific conference. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2025. 207с. С. 203-205.

10. Кулик А. В. Системність як ознака кримінального права. *Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 16 трав. 2025 р.) : у 2 т. / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2025. – Т. 1. – С. 525-527.

Члени комісії:

Заступник начальника
СУ ГУНП в Одеській області
полковник поліції

 Олена ПРОДУН

начальник відділу розслідування
злочинів у сфері господарської
та службової діяльності
СУ ГУНП в Одеській області
підполковник поліції

 Роман ЯЛОВИЙ

начальник відділу розслідування
злочинів проти довкілля
СУ ГУНП в Одеській області
підполковник поліції

 Антон ТЕЛЕГА

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Ректор Національного університету

«Одеська юридична академія»,

О. Голосшак

« 29 »

2026 р.

АКТ

**про впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження
Кулик Анастасії Валеріївни на тему: «Кримінально-правові посягання
проти власності в державах германської правової сім'ї» в навчальну та
науково-дослідну діяльність Національного університету «Одеська
юридична академія»**

Комісія у складі: *голови* – проректора з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», професора М.Р. Аракеляна, проректора з навчальної роботи Національного університету «Одеська юридична академія», д.ю.н., професора Г.О. Ульянової, начальника навчально-методичного відділу Національного університету «Одеська юридична академія», Л.М. Кузнецової, декана факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції), д.ю.н., професора Д.О. Колодіна, завідувача кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія», доцента О.В. Степаненко, склала цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження Кулик Анастасії Вікторівни на тему: «Кримінально-правові посягання проти власності в державах германської правової сім'ї» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право» використовуються у навчальному процесі Національного університету «Одеська юридична академія» при викладанні навчальних дисциплін Загальної та Особливої частин кримінального права, спецкурсів «Кримінальні правопорушення у сфері правосуддя», «Кваліфікація кримінальних правопорушень проти власності», а також у науково-дослідній роботі студентів, аспірантів, науковців.

Так, були враховані положення дисертації про необхідність розширити обсяг матеріалу, що викладається у рамках навчальних дисциплін Загальної та Особливої частин кримінального права, спецкурсів «Кримінальні правопорушення у сфері правосуддя», «Кваліфікація кримінальних правопорушень проти власності» зокрема, включити питання щодо кримінально-правової охорони власності в країнах германського типу права в порівнянні з вітчизняним правом та практикою, особливостей

складів та кваліфікованих ознак, а також проблем застосування заходів кримінально-правового впливу.

Крім того, рекомендовано до використання у навчальному процесі наукових праць, основними з яких є наступні публікації:

1. Кулик А.В. До питання методології порівняльно-правового дослідження в кримінальному праві. *Право і суспільство*. № 5. 2023. С. 440-445.
2. Кулик А.В. Загальна характеристика системи майнових кримінальних правопорушень в кримінальному праві України та Німеччини: порівняльний аналіз. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 9. 2024. С. 501-504.
3. Кулик А.В. Кримінально-правова охорона власності в Україні та Німеччині: порівняльно-правовий аспект. *Право і суспільство*. № 2. 2025. С. 654-659.
4. Кулик А.В. Регулювання відповідальності за правопорушення, вчинені електронними платіжними засобами, в законодавстві романо-германській правовій сім'ї. *Правові новели*. № 25. 2025. С. 124-133.
5. Кулик А.В. Окремі напрямки міжнародно-правової протидії кримінально-протиправним посяганням. *Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 26 квіт. 2024 р.) / НУ "ОЮА" ; за заг. ред. С. В. Ківалова ; відп. за вип. М. Р. Аракелян. – Одеса : Фенікс, 2024. – С. 394-396. Режим доступу: <https://hdl.handle.net/11300/28707>
6. Кулик А.В. Основи кримінальної політики протидії кримінальним правопорушенням проти власності. *Консервативно-ліберальні ідеї Одеської школи кримінального права* : матеріали Одеської наук.-практ. конф. (м. Одеса, 24 лист. 2023 р.) / відп. ред. проф. Ю. Ю. Коломієць. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. 252 с. – С. 140-145.
7. Кулик А.В. Насильницькі кримінальні правопорушення проти власності (на основі кримінального кодексу Франції). International scientific conference "Theoretical foundations of law, public management and practice of their application" : conference proceedings (December 25–26, 2024. Riga, the Republic of Latvia). Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2024. 352 с. - С. 346-350.
8. Кулик А.В. Традиція охорони власності в країнах романо-германської правової системи. *Права людини та публічне врядування*: матеріали VIII Міжнародного правничого форуму, м. Чернівці, 30 травня 2025 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. – 483с. С. 480-482.
9. Кулик А.В. Шахрайство за законодавством Австрії. *Modern Achievements in Legal Science and Practice* (March 19–20, 2025. Riga, the Republic of Latvia) : International scientific conference. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2025. 207с. С. 203-205.
10. Кулик А. В. Системність як ознака кримінального права. *Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час* :

матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 16 трав. 2025 р.) : у 2 т. / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2025. – Т. 1. – С. 525-527.

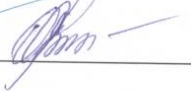
Використання зазначених результатів дозволило більш повно та ґрунтовно викласти матеріали вказаних навчальних дисциплін та надати здобувачам Національного університету «Одеська юридична академія» відомості про поняття та правову природу кримінально-правової охорони власності.

Голова комісії: Мінас АРАКЕЛЯН

Члени комісії: Галина УЛЬЯНОВА

 Людмила КУЗНЕЦОВА

 Денис КОЛОДІН

 Оксана СТЕПАНЕНКО